

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Економіко-правовий факультет

НАУКОВА ДУМКА ЗАРАДИ
МАЙБУТЬОГО УКРАЇНИ.
НЕЗЛАМНІ. СИЛЬНІ. ЄДИНІ.

МАТЕРІАЛИ

79-ї наукової конференції
професорсько-викладацького складу
і наукових працівників

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

27–29 листопада 2024 року
м. Одеса

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ
79-ї наукової конференції
професорсько-викладацького складу
і наукових працівників
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ФАКУЛЬТЕТУ
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

27–29 листопада 2024 року
м. Одеса

Одеса • 2024 • Олді+

УДК 001.9:[33+34](062.552)
М341

Відповідальний редактор:

О. В. Побережець – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і фінансів

Редакційна колегія:

Л.Є. Борисова – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і фінансів;

Н.В. Добровольська – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права;

М.А. Кіріліна – старший викладач кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування;

І.А. Ломачинська – доктор економічних наук, професор, зав. кафедри економіки та підприємництва;

Є.І. Масленніков – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та інновацій;

О.В. Нарожна – старший викладач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики;

С.В. Пілюк – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та правосуддя;

О.П. Радченко – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та інновацій;

А.Л. Святошнюк – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін;

К.В. Смірнова – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
(протокол № 5 від 02.12.2024 р.)*

Матеріали 79-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (27–29 листопада 2024 р., м. Одеса) / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: Є. І. Масленніков, А. Л. Святошнюк та ін. – Одеса : Олді+, 2024. – 230 с.

ISBN 978-966-289-952-8

Збірник містить матеріали 79-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, що відбулася 27–29 листопада 2024 р.

Видання призначено для наукових працівників і викладачів, практикуючих юристів, обліковців, економістів, управлінців, а також для здобувачів всіх рівнів вищої освіти.

УДК 001.9:[33+34](062.552)

ISBN 978-966-289-952-8

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2024

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ПРИВАТНОПРАВОВІЙ СФЕРІ

О. В. Байло
к.ю.н., доц.

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НОРМАМИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Прийняття у 2016 р. Директиви (ЄС) 2016/943 Європейського Парламенту та Ради від 8 липня 2016 року щодо захисту нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття (далі – Директива) актуалізувало питання посилення захисту інформації підприємства та імплементації її положень у законодавство України.

Відповідно до національного законодавства склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються самостійно власником або керівником підприємства з дотриманням чинного законодавства. Підприємство має право розпоряджатися такою інформацією на власний розсуд і здійснювати щодо неї будь-які законні дії, не порушуючи при цьому права третіх осіб.

Національним законодавством у сфері праці не забезпечено охорону прав на комерційну таємницю. Відповідно до п. 13 ст. 49-6 КЗпП істотними умовами трудового договору, який укладається в умовах спрощеного регулювання трудових відносин є «умови нерозголошення комерційної таємниці, забезпечення захисту інтелектуальної власності і використання об'єктів авторського права (у разі їх використання або створення у процесі трудової діяльності) та відповідальність за їх порушення» [1]. Проте, ст. 21 КЗпП, яка детермінує трудовий договір, не містить жодних умов

або застережень використання інформації, яка містить комерційну таємницю.

Проектом Трудового кодексу України (реєстр. н. 2410 від 08.11.2019) визначено «до додаткових умов трудового договору зокрема належить нерозголошення комерційної таємниці та іншої захищеної законом інформації» [2]. Проектом Трудового кодексу України унормовано питання умов трудової угоди про нерозголошення державної, комерційної таємниці та іншої захищеної законом інформації; серед основних обов'язків працівника визначено і обов'язок нерозголошення державної чи комерційної таємниці та іншої захищеної інформації.

Ю. М. Капіца відзначає про те, що «діюче трудове законодавство не дозволяє ефективно вирішувати питання відшкодування майнової шкоди працівником при порушенні ним майнових прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю. Так, обмежена матеріальна відповідальність покладається на працівника у випадку зісуття або знищення лише певних видів матеріальних речей, визначених ст. 133 КЗпП України» [3].

Аналіз судової практики свідчить про значні ускладнення в процесі доведення розголошення комерційної таємниці працівниками. Так, у справі № 359/10185/16-ц, яку розглянув Верховний суд 18.09.2019 р. працівник звинувачувався в розголошенні комерційної таємниці державного підприємства «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» через пересилання корпоративних документів на особисту електронну адресу. Проте суд дійшов висновку про те, що «пересилання ІНФОРМАЦІЯ_3 електронних повідомлень з корпоративної електронної адреси начальника служби технологічної підтримки та навчання комплексу наземного обслуговування ОСОБА_1 «ІНФОРМАЦІЯ_2» на електронну адресу «ІНФОРМАЦІЯ_1» не можна кваліфікувати, як розголошення комерційної таємниці, оскільки у такому випадку відсутня ознака розповсюдження інформації» [4].

Верховний суд неодноразово наголошував для правомірного накладення дисциплінарного стягнення роботодавцем необхідною є наявність сукупності таких умов: порушення має стосуватися лише тих обов'язків, які є складовими трудової функції працівника чи впливають із правил внутрішнього трудового розпорядку». Отже, надзвичайно важливо зазначити умови нерозголошення

комерційної таємниці в трудовому договорі з працівниками. У разі затвердження положення про комерційну таємницю, внесення окремого розділу до статутних документів, трудових договорів (контрактів) і посадових інструкцій її розголошення можна розглядати як порушення трудової дисципліни й накладати дисциплінарні стягнення у вигляді догани або звільнення, передбачені статтею 147 КЗпП.

Після набрання чинності Закону України від 04.06.2024 № 3768-IX КзпП було доповнено новою підставою для розірвання трудового договору, а саме п. 14 ст. 40 «невиконання працівником правил поведінки на підприємстві, в установі, організації в частині положень, передбачених частиною другою статті 142 КЗпП» [1]. Підприємства, установи, організації, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, та/або статус критичної інфраструктури зобов'язані встановити правила поведінки, які містять положення, зокрема, про умови роботи з інформацією, що становить державну чи комерційну таємницю,

Отже, інформація, яка складає комерційну таємницю відіграє суттєву роль в умовах ринкової економіки та є важливим активом суб'єктів господарювання. Елементи та складові системи правового захисту комерційної таємниці мають бути задіяні та використані в повній єдності та взаємодії для можливості уникнення витоку відомостей, які складають комерційну таємницю, що може призвести до завдання підприємству матеріальних збитків, заподіяних конкурентом. Проте, важливим залишається питання забезпечення основних прав та інтересів працівників, а не тільки інтересів роботодавця.

Системне удосконалення законодавства про охорону та захист прав на комерційну таємницю в Україні передбачає необхідність подолання фрагментарного нормативного регулювання відносин у цій сфері та заповнення прогалин та неузгодженостей. У тому числі, вирішення таких завдань, як: узгодження та уніфікація термінології; уточнення дефініції «комерційна таємниця»; визначення на рівні закону переліку інформації, що не може охоронятися як комерційна таємниця; визначення випадків правомірного та неправомірного набуття, використання та розкриття комерційної таємниці, повної імплементації винятків та обмежень тощо, закріплених у Директиві ЄС 2016/943.

Список використаної літератури

1. Кодекс законів про працю України: затверджено Законом УРСР від 10.12.1971, № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50 (Додаток). С. 375.
2. Трудовий кодекс України : законопроект реєст. № 2410 від 08.11.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331
3. Капіца Ю. М. Захист прав на комерційну таємницю та ноу-хау в Україні у світлі імплементації директиви (ЄС) 2016/943 та практики застосування. *Інформація і право*. 2021. № 4 (39). С. 70–79.
4. Постанова Верховного суду України від 18.09.2019 р., справа № 359/10185/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84375461>

Н. С. Василевська

PhD (Право), доц.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Конституції України в ст. 46 наголошує, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності» [1]. Це право гарантоване механізмами соціального страхування за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Відповідно до ст. 253 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII, «особи, які працюють за трудовим договором (контрактом) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, або у фізичної особи, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню» [2]. Ст. 1 Закону України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 1909-IX, зазначає, що «страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної

юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [3]. В той же час дія цього Закону не поширюється на державне соціальне страхування. На нашу думку, вказана норма жодним чином не врегульовує загальнообов'язкове державне медичне страхування, передбачене спеціальними нормативними актами, аналіз яких буде здійснено.

Стаття 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV встановлює, що одним із видів загальнообов'язкового державного соціального страхування є медичне страхування [4]. За змістом п. 2 ч. 2 ст. 25 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР, «за загальнообов'язковим державним соціальним медичним страхуванням надаються наступні види соціальних послуг та матеріального забезпечення: діагностика та амбулаторне лікування; стаціонарне лікування; надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення; профілактичні та освітні заходи; забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання» [5].

Невизначеність державного медичного страхування в першу чергу пов'язана зі змішуванням понять страхування та соціальне страхування. «Наукові дослідження в галузі соціального страхування визначають його як форму соціального захисту населення, систему заходів щодо матеріального забезпечення та соціального обслуговування у старості, на випадок тимчасової або постійної втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття та в інших випадках, передбачених законодавством» [6]. погоджуємось з автором, що соціальне страхування – це економіко-правове явище, одна із форм соціального забезпечення, яке належить до соціального захисту. Соціальне страхування, в першу чергу, поширюється на трудове населення, саме їх економічна активність є основою для нарахування страхових соціальних внесків. При страхуванні шляхом надання страхових послуг за ціль ставлять захист майнових

інтересів страхувальників, а їх страхові внески становлять основне джерело для формування страхових резервів. Метою страхових резервів є відшкодування майбутніх витрат залежно від видів страхування (перестраховання). Суб'єктами соціального страхування є роботодавці, працівники, фізичні особи-підприємці, самозайняті особи, військові та фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування (страховики). Зазначимо відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» страховиком є Пенсійний фонд України [4].

Для страхування, як цивільно-правовим відносинам, страхувальниками визнаються юридичні особи та дієздатні фізичні особи, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України. Крім того, страхувальники можуть укладати із страховиками договори страхування на користь третіх осіб (застрахованих осіб, вигодонабувачів). Відповідно до Закону України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 1909-IX «страховик – фінансова установа або філія страховика-нерезидента, які мають право здійснювати діяльність із страхування на території України» [3].

Різниця між головними суб'єктами відносин із страхування та соціального страхування встановлює відмінність в порядку їх виникнення, формалізації та процесу реалізації страхової діяльності. Погоджуємось з думкою О. І. Миколенка, що «загальнообов'язкове соціальне медичне страхування є різновидом державного соціального страхування, яке суттєво відрізняється від медичного страхування, що надається у відповідності до вимог Закону України «Про страхування»» [7, с. 673].

Наприклад, відповідно до Закону України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР, страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками, які туристи можуть укладати самостійно. Окремі закони регулюють питання обов'язкового особистого страхування визначених категорій осіб за професійною ознакою (наприклад, медичних працівників, спортсменів вищої категорії, волонтерів, працівників сільської пожежної охорони та ін.), які Законом України «Про страхування» віднесені до Класу 1 «Страхування від нещасного випадку (у тому

числі на випадок виробничої травми та професійного захворювання) та класу 2 «Страховання на випадок хвороби (у тому числі медичне страхування)», щодо обов'язковості такого страхування норма відсутня [3].

Констатуємо, що норми права, закріплені ст. 7 Закону України «Про страхування» № 86/96-ВР від 07.03.1996 р., який втратив чинність, стали основою для нормативної бази щодо регулювання відносин в сфері обов'язкового медичного страхування. Хоча новий закон не поділяє страхування на обов'язкове та добровільне, обов'язкові форми медичного страхування, закріплені іншими нормативно-правовими актами продовжують реалізовуватись. Не додає визначеності і відсутність законодавчо закріпленого поняття «медичне страхування» та широке його трактування як теоретиками так і практикаками.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: за станом на 01.01.2020р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 10.10.2024).
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII: за станом на 27.09.2024р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 10.10.2024).
3. Про страхування: Закон України від 18.11.2021р. № 1909-IX, за станом на 20.06.2024 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV: за станом на 24.08.2024р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14 (дата звернення: 10.10.2024).
5. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР : за станом на 31.03.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
6. Пацурія Н. Б. Науково-правовий дискурс щодо проблем та перспектив запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування. *Платформа стратегічної та законотворчої аналітики*. 2020 р. URL: <https://coordynata.com.ua/naukovo-pravovij-diskurs-sodo-problem-ta-perspek-tivzaprovadzenna-v-ukraini-obovazkovogo-medichnogo-strahuvanna>
7. Миколенко О. І., Лазарева М. І. Загальнообов'язкове соціальне медичне страхування як об'єкт адміністративно-правового і цивільно-правового регулювання (порівняльний аналіз). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2023. С. 672–674.

Т. Ю. Венгер

асп.

науковий керівник: к.ю.н., доц. А. Л. Святошнюк

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Загальні умови щодо договору підряду містяться у Главі 61 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Проте, при укладенні договору підряду слід враховувати певні особливості.

Відповідно до ч. 1 ст. 837 ЦК України сторонами договору підряду є замовник, тобто особа, яка замовляє виконання певної роботи чи послуги, та підрядник – особа, яка бере на себе зобов'язання виконати роботу за винагороду [1].

Згідно зі ст. 627 ЦК України, «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості» [1].

Ст. 628 ЦК України зазначається, що: «Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства» [1].

У ст. 838 ЦК України зазначено, що «договір підряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові» [1].

Відповідно до п. 1 ст. 639 ЦК України: «Договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом» [1].

Виходячи зі змісту ст. 208 ЦК України, договір підряду має бути укладений у письмовій формі, оскільки «у письмовій формі належить вчиняти: 1) правочини між юридичними особами; 2) правочини між фізичною та юридичною особою; 3) правочини фізичних осіб між собою на суму, що перевищує у двадцять і більше разів розмір неоподатковуваного мінімуму доходів громадян [1]».

У ст. 843 ЦК України зазначено, що при укладенні договору підряду, у «договорі підряду визначається ціна роботи або способи її визначення» [1].

Відповідно до п. 1 ст. 846 ЦК України: «Строки виконання роботи або її окремих етапів встановлюються у договорі підряду» [1].

Виходячи з вищевказаного, слід зазначити наступні особливості укладення договору підряду. Перед підписанням договору сторони обговорюють ключові моменти.

По-перше, предмет договору: чіткий опис робіт чи послуг, які мають бути виконані.

По-друге, строки виконання повинні бути чітко визначені: початкові, проміжні та кінцеві терміни виконання робіт.

По-третє, ціна: може бути фіксованою або приблизною, із зазначенням порядку розрахунків.

По-четверте, сторони обговорюють матеріали та ресурси: хто їх надає (підрядник чи замовник).

Договір підряду укладається у письмовій формі, якщо: одна із сторін – юридична особа; сума договору перевищує 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Після погодження всіх умов сторони підписують документ. Якщо договір вимагає нотаріального посвідчення (наприклад, для капітального будівництва), він завіряється у нотаріуса.

Таким чином, можемо виокремити істотні умови договору підряду, при дотриманні яких при укладенні, договір підряду буде вважатися дійсним: точний опис робіт, строки виконання, умови оплати та вартість робіт, права та обов'язки сторін, відповідальність за порушення зобов'язань.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України : кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV за станом на 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.10.2024).

О. І. Донченко

к.ю.н., доц.

ДО ПИТАННЯ ЕЛІТАРНОЇ ТЕОРІЇ ЯК КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВИ

Теорія еліт поширилася наприкінці XIX – на початку XX ст. та є предметом дослідження як теорії держави, так і політичної науки. Її засновниками були італійські вчені-політологи Г. Моска і В. Паретто. В самому стислому вигляді її сутність зводиться до того, що народ не здатний управляти суспільством, а як державно-правова теорія вона передбачає обґрунтування ролі еліт як вагомого фактору впливу на зміст функцій держави та характер владно-правових рішень. Іншими словами, ця теорія зауважує на груповому характері здійснення влади, на значній ролі еліти в суспільстві, і при цьому не враховується вплив широких мас на політичний процес [1, с. 43].

Як будь-яка інша концепція держави, елітарна теорія в умовах демократизації доповнюється, корегується і актуальним постає питання поєднання елітарної теорії та демократичних теорій.

Мова йде про введену американським соціологом Ч. Міллсом концепцію плюралізму еліт, яка передбачає політичну, економічну та військову еліти. Вони представлені відповідно урядом, армією та корпораціями, створюючи так званий «трикутник влади», де кожна з них здійснює керівництво і контроль у своїй галузі, без можливості домінування і монополізації влади у всіх сферах життєдіяльності людини. На прикладі США такий трикутник виглядає наступним чином: політична верхівка представлена президентом та його адміністрацією; економічна верхівка представлена керівництвом транснаціональних корпорацій; військова верхівка представлена керівництвом Пентагону [2, с. 238]. Такий трикутник утворює потужний інструмент влади з великим потенціалом, оскільки наслідки прийнятих ними рішень стають всеосяжними в сучасному суспільстві, де решта має пристосуватися до встановлених рішень.

В демократичному суспільстві відносини між такими елітами та народом передбачають представництво, а також формування

окремої еліти всередині суспільства, тобто таких елітарних груп, «які не знаходяться при владі» [2, с. 242], але їх активація посилить контроль над правлячою елітою. На це звернув увагу австрійський і американський економіст, соціолог та історик економічної думки Й. Шумпетер, якому приписують фразу «демократія не означає, що люди дійсно керують, а означає лише те, що у них є можливість обирати правителів». Він доводив, що «життєздатність демократичної моделі може забезпечити конкуренція еліт, а не мас» [2, с. 35], тобто характерною рисою демократичного суспільства є конкуренція всередині еліт, здатність еліти до оновлення представниками нового покоління здібних, освічених, талановитих. Так, наприкінці ХХ століття почалося обговорення появи нової інтелектуальної еліти технократів, які здатні керувати сучасними суспільствами.

Ще в середині ХХ століття французьким філософом, політологом, соціологом та публіцистом Реймоном Ароном було зауважено, що існування «політичного класу» як меншості, який виконує функції управління доповнюється активністю «правлячого класу», який не має політичних функцій, але впливає на тих, хто управляє і тих, ким управляють. Правлячий клас функціонує за допомогою володінням фінансовою владою або за допомогою морального авторитету [2, с. 242]. Як зазначено вітчизняною дослідницею Л. О. Кочубей, на сьогодні політична еліта розглядається як політичний авангард правлячого класу – і це один з напрямків політичної науки, де політична еліта є самостійною частиною суспільства, яка бере участь у прийнятті різних рішень, пов'язаних з використанням державної влади. Така політична еліта складається з представників правлячого класу, які «формально не пов'язані з політикою, але здійснюють закулісний вплив на ухвалення політичних рішень і відіграють роль так званих «сірих кардиналів» і у певний період можуть ставати головними дійовими особами політичного процесу» [3, с. 43]. Далі авторкою зазначено, що такий підхід є найбільш правомірним у співвіднесенні з соціально-класовою диференціацією, коли певний клас, що володіє власністю і ресурсами є правлячим класом і через роботу свого політичного авангарду здійснює керівництво. Іншими словами, «політична еліта є частиною правлячого класу і об'єднує ту його частину, яка володіє навичками

професійної політичної діяльності і безпосередньо здійснює державне управління» [3, с. 43]. Така схема спрацьовує на всіх етапах розвитку суспільства. Отже, під правлячим класом розуміємо певну групу людей, яка володіє атрибутами впливу, має авторитет, інформаційний, економічний та інтелектуальний ресурс. В кожному суспільстві, в кожній нації існують такі групи та спільноти, члени яких відзначаються особливими якостями, що дозволяють їм управляти або мати суттєвий вплив на маси.

Оптимальним варіантом концепції плюралізму еліт є модель демократичного суспільства, коли політична, економічна та соціальна конкуренція всередині суспільства формує конструктивне, динамічне співвідношення еліт. Дійсно, дієвим механізмом, «за допомогою якого відбувається оновлення правлячої еліти в мирний час, є соціальна мобільність» [4, с. 24]. В такому випадку еліти виникають з найбільш освічених, гідних та підготовлених до державних справ, коли вони знаходяться під контролем населення, реалізуючи всі соціально значущі напрямки діяльності держави. Така еліта є відкритою та якісно відрізняється від закритих еліт авторитарних і тоталітарних суспільств, а демократичні інститути контролюють таку еліту.

Список використаної літератури

1. Донченко О. І. Щодо теорії еліт як концепції держави. *Матеріали 77-ї наук. конф. професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова (23–25 листоп. 2022 р., м. Одеса)* : / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: А. Л. Святошнюк, Т. В. Степанова та ін. Одеса : Олді+, 2022. С. 41–44. URL: <http://dspace.onu.edu.ua/8080/handle/123456789/34946> (дата звернення: 1.11.2024).
2. Ємельянова Г. І. Плюралізм еліт: теорія та проблемні аспекти застосування в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 235–244. URL: <http://surl.li/dtodja> (дата звернення: 1.11.2024).
3. Кочубей Л. О. Політична еліта та політичний клас у сучасній політології. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2008. Вип. 38. С. 33–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2008_38_6 (дата звернення: 1.11.2024).
4. Балабаєва З. В. Теорія зміни еліт: класика та сучасність. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Серія : Філософія*. 2014. Вип. 2. С. 23–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2014_2_5 (дата звернення: 1.11.2024).

Є. К. Карлюга

асп.

науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нізгєєва

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ З ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

На сьогодні, економічні санкції являють собою чи не єдиний дієвий засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права. На це вказує практика міжнародного спілкування, що склалася після прийняття Статуту Організації Об'єднаних Націй, яким було створено цю міжнародну організацію. Зазначений документ по праву вважається віхою в історії міжнародних відносин, адже саме його положеннями було введено заборону на застосування суб'єктами міжнародного права сили або погрози силою, в тому числі задля забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань [1, ч. 4 ст. 2]. Це, у свою чергу, змусило міжнародних акторів звертатися до інших видів примусу, прямо не заборонених сучасним міжнародним правом. Серед них, визначальне місце посів економічний примус, що реалізується, зокрема, у формі економічних санкцій. І, дійсно, наразі суб'єкти міжнародного права, стикаючись або з наступом на власні інтереси, або з порушеннями міжнародно-правових зобов'язань, обирають економічні санкції як примусовий захід, що сигналізує про неприйнятність відповідної поведінки та застосовується, аби примусити відповідального суб'єкта її змінити.

На ці висновки наштовхує аналіз ст. 1 Закону України «Про санкції» (далі – ЗУ «Про санкції»), яким надається правова регламентація суспільних відносин в сфері запровадження економічних санкцій Україною, або, мовою закону, «спеціальних економічних заходів» [2]. Також, на це вказує вітчизняна санкційна політика, що почала активно проводитися з 2014 р. у відповідь на «дії Росії, що пов'язані з порушенням територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України» [3, с. 600]. Зокрема, застосовані Україною примусові заходи стали першими санкціями, вжитими нею автономно проти третіх держав. На сьогодні ж, економічні санкції,

відіграють роль важливого інструменту «впливу на країну-агресора» [4], але, з 2022 р., вже в контексті війни з Росією.

В цих умовах, питання ефективного застосування економічних санкцій виходять на перший план. У свою чергу, все більшого визнання набуває думка, що передумовою ефективності санкцій виступає, зокрема, забезпечення їх дотримання особами, що перебувають під юрисдикцією суб'єкта-адресанта санкцій [5].

Відповідно до сучасних міжнародних практик, забезпечення дотримання санкційних обмежень і заборон суб'єкта-відправника санкцій досягається шляхом визначення у внутрішньодержавному законодавстві: (1) підстав для притягнення до юридичної відповідальності за порушення санкційних настанов та її видів; (2) органу державної влади або їх системи, що уповноважені здійснювати контроль за дотриманням санкційного законодавства і приймати відповідні рішення про притягнення до юридичної відповідальності. Ця практика є характерною для реалізації санкційної політики двох найбільш активних адресантів санкцій – Європейського Союзу (далі – ЄС) та Сполучених Штатів Америки (далі – США).

Щодо ЄС, то правова регламентація таких питань, як вид і суворість юридичної відповідальності, а також визначення компетентних органів, відповідальних за забезпечення дотримання економічних санкцій, відбувається на рівні національного законодавства кожної держави-члена ЄС [5, с. 15]. Утім, нещодавно, з метою гармонізації національних практик забезпечення дотримання санкцій та усунення можливості їх обходу (англ. *circumvention*) приватним сектором шляхом здійснення забороненої діяльності у державах-членах ЄС, де встановлено, менш суворий вид відповідальності, Директивою 2024/1226 Європейського парламенту та Ради ЄС від 24.04.2024 р. було криміналізовано порушення санкційного законодавства як «єврозлочин» [6, с. 41]. Це передбачає зближення складів кримінальних правопорушень та встановлених ними покарань в національно-правових системах держав-членів ЄС.

На особливу увагу заслуговує приклад США як держави, що виділяє найбільшу кількість організаційних та матеріально-технічних ресурсів у сферу забезпечення дотримання економічних санкцій [7, с. 3]. В цій сфері ключовими органами державної влади виступають Управління з контролю за іноземними активами Міністерства

фінансів США (далі – OFAC) та Міністерство юстиції США (далі – Мін'юст США). Так, OFAC є органом, який є відповідіає за моніторинг дотримання економічних санкцій і уповноважений, у випадку наявності підозри щодо того, що фізична або юридична особа діє в порушення санкційних приписів, відкрити провадження проти такої особи. У випадку встановлення наявності факту вчинення правопорушення, OFAC може, зокрема, (1) накласти штраф, (2) повідомити Мін'юст США про вчинення кримінального правопорушення, (3) позбавити відповідної ліцензії [8, с. 1]. З іншого боку, Мін'юст США здійснює кримінальне переслідування осіб, які порушили норми санкційного законодавства. Актом про міжнародні надзвичайні економічні повноваження (IEEPA) від 1977 р. передбачаються такі види покарання, як штраф, позбавлення волі та конфіскація майна [8, с. 2].

Натомість, чинне вітчизняне законодавство, представлене головним чином вищезгаданим ЗУ «Про санкції», регулює лише порядок запровадження та зняття санкцій, залишаючи питання контролю їх виконання та відповідальності за їх порушення відкритим. Варто, однак, зауважити, що спроби заповнити ці законодавчі прогалини робилися декілька разів, останньою з яких став законопроект № 8384 від 25.01.2023 р. Законопроектом пропонувалося (1) доповнити ЗУ «Про санкції» ст. 5–3, яка передбачатиме притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні санкційного законодавства, (2) криміналізувати діяння у формі «невиконання, перешкоджання виконанню або ухилення від виконання економічних та/або інших обмежувальних заходів (санкцій)», доповнивши Кримінальний кодекс України ст. 111–3, а також (3) встановити підслідність цього злочину слідчим органам безпеки [9]. Але, на жаль, законопроект прийнято не було.

Таким чином, незважаючи на чітке законодавче регулювання процедури застосування, зміни та скасування санкцій, що надається профільним ЗУ «Про санкції», процес реалізації економічних санкцій стикається з низкою завдань, які потребують нагального вирішення задля підвищення ефективності санкційної політики України. Це, зокрема, стосується законодавчої регламентації питань контролю за виконанням санкційних приписів та відповідальності за їх порушення, що слугують важливими передумовами дієвості економічних санкцій як інструменту зовнішньої політики,

націленого в тому числі на забезпечення дотримання міжнародного права. З огляду на це, а також враховуючи зобов'язання України щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, зокрема вищезгаданої Директиви 2024/1226, пропонується внести зміни саме до кримінального законодавства України, запровадивши відповідний склад злочину у сфері порушення законодавства про санкції. Це, своєю чергою, надасть національним правоохоронним органам належні процесуальні підстави для здійснення розслідування та притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб, винних у порушенні санкційних заборон та обмежень. Також пропонується визначити в національному законодавстві орган державної влади, уповноважений на здійснення контролю за дотриманням економічних санкцій.

Список використаної літератури

1. United Nations Charter from 26.06.1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-char-ter> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. Дата оновлення: 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
3. Чулінда Л. І. Обмежувальні заходи (санкції) Європейського Союзу для зупинення воєнної агресії Росії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 599–602.
4. Міністерство закордонних справ України : Санкції проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf> (дата звернення: 07.11.2024).
5. Portela C., Olsen K. B. Implementation and Monitoring of the EU Sanctions' Regimes, including Recommendations to Reinforce the EU's Capacities to Implement and Monitor Sanctions. Brussels : European Union, 2023. 88 p.
6. European Commission : New EU rules Criminalising the Violation of EU Sanctions Enter into Force. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-rules-criminalising-violation-eu-sanctions-enter-force-2024-05-17_en (дата звернення: 07.11.2024).
7. Early B., Preble K. Enforcing Economic Sanctions: Analyzing How OFAC Punishes Violators of U. S. Sanctions. New York : University at Albany, 2018. 50 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3306653 (дата звернення: 07.11.2024).
8. Congressional Research Service : Enforcement of Economic Sanctions: An Overview. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12063> (дата звернення: 07.11.2024).

9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції : Проект Закону від 25.01.2023 р. № 8384. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41227> (дата звернення: 07.11.2024).

Є. М. Корнеєва
ст. викладач

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОДАТКОВОЇ УГОДИ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДОГОВОРУ ПРО ЗАКУПІВЛЮ

У сучасних умовах нестабільної економічної ситуації, коливання цін, інфляції, а також інших непередбачуваних обставин, деякі юридичні факти безпосередньо впливають на здатність сторін виконувати договори закупівлі без внесення змін.

Закон України «Про публічні закупівлі» [1] суворо регламентує, що зміни до договору про закупівлю мають обмежений характер і можуть стосуватися лише певних аспектів договору.

Національне законодавство передбачає суворі вимоги щодо внесення змін до договору про закупівлю, зокрема обмеження щодо обсягів та строків, що захищає сторони від можливих зловживань та порушень принципів прозорості та конкуренції. Водночас процедура укладення додаткових угод до договорів про закупівлю і підстави для їх змін часто є складними для практичного застосування. Це породжує значну кількість юридичних питань, які вимагають детального аналізу та вирішення.

Згідно з українським законодавством, зокрема п. 5 ст. 41 Закону України «Про публічні закупівлі», до договору про закупівлю може бути внесено зміни лише за наявності певних підстав шляхом укладення додаткової угоди. У випадках якщо в додатковій угоді про закупівлю змінюються умови, що не передбачені законодавством як допустимі до зміни, угоду можуть визнати недійсною.

Недійсність додаткової угоди про закупівлю тягне за собою такі наслідки як анулювання змін внесених такою угодою. В такому випадку всі зміни, внесені додатковою угодою, втрачають силу,

а сторони повертаються до початкових умов договору. Ще одним наслідком визнання додаткової угоди до договору про закупівлю є відшкодування шкоди.

До найбільш поширених підстав для зміни істотних умов договору про закупівлю можна віднести:

а) зміну ціни за одиницю товару, за умови, що така зміна пов'язана з коливаннями ринкових цін. Це можливо лише у випадках, визначених договором, і не повинно збільшувати загальну суму договору (у деяких випадках допускається збільшення ціни на 10 % при зміні ринкових цін, однак таке підвищення має бути документально обґрунтованим і не перевищувати встановлених лімітів);

б) продовження строку дії договору можливе лише у виняткових випадках, коли виникають форс-мажорні обставини або об'єктивні затримки виконання договору незалежні від сторін. Такі норми впроваджені для уникнення продовження договорів на невизначений час, що може створити перешкоди для конкурентного середовища;

в) зміна обсягів закупівлі, у випадках коли у замовника виникла необхідність скоротити або збільшити обсяги закупівлі, договір можна адаптувати, враховуючи нові потреби.

За загальним правилом зміна умов договору про закупівлю відбувається шляхом укладення додаткової угоди. Додаткова угода має бути оформлена згідно з вимогами ст. 205 Цивільного кодексу України [2]. Усі зміни повинні бути чітко прописані, включаючи дати, підписи уповноважених осіб, а також конкретний опис змін. При цьому важливо дотримуватися порядку, визначеного законодавством про публічні закупівлі для уникнення недійсності додаткової угоди.

Законодавство вимагає чіткого обґрунтування кожної зміни до умов договору. Відсутність конкретних документів або невідповідність документів (наприклад, відсутність офіційного підтвердження коливання цін) може призвести до визнання угоди недійсною. Ризик підвищується, коли такі документи, як листи постачальників або звіти, не відповідають вимогам або не є достатньо переконливими для аудиту чи перевірки.

Кожна додаткова угода підлягає оприлюдненню на вебпорталі публічних закупівель (Prozorro) протягом трьох днів після

укладення. Пропущення строку або порушення послідовності дій може стати підставою для скасування угоди та накладення штрафів. Крім того, відсутність реєстрації знижує прозорість, що є обов'язковою вимогою для публічних закупівель.

Також потрібно звернути увагу на конфлікт інтересів та можливість корупційних ризиків. Внесення змін до договорів, особливо за економічно нестабільних умов, створює ризики для необґрунтованих чи завищених змін цін, що може розумітися як порушення конкуренції. Законодавство про закупівлі чітко обмежує можливість таких змін для уникнення зловживань.

Відповідальність сторін за порушення умов додаткового договору до договору про закупівлю спрямована на забезпечення належного виконання зобов'язань і захист інтересів сторін. Недотримання умов може мати наслідком: штрафи, пені чи відшкодування збитків.

У сфері публічних закупівель порушення правил реєстрації договорів у системі Prozorro може призвести до недійсності додаткової угоди або адміністративних санкцій для посадових осіб. Закон «Про публічні закупівлі» також дозволяє тимчасово обмежувати права закупівельників на участь у державних закупівлях за істотні порушення.

Укладення додаткової угоди про внесення змін до договору про закупівлю є важливим механізмом, що дозволяє адаптувати основний договір до змінених умов. Цей процес вимагає точного дотримання законодавства, обґрунтування кожної зміни та реєстрації додаткової угоди у системі Prozorro. Законодавчі обмеження на внесення змін спрямовані на забезпечення прозорості та уникнення порушень конкуренції.

Таким чином, розгляд особливостей укладення додаткових угод є необхідним для підвищення ефективності закупівельної діяльності, забезпечення відповідності вимогам законодавства та мінімізації ризиків для замовників і контрагентів у публічних закупівлях.

Список використаної літератури

1. Про державні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

В. М. Масін
к.ю.н., доц.
Л. О. Масіна
к.е.н., доц.

ПРАВНИЧЕ ПИСЬМО, АНАЛІЗ ТА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ СКЛАДОВІ РЕФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Юридична освіта традиційно має високу популярність серед абітурієнтів, і це не дивно, адже вона відкриває широкий спектр кар'єрних можливостей. Диплом юриста дає можливість працювати на різних посадах, таких як суддя, прокурор, адвокат, що, зокрема, є досить привабливими через високий рівень заробітної плати та престиж. Окрім того, юридична освіта надає доступ до державної служби та роботи в правоохоронних органах, що також є важливими аспектами для багатьох молодих людей, які прагнуть стабільної та успішної кар'єри.

Вища освіта в Україні стикається з низкою проблем, що потребують негайного вирішення для підвищення її ефективності та відповідності сучасним вимогам. Серед основних проблем, які потребують негайного вирішення, доцільно зазначити такі: недостатнє фінансування закладів вищої освіти призводить до обмежених ресурсів для наукових досліджень та освітнього процесу; необхідність підвищення якості викладання та навчальних програм для відповідності сучасним вимогам ринку праці; більшість навчальних закладів потребують модернізації своїх приміщень та обладнання; потреба у розширенні міжнародних зв'язків та програм обміну для здобувачів та науково-педагогічних працівників. Зазначені проблеми потребують системного підходу та злагодженої співпраці між урядом, освітніми установами та суспільством для їх ефективного вирішення. Як справедливо підкреслює доктор юридичних наук О. А. Білічак, «...З огляду на одночасне реформування системи судових та правоохоронних органів чи не найгострішою із них є проблема реформування правничої освіти, що вимагає законодавчого забезпечення» [1, с. 59]. Додатковою проблемою, що потребує

негайного розв'язання, є «невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам» [6].

В Інституті правотворчості та науково-правових експертиз НАН України 19 березня 2024 року відбулося засідання робочої групи з питань реформування юридичної освіти при Комітеті ВР з питань правової політики. За підсумками першого засідання робочої групи було ухвалено рішення розробити до 31 червня 2024 року у Верховній Раді України «Концепцію правового регулювання вищої юридичної освіти», яка визначить рамки подальшої нормотворчої діяльності у цій сфері [3].

Європейська комісія оприлюднила Звіт щодо України за 2023 рік, у якому, окреслила рекомендації щодо юридичної освіти [3]: «потрібні подальші зусилля щодо реформ, зокрема для створення чіткого інституційного розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронних органів, посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл, забезпечення прозорого та справедливого (заснованого на заслугах) розподілу державних коштів для підготовки майбутніх юристів, модернізації навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право ЄС та міжнародні обміни, впровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту та боротьбу з корупцією та плагіатом» [4].

Таким чином, з урахуванням попередніх напрацювань, робочою групою було анонсовано основні аспекти унормування вищої юридичної освіти: «...кваліфікаційні вимоги; стандарти освіти та практична підготовка; Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ); ліцензування освітньої діяльності; акредитація освітніх програм; розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронців» [3].

Разом із тим, слід зауважити, що вперше проєкт Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії був розроблений ще у 2011 році за сприяння Координатора проєктів ОБСЄ в Україні та Проєкту USAID «Справедливе правосуддя», та схвалений робочою групою за участю представників кращих правничих шкіл України [7, с. 2].

Міністерство освіти і науки України та Міністерство юстиції України оприлюднили Концепцію на своїх офіційних сайтах

та запропонували усім зацікавленим особам надати свої пропозиції до неї та долучитись до обговорення. Протягом осені 2016 року відбулись регіональні презентації та обговорення Концепції (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого – 24.10.2016; юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – 11.11.2016; юридичний факультет Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара – 21.11.2016) за спільної фінансової підтримки Програми USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» та Координатора проектів ОБСЄ в Україні [7, с. 2].

Метою юридичної освіти є «...формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів», запропоновано у проєкті Концепції [6]. Зазначені компетентності знайшли своє відображення, наприклад, у Стандарті вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644) [5].

На підставі наведеного, вважаємо за можливе запропонувати механізми вирішення зазначених проблем, що вимагатиме комплексного підходу та включатиме такі складові.

По-перше, необхідність актуалізації навчальних програм шляхом перегляду змісту юридичної освіти та його оновлення відповідно до сучасних вимог ринку праці. Така актуалізація передбачає включення нових освітніх компонентів, які відображають поточні тенденції у праві (наприклад, цифрове право, право інтелектуальної власності, міжнародне право, екологічне та природоресурсне право). Що, відповідно, означає впровадження міжнародних стандартів в юридичну освіту, а також налагодження співпраці з зарубіжними правничими школами та участь у міжнародних програмах обміну студентами.

По-друге, важливо збільшити кількість годин, відведених на практичну підготовку студентів. Це можуть бути стажування, практика у юридичних фірмах, участь у юридичних клінічних програмах та симуляційних судах. До речі, чинним Стандартом вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право» передбачено збільшення обсягу практичної складової до 15 кредитів ЄКТС [5, с. 5] (попереднім Стандартом передбачалося 10 кредитів ЄКТС). Крім того, відповідно до Стандарту, «...обов'язковим є проходження практики в обсязі не менше 5 кредитів ЄКТС або в судах, або в системі прокуратури, або адвокатури» [5, с. 5].

По-третє, впровадження сучасних інтерактивних методів навчання, таких як кейс-методи, групові проекти, обговорення та дебати, сприятиме розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у здобувачів вищої освіти. Додатково, участь практикуючих юристів у навчальному процесі, проведення майстер-класів, гостьових лекцій та семінарів допоможе здобувачам краще зрозуміти реалії професійної правничої діяльності.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню якості підготовки правників та забезпечить відповідність їх кваліфікації сучасним вимогам ринку праці та викликам сьогодення. Таким чином, юридична освіта повинна враховувати виклики сучасного демократичного суспільства, такі як права людини, захист навколишнього середовища, боротьба з корупцією та забезпечення верховенства права.

Список використаної літератури

1. Білічак О. А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. «Освітня аналітика України», 2019, № 3 (7). URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/5_Bilichak_37-2019_57_68.pdf (дата звернення: 11.11.2024 р.).
2. Проект Закону України про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 11.11.2024 р.).
3. Реформування юридичної освіти: готується концепція змін. Unba.org.ua. URL: <https://unba.org.ua/news/8938-reformuvannya-yuridichnoi-osviti-gotuet-sya-koncepciya-zmin.html> (дата звернення: 11.11.2024 р.).
4. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2023 Report Accompanying the document

- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 11.11.2024 р.).
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi-zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 11.11.2024 р.).
 6. Проект концепції розвитку юридичної освіти. Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. URL: https://kpo.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 11.11.2024 р.).
 7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 11.11.2024 р.).

Olena Nihreieva

PhD in Law, Associate Professor

RIGHT TO DEVELOPMENT AND NATURAL RESOURCES UNDER OCCUPATION

Recently armed conflicts have been spreading all over the world. Natural resources remain one of their main reasons both internationally and internally. Occupation of the territory entitles the occupier to exploit its natural resources (Art. 55 of the Hague Regulations of 1907) [1], but at the same time obliges it to maintain and ensure legal order and civil life of local population (Art. 43 of the Hague Regulations of 1907) [1]. Moreover, provided with a certain discretion in this regard the occupying power is limited by the law of occupation. Unfortunately, many of its provisions are vague and outdated. It can be suggested that the law of occupation regarding the exploitation of natural resources of the occupied territories serves more to protect the interests of the occupier and the ousted government, but doesn't take into consideration the interests and rights of local population.

As it seems among them a right to development is one of the essential. According to Art. 1 of the 1986 UN Declaration on the Right to Development “the right to development is an inalienable human right by virtue of which every human person and all peoples are entitled to participate in, contribute to, and enjoy economic, social, cultural and political development, in which all human rights and fundamental freedoms can be fully realized” [2]. This right belongs to the so-called rights of third generation and has still been sparking considerable debate relating to several issues of its theoretical framework and practical implementation.

For our purposes, we will focus on its “dual” nature, which means that this right has both individual and collective dimensions. One can see it from the above definition where “every human person and all peoples” are considered to be right-bearers. Even though a collective dimension of this right is highly debatable [3, p. 385], there are proposals to consider the right to development “in the economic dimensions of the right of self-determination or ...as a parallel right to self-determination” [4, p. 862]. In fact, as we have suggested before, “individual rights are not diminished by existence of collective rights” [5, p.796]. Moreover, as argued by Sengupta, “in many cases individual rights can be satisfied only in a collective context” [4, p. 862].

It is especially relevant in the context of prolonged occupations under which some territories have been already staying for more than 50 years (e.g., Palestine, Western Sahara, Northern Cyprus). Under the law of occupation their natural resources should be preserved from the exploitation by the occupying power. However, it leads to an economic stagnation and demographic decrease that contribute to the consolidation of occupation. In this regard, we argue that a further development of these territories is one of the essential conditions of their liberation from illegal occupation. Moreover, people of the territories under occupation have a right to development that must be respected and fulfilled by the occupier, which is supposed to be one of its legal obligations.

However, to develop the territory under occupation may require investments that could be provided by the exploitation of its natural resources. Yet, these activities fall under a full control of the occupier who is supposed to be only an administrator and a usufructuary of such resources. On the one hand, this legal status limits its powers to over-use

public property under its jurisdiction. On the other hand, it enables the occupier to manipulate the purposes of its exploitation and to impede economic development of the territory and its population.

In this regard, in order to protect its rights local population should be more involved in the occupant's decision-making. External mechanisms of control over the occupiers' activities are needed to ensure that natural resources are exploited in the interests of local population favoring economic growth of the territory under occupation. In our view, the last factor can be decisive in order to prevent further depopulation of such territories, migration crises on the borders of neighboring countries and, as a result, the consolidation of their illegal occupation.

References

1. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907?activeTab=undefined>
2. Declaration on the Right to Development: Adopted by General Assembly resolution 41/128 of 4 December 1986. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-development>
3. Vandenhoe, W. The Human Right to Development as a Paradox. *Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*. 2003. Vol. 36, No. 3. P. 377–404.
4. Sengupta, A. On the Theory and Practice of the Right to Development. *Human Rights Quarterly*. 2002. Vol. 24, No. 4. P. 837–889.
5. Nihreieva O. O. Global Commons Through the Prism of Collective Rights. *Diritto pubblico comparato ed europeo*. 2021. Vol. 4. P. 791–820.

А. Л. Святошнюк

к.ю.н., доц.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР»: ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА ДО ІТ-ВІДНОСИН

Згідно з Римським правом, «взаємне волевиявлення двох або декількох осіб щодо чого-небудь в римському праві носило назву *conventio*, *pactio* або *pactum conventum*. Слово *pactum* (правочин) походить від *pactio*, звідси походить і слово *pac* (мир); правочином

є співпадання бажання двох або декількох осіб про одне і теж та їхня згода» [1, Д. 2. 14. 1. 1–2]. «Не будь-яке взаємне волевиявлення створювало юридичні наслідки, тобто встановлювало або припиняло права і обов'язки сторін. У своїй сен-тенції Гай зазначав, що правочини, укладені всупереч правилам цивільного права, не мають сили» [1, Д. 2. 14. 28].

Отже, давнє римське право визначало договір, як домовленість двох або більше осіб про виникнення, зміну чи припинення правовідношення, що здійснювалася за контрактом або за пактом. Договори у римському праві (I століття – V століття н. е.) стали фундаментом сучасного договірного права. Основні риси можемо виокремити наступні: формальність: римські договори спочатку вимагали суворого дотримання форм, наприклад, усних заяв, що супроводжуються символічними діями; типізація договорів: існували певні види договорів, визнаних законом, наприклад, купівля-продаж (*emptio-venditio*), наймання (*locatio-conductio*) та позика (*mutuum*); принцип обов'язковості: договори набували юридичної сили, якщо дотримувалися встановлені форми та умови; елементи довіри: у пізніші періоди римське право розвивалося до розуміння *pacta sunt servanda* (договори повинні дотримуватися), що стало базовим принципом для всіх сучасних правових систем.

В епоху Відродження та Просвітництва (XV–XVIII століття) формування національних держав та розвиток науки призвели до важливих змін: кодифікація права: наприклад, Цивільний кодекс Наполеона (1804) заклав підвалини сучасного громадянського права; розвиток теорії договору: філософи та юристи, такі як Гуго Гроцій та Самуїл Пуфендорф, сформулювали ідеї рівності сторін та свободи договору.

XIX–XX століття стали часом швидкого юридичного та технологічного прогресу: індустріалізація: поява складних економічних відносин вимагала створення нових видів договорів (наприклад, акціонерні та страхові контракти); уніфікація права: міжнародні організації, такі як ООН почали розробляти уніфіковані правила, наприклад, Віденську конвенцію про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (1980); перехід до більш гнучкішого права: суди почали розглядати не тільки форму договору, а й його зміст і сумлінність сторін.

У ХХІ столітті технологічні зміни призвели до нового етапу еволюції договорів: цифровізація: договори укладаються через Інтернет із використанням електронних підписів; гнучкість та доступність: електронні договори легко скласти, підписати та зберігати. Це особливо важливо для електронної комерції та міжнародних угод. Правові виклики: необхідно врегулювати питання, пов'язані із захистом даних, ідентифікацією сторін та безпекою електронних підписів; смарт-контракти: технології блокчейн дозволяють укласти договори, що самовиконуються, без участі третіх осіб.

Таким чином, еволюція договору показує, як право адаптується до змін суспільства. Виходячи з вищевикладеного, можемо виокремити такі етапи еволюції цивільно-правового договору: 1) етап римського права; 2) новий час; 3) етап технологічного прогресу; 4) цифровізація.

Список використаної літератури

1. Дігести Юстиніана. URL: https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/VI/520-540/Digestae_Just_III/index.phtml

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ, АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І СУДОЧИНСТВА ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

З. В. Кузнєцова
к.ю.н., доц.

ДОТРИМАННЯ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Яка мова, такі й думки будуть: московська мова – московські думки.
Борис Грінченко

В умовах збройної агресії росії проти України постає надзвичайно важливе завдання: утвердження української мови як елемента національної безпеки та мовного індикатора всього українського суспільства. В наш час минуло більш як тридцять років з моменту здобуття Україною незалежності, але і досі доводиться констатувати про те, що українська мовна ідентичність залишається під загрозою. І, саме в надзвичайних ситуаціях, одним з проявів яких є війна, роль мови як чинника національної консолідації, мала б посилюватись і виступати параметрами розмежування на «свій-чужий». Водночас російська мова ще залишається для певної частини українців засобом комунікації, тим самим, фактично продовжує бути осередком зросійщення української молоді, віддаляючи її від національної належності. Сьогодні Україна – самостійна держава, і одне з найважливіших її завдань, в тому числі завдань на фронті – повернути українському народові відібрану в нього мову на всіх етнічних українських просторах.

З огляду на вразливість зазначеної теми постає низка актуальних питань: як відновлювати українськість України, як стверджувати українську ідентичність, як забезпечувати повноформатне існування української мови – державної мови України. Істотно те, що і нація і держава виростають з мови народу! Не стане мови – зникне і держава!

В національно-мовному вихованні громадянина велику, без перебільшення, роль повинна відігравати школа на всіх рівнях. Спочатку дошкільна, потім загальна середня, пізніше професійна професійно-технічна, фахова передвища та вища, а також позашкільна та післядипломна освіта.

Звернімося до аналізу освітньо-мовного законодавства, норми якого регулюють відносини в освітній сфері. Необхідно підкреслити, що основним нормативно-правовим актом, який започаткував законодавче становлення української мови як державної, була і залишається Конституція України [1]. Втім, стаття 10 Основного Закону визначає лише загальні принципи мовного питання. Загальний характер цієї норми зумовив практичну необхідність в офіційному тлумаченні положень статті 10 Конституції України щодо обов'язковості застосування української мови у навчальному процесі в навчальних закладах України. Конституційний Суд України в резолютивній частині зазначив: «виходячи з положень Конституції України та законів України щодо гарантування застосування мов в Україні..., в тому числі у навчальному процесі, мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах України є українська мова» [2].

Рішення прийнято, але російська мова залишалась домінуючою чи не в усіх сферах суспільного життя, також і в освітній царині. Враховуючи мовну ситуацію в державі Указом Президента України введена в дію «Концепція державної мовної політики». Пріоритетом якої стало утвердження і розвиток української мови, а обов'язком держави забезпечення і «безумовне виконання конституційної норми щодо всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України... і застосування

української мови у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України» [3].

Наступний етап українізації освіти пов'язаний зі спробою реформувати систему вищої освіти з метою створення умов для підвищення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Відповідно до статті 48 Закону України «Про вищу освіту» [4] освітній процес в закладах вищої освіти здійснюється державною мовою. Аналогічна стаття міститься в іншому Законі, «Про освіту» [5, ст. 7].

Наступним кроком у врегулюванні питання мови в сфері освіти став прийнятий в 2019 році Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Стаття 21 Закону встановлює, що «мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова...» [6].

Таким чином, однозначність законодавчого формулювання не залишає сумнівів. Одночасно, кожен освітянин, як і кожен здобувач освіти повинен усвідомити персональну відповідальність за утвердження, дотримання і збереження української мови – мови титульної нації України. Як і персональну відповідальність за недотримання чи неналежне дотримання норм чинного освітньо-мовного законодавства.

Отже, враховуючи аналіз норм законодавства, освітній заклад має бути вільний від мови російської, тим більше, що це мова іншої держави. Держави, яку Верховна Рада України визнала «державою-терористом (державою-агресором), однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах» [7].

Звернемо увагу, на законодавче визначення освітнього процесу, яке викладено в Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. «Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних

і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, при-
множення і використання знань, умінь та інших компетентно-
стей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно
розвиненої особистості» [4]. Без перебільшення слід зауважити
на важливості провадження освітнього процесу через систему
різноманітних заходів для зміцнення розвитку, піднесення
і зростання престижності української мови не лише в закладах
освіти усіх рівнів і форм власності, а й в повсякденному житті
суспільства.

Поряд з тим освітній омбудсмен висловив слушне заува-
ження, що «освітній процес – це всі види діяльності, що від-
буваються на території навчального закладу. Тобто, це і класна
робота, і виховна робота, і спілкування здобувачів освіти
та педагогічних представників у класах, учительських, їдаль-
нях, коридорах, спортивних залах, на стадіоні, в бомбосховищах
на території школи. Перерва – це теж освітній процес, і там має
бути державна мова» [8]. Тобто, зростає і посилюється нагальна
потреба запровадити і дотримуватись єдиного мовного режиму
не тільки в навчальних аудиторіях, а і на усій території освіт-
нього закладу усіма учасниками освітнього процесу.

Сьогодні освіта в цілому і, безпосередньо, освітній процес має
стати фундаментом творення як особистості так і зміцнення
статусу української мови. Освіта покликана давати не тільки
практичні знання мови, але й бути провідником до формування
національної мовної свідомості, культивувати навички мовного
етикету, мовного патріотизму і просвітницької культури. Освіта
чи не єдина сфера публічного життя де є підстави говорити про
реальну спроможність виховувати майбутнє України для зміц-
нення державності, збереження мови, культури, традицій, істо-
рії українського народу.

Яких би зусиль не докладали для формування гідної мов-
ної поведінки, свідомої мовної культури, але якщо виходячи
з навчальної аудиторії ми переходимо на російську мову то всі
зусилля з виховання мовного патріотизму, мовного центрizmu
втрачають своє значення. Про яке дотримання мовного зако-
нодавства, як одне із ключових завдань освіти на усіх рівнях,
можемо говорити!

Проблема мови освітнього процесу є над актуальною, тому багато прикладів для її розв'язання дає саме життя.

1. Слід взяти до уваги, що сьогодні освітня сфера залишається україномовною лише на час проведення занять. Решту часу, є підстави припускати, що і педагоги і здобувачі в спілкуванні послуговуються російською мовою. Характерно, що серед багатьох ознак, які відрізняють один народ від іншого, найточнішою є мовна ознака. Саме мові належить особлива роль: забезпечувати культурний суверенітет нації. Провідниками цієї місії є учасники освітнього процесу: «здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти» [5, ст. 52]. Поважність і авторитет української мови прямо пропорційний рівню розвитку суспільного інтелекту.

2. В той же час, батьки, як учасники освітнього процесу, не задають тон, не практикують спілкування з дітьми українською мовою в родинному колі. Щоб діти вміли краще спілкуватися з оточуючими, виражати власні думки, мати можливість вчитися та розвиватися у різноманітних сферах. Це, крім іншого, вагомі можливості зміцнення мовної свідомості і мовної культури. Тим більше, що національне законодавство покладає на батьків обов'язок «виховувати у дитини повагу до державної мови, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України; формувати у дітей усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України» [5, ст. 55 п. 3]. Чим більше батьки з дітьми будуть спілкуватися вдома тим вищий буде рівень опанування і навчання державною мовою під час освітнього процесу і створить кращі можливості для утвердження української мови в молодіжних колективах.

3. Заходи щодо державної мови повинні здійснюватися на рівні системної, стратегічно продуманої загальнодержавної політики проти впливу російської мови на молоде покоління українців. Легітимність державної мови не може викликати дискусій, на кшталт «какая різниця». Правильна і чітка стратегія держави може забезпечити законодавчу і практичну

стабільність в мовному питанні, що, в свою чергу, породить суспільну єдність і її подальший розвиток як головну мету мовної політики. Держава мусить визначити централізацію мовної політики для забезпечення єдності України.

4. Негативне ставлення до російської мови посилюється в час війни і сприймається як загроза національній безпеці. Одне із ключових завдань сьогодні – безпеліційне дотримання законодавства про державну мову! Це завдання пріоритетної державної ваги, без вирішення якого будуть втрачатися фундаментальні принципи функціонування держави: суверенітет, єдність території, безпека, мир, злагода. Надання освітніх послуг українською не тільки вимога часу, а і вимога законодавства. Ще задовго до нинішніх подій автори колективної монографії визначили орієнтири мовної політики в Україні: «мова це гарантія національної безпеки, територіальної цілісності, національної свідомості та історичної пам'яті» [9, с. 3]. Держава зобов'язана забезпечити централізацію мовної політики на усій території України.

5. На превеликий жаль, мовне питання було і залишається занедбаним. В нинішній час за підтримки держави мовну політику повинні реалізовувати люди з чіткими українськими світоглядними орієнтирами, наділені різноманітними відповідними ресурсами. Сьогодні не стоїть питання чи маємо ми мовну проблему, це очевидно. Сьогодні постало питання чому українська мова і досі не стала панівною мовою в Україні. Чому через три десятки років незалежності мова українського народу знову на межі виживання і потребує всебічної державної підтримки. З огляду на застосування мовного законодавства на практиці виникає потреба посилити функції нагляду за його реалізацією. Затягування розв'язання проблем тягне за собою ускладнення їх вирішення. Напевно, щось робимо не так, коли щоразу повертаємось до мовного питання. Складається враження, що українська мова, в процесі так званої «лагідної українізації», має «захищатися». А не навпаки: від захисту переходити до наступу. В державі, як і в освітній сфері, повинна бути мовна перспектива.

Підсумовуючи, можна зазначити, що основою для економічного, культурного, освітнього зростання України,

її національного відродження, її майбутнього є всебічний розвиток і захист української мови, яка дала назву державі – Україна! Головною метою мовної політики має бути єдність суспільства і стабільність держави.

Список використаної літератури

1. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. з наст. змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України від 14.12.1999 року № 10-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#n54>
3. Концепція державної мовної політики від 15 лютого 2010 року N 161/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010#Text>
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
5. Про освіту : Закон України від 06.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
7. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
8. Тарас Кремінь Відповідальність освітян щодо застосування державної мови в межах освітнього процесу має бути посилена. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/taras-kremin-vidpovidalnist-osvitian-shchodo-zastosuvannia-derzhavnoi-movy-v-mezhakh-osvitnoho-protsesu-maie-buty-posylena>
9. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ : ІПІЕНД імені І. Ф. Курбаса НАН України, 2008. 398 с.

М. І. Лазарєва
ст. викладач

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОСАДОВОЇ ОСОБИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки співвідношення проблеми визначення поняття правового статусу посадової особи в сфері публічного управління, яке є частиною нового глобального поняття «публічного адміністрування», з обов'язковим відокремлюванням таких понять як посадова особа публічного управління, посадова особа державного управління. Зазначені наукові питання мають глобальний вплив на аналіз теорій про правовий статус посадових осіб та безліч варіантів, які згодом мають відображення в законодавстві, практиці. Публічне адміністрування та його сполучення з публічним управлінням, що включає і державне управління, в теорії та практиці функціонування органів публічної адміністрації, та відображення даного в правовому статусі посадової особи кожної окремої структури, загальних або спеціальних функцій є метою даного дослідження, та полягає в аналізі нормативно-правової бази, існуючих підходів до сучасного розуміння змістового і термінологічного наповнення понять.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить про те, що автори приділяють увагу вивченню окремих елементів правового статусу посадових осіб, що включає в себе їх правосуб'єктність, повноваження, для виконання покладених на них законами або іншими нормативними актами організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій, відповідальність. Проблема неоднозначного трактування та співвідношень понять «публічне адміністрування», «публічне управління», «державне управління» має негативний вплив, який руйнує чітке формування прав та обов'язків, відповідальності посадових осіб, які і є основними виконавцями зазначених понять. І все зазначене, в свою чергу, має вплив на підготовку здобувачів вищої освіти, а саме спеціальності 074 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» (згідно з постановою Кабінету

Міністрів України від 28.04.2015 р. № 266), а потім і самостійної галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» зі спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.09.2016 р. № 674). При цьому здійснюється підготовка за двома освітніми рівнями «бакалавр» і «магістр», також освітньо-науковим рівнем «доктор філософії» (PhD).

«Публічне адміністрування» є новим поняттям в категоріальному апараті адміністративного права України. На жаль, більшість науковців, так і не зрозумівши зміст цього поняття, почали його використовувати при характеристиці будь-якої організаційної діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Навіть Верховна Рада України розглядається в деяких дисертаціях, як суб'єкт публічного адміністрування, зазначає [2, с. 207].

Так, на нашу думку і повністю погоджуючись з професором Миколенко О. І., який наголошує про те що, з таким підходом не можемо погодитись, адже головна мета існування категоріального апарату науки полягає, по-перше, в систематизації знань, які отримуються під час науково-дослідної роботи, і, по-друге, в системності знань, які є базою для подальших науково-дослідних робіт та формування навчальних курсів з відповідних дисциплін. Якщо не дотримуватися базових вимог використання термінології під час дослідження правових явищ, то в результаті можна отримати хибні, спотворені та такі, що не відповідають дійсності, висновки [1, с. 421].

Г. В. Фоміч, стверджує наступне, що публічна служба як багатоаспектне явище характеризується не тільки соціальним, політичним, правовим, організаційним, структурним і моральним змістом, але й процесуальним, якому в науці приділялося надто мало уваги, не дивлячись на те, що він забезпечує функціонування публічної служби. Дослідниця акцентує увагу на тому, що процесуальний аспект нерозривно пов'язаний з такими аспектами, як правовий, організаційний, структурний і обумовлений ними, та доводить, що змістовно процесуальний аспект публічної служби пов'язує її з адміністративними процедурами: 1) з яких вона складається; 2) які регламентуються адміністративно-правовими нормами; 3) які забезпечують її функціонування. Г. В. Фоміч визначено,

що у публічній службі системою адміністративних процедур охоплюються фактично всі службові відношення з моменту їх виникнення і до припинення. Саме завдяки процедурам і конкретним діям суб'єктів державного управління реалізуються функції держави та місцевого самоврядування та вирішуються індивідуальні адміністративні справи (конкурс, призначення, атестація, присвоєння рангу, прийняття присяги, відставка тощо) [3, с. 5–6]. І все зазначене та перелічене спрямовано на реалізацію компетенції відповідних державних органів і організацій, та їх посадових осіб, відображається в правових статусах, що закріплюється в законах та інших нормативно-правових актах.

Список використаної літератури

1. Миколенко О. І. Публічне адміністрування у сучасному адміністративному праві України. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/762f959f-1e16-49d1-a18c-7dc773d207cd/content> (дата звернення: 28.10.2024 р.)
2. Вітко А. Л. Публічне адміністрування у сфері забезпечення енергетичної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2018. 207 с.
3. Фоміч Г. В. Адміністративні процедури на публічній службі в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право». Одеса, 2010. 20 с.

А. В. Левенець

к.ю.н., доц.

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕДУРІ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА СУДДІВСЬКІ ПОСАДИ В УКРАЇНІ

Процедура добору кандидатів на суддівські посади в Україні завжди знаходилась у центрі уваги суспільства, оскільки саме від неї залежить наповненість судової влади якісними, професійними та добросчесними суддівськими кадрами. У ході конституційно-судової реформи 2016 року порядок зайняття посади судді та вимоги до кандидатів зазнали найбільших змін: було підвищено вік претендента на суддівську посаду з 25 до 30 років,

встановлено наявність стажу у сфері права не менше п'яти років, а також відповідність таким критеріям, як компетентність, доброчесність та володіння державною мовою. Одним з акцентів судової реформи було підвищення прозорості та відкритості судової влади для суспільства через залучення громадськості до оцінювання претендентів на суддівські посади. Для цього у 2016 році при Вищій кваліфікаційній комісії суддів (далі – ВККС) була утворена Громадська рада доброчесності (далі – ГРД) як незалежний орган, який сприяє перевірці діючих суддів та претендентів на суддівські посади на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності.

Закон «Про судоустрій та правовий статус суддів» визначив порядок утворення, вимоги до членів та повноваження ГРД, до яких зокрема належать: «1) збирає, перевіряє та аналізує інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); 2) надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); 3) надає, за наявності відповідних підстав... висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє» [1, ст. 87] та ін.

Важливо зазначити, що згідно ст. 87 закону, «якщо Громадська рада доброчесності у своєму висновку встановила, що суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити вмотивоване рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді лише у разі, якщо таке рішення підтримане двома третинами голосів призначених членів Комісії, але не менше ніж дев'ятьма голосами» [1, ст. 87].

Дане положення закону дало змоги у попередньому дослідженні дійти наступних висновків: «ГРД «є консультативно-дорадчим органом (вид. автором) при ВККС, участь якої в перевірці судді/кандидата: по-перше – не є обов'язковою (ВККС може і без такої перевірки прийняти рішення), а по-друге – не є вирішальною, оскільки результати перевірки, навіть з негативним висновком, можуть не братись до уваги (відповідно до наведеної ст. 88

Закону)» [2, с. 113]; у зв'язку із чим у подальшому було визначено: «з одного боку громадськість ніби вперше отримала реальну можливість впливати на процес очищення судової влади від недоброчесних суддів, але з іншого – така можливість виявилась достатньо ефемерною. Встановлена форма взаємодії між ВККС та ГРД (коли перша у більшості випадків абсолютно ігнорувала висновки другої та виносила рішення щодо кандидатів, не добросчесності яких була очевидною), «досить швидко призвела до виникнення між ними істотного конфлікту» [2, с. 114] та призупинення діяльності ГРД більше ніж на півроку.

На сучасному етапі діє вже третій склад ГРД. Її роль у процедурі добору суддівських кадрів не обмежується лише перевітками окремих кандидатів, вагомим внеском можна вважати напрацьовані ГРД показники невідповідності претендентів на суддівські посади критеріям професійної етики та добросчесності. «Порівняльний аналіз показників добросчесності, якими послуговується ВККС при оцінюванні суддів (кандидатів) на відповідність цьому критерію та наведених вище індикаторів, які затверджені ГРД, свідчить про те, що останні є більш деталізованими та наближеними за змістом та структурою до Бангалорських принципів поведінки судді (навіть назви критеріїв звучать однаково)» [2, с. 114].

Подальші процеси реформування судової влади були пов'язані із залученням до відбору та формування окремих судів (Вищого антикорупційного суду, Верховного суду) не просто представників громадськості, а міжнародних експертів, вплив на діяльність яких з боку відповідних структур у судовій системі України майже неможливий. Отже, загалом можна відзначити, що залучення громадськості до відбору суддівських кадрів має за мету не лише посилити контроль за процесом формування високопрофесійного та добросчесного суддівського корпусу, але й забезпечити вищий рівень довіри суспільства до діяльності судової влади в цілому. Однак при цьому погоджуємось із твердженнями Мочулької М., що «форми діяльності цих рад, процес збору інформації мають бути чітко регламентовані, а висновки повинні бути аргументовані, логічні та послідовні» [3, с. 43].

Список використаної літератури

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року з наст. змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#> (дата звернення: 05.11.2024 року).
2. Левенець А. В. Добросесність суддів як ключовий елемент правової держави. Розд. в кол. монограф. Трансформація принципів українського конституціоналізму на сучасному етапі : монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. Корчевної Л. О. та д.ю.н., проф. Степанової Т. В. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 176 с.
3. Мочульська М. Судова влада та громадськість: взаємодія в умовах конституційної реформи правосуддя в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 3. С. 39–46.

Л. А. Ольховик

к.ю.н., доц.

СПОСОБИ ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію суверенної держави Україна, а особливо активізації діяльності Територіальних центрів комплектування та бусифікації чоловіків призовного віку активніше стала обговорюватися проблема припинення громадянства України. Набули актуальності такі питання: підстави, особливості, форми, способи припинення громадянства України. Дослідженням даної проблематики займалися такі науковці: О. І. Радченко вивчав анулювання громадянства, М. І. Суржинський досліджував правове регулювання припинення громадянства, І. Софінська аналізувала позбавлення громадянства, Ю. М. Могила опрацьовував питання реформування інституту припинення громадянства в Україні, Т. В. Жалій цікавився порівняльним аспектом припинення громадянства, Д. А. Селіхов розглядав доцільність позбавлення громадянства за вчинення злочинів проти держави, Г. А. Волошкевич розмірковував щодо проблемних питань запровадження інституту позбавлення громадянства. Дана робота має на меті проаналізувати способи припинення громадянства України.

Закон України Про Громадянство України у статті 17 розглядає підстави припинення громадянства України.

Громадянство України припиняється:

- 1) внаслідок виходу з громадянства України;
- 2) внаслідок втрати громадянства України;
- 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України [1, ст. 17].

Європейська конвенція про громадянство 1997 р. (далі – ЄКГ) як результат кодифікації міжнародного звичаєвого права щодо громадянства передбачає такі способи припинення громадянства особи:

- втрата громадянства *ex lege* або з ініціативи держави – учасниці ЄКГ (ст. 7);
- із власної ініціативи (фактично йдеться про вихід особи з громадянства чи відмову від нього, ст. 8) [2].

Вихід із громадянства України здійснюється якщо громадянин України, який відповідно до чинного законодавства України є таким, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за його клопотанням. Слід звернути увагу, що вихід із громадянства України здійснюється людиною добровільно, за власною ініціативою. Вихід із громадянства України не допускається, якщо особі, яка клопоче про вихід з громадянства України, в Україні повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або стосовно якої в Україні є обвинувальний вирок суду, що набрав законної сили і підлягає виконанню [1, ст. 18].

Щоб розпочати процедуру виходу, необхідно виконати кілька важливих умов. По-перше, особа повинна вже мати інше громадянство або документ, який підтверджує можливість його набуття після виходу з українського. Без такого підтвердження вихід з громадянства не допускається.

По-друге, не допускається вихід із громадянства для осіб, щодо яких в Україні порушено кримінальне провадження або винесено обвинувальний вирок, що набрав законної сили. Це обмеження запобігає уникненню кримінальної відповідальності шляхом зміни громадянського статусу. Датою припинення громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.

Отже, вихід з громадянства України здійснюється на добровільній основі людиною, яка постійно проживає за кордоном, в іншій країні.

Ще одним способом добровільного припинення громадянства є відмова. Відмова застосовується у випадку коли людина проживає у державі, за умови що вона вже набула громадянство іншої держави, або має його набути у майбутньому і не стане апатридом.

Закон України Про громадянство України передбачає лише один спосіб добровільного припинення громадянства- вихід. Пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 17 закону, та внести туди відмову як спосіб добровільного припинення громадянства людиною яка проживає у державі, але вже отримала громадянство іншої держави, або має намір це зробити.

Підставами для втрати громадянства України є:

1) добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття.

Добровільним набуттям громадянства іншої держави вважаються всі випадки, коли громадянин України для набуття громадянства іншої держави повинен був звертатися із заявою чи клопотанням про таке набуття відповідно до порядку, встановленого національним законодавством держави, громадянство якої набуто;

2) набуття особою громадянства України на підставі статті 9 цього Закону внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів, у тому числі невиконання зобов'язань, взятих особою в зобов'язанні припинити іноземне громадянство, у зобов'язанні про складання іспитів з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою;

3) добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка відповідно до законодавства цієї держави не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою [1, ст. 19].

Датою припинення громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного указу Президента України.

Ст. 25 Конституції закріплює положення згідно з яким громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство. Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами

[3, ст. 25]. Проте, президент України Володимир Зеленський вніс до парламенту законопроект, в якому, зокрема, прописані підстави для позбавлення українського громадянства. Зеленський пропонує позбавляти громадянства за тероризм і участь у війні на боці РФ. Згідно з нормами законопроекту, **підставами для втрати громадянства (тут слід звернути увагу на те, що це не втрата громадянства, а позбавлення, тобто в законопроекті є неточність) є:**

- добровільне набуття громадянства країни-агресора, держави-окупанта;
- добровільне набуття громадянства держави, не включеної до переліку країн, чиї громадяни у спрощеному порядку можуть бути українське громадянство, за умови досягнення повноліття;
- використання повнолітнім громадянином України паспорту іноземної держави, що створює загрозу національній безпеці або інтересам України;
- отримання громадянства України внаслідок надання неправдивих відомостей, підроблених документів або приховування істотного факту, який би завадив отриманню громадянства;
- не виконання зобов'язання щодо складання іспитів з основ Конституції України, історії України та за рівнем володіння українською мовою;
- проходження громадянином військової служби за контрактом у державі-агресорі або державі-окупанті;
- засудження в Україні за злочини проти національної безпеки та міжнародного правопорядку, або за вчинення терористичного акту;
- участь в агресії проти України у складі збройних формувань держави-агресора, держави-окупанта або держави, яка перебуває у збройному конфлікті з Україною, або сприяння вчиненню збройної агресії проти України.

Датою припинення громадянства України є дата видання відповідного указу президента.

В ситуації що склалася в країні даний крок президента цілком виправданий, але тоді треба внести відповідні зміни до конституції.

Денатуралізація, як спосіб припинення громадянства для осіб, що набули громадянства шляхом натуралізації – це «результат

поведінки особи, яка завдає серйозну шкоду життєво важливим інтересам держави-учасниці; якщо під час неповноліття дитини встановлено, що визначені у внутрішньодержавному праві умови, які дозволили їй набути *ex lege* громадянства держави-учасниці, більше не виконуються» [4, ст. 75].

«Скасування набуття громадянства, представляє собою акт компетентного органу, який скасовує саме набуття особою громадянства (незалежно від часу) і така особа вважається такою, яка ніколи не була громадянином цієї держави. Відповідно до ст. 21 Закону України Про громадянство України Рішення про оформлення набуття громадянства України скасовується, якщо особа набула громадянство України відповідно до статей 7, 8, 10–13, 15 цього Закону внаслідок подання неправдивих відомостей або фальшивих документів, приховування особою будь-якого суттєвого факту, за наявності якого особа не може набути громадянство України.» [4, ст. 75]. Отже, скасування не можна розглядати як спосіб припинення громадянства, бо це дія компетентного органу, що скасовує актовий запис, як результат втрати громадянства.

Деякі дослідники розглядають як спосіб припинення громадянства анулювання громадянства особи. «Воно передбачає одностороннє припинення її політико-правового зв'язку з державою за ініціативою останньої внаслідок вчинення особою певних агресивних дій, що ставлять під загрозу конституційний лад і стабільність основних державних інституцій та погіршують стан гарантування національної безпеки держави. Особливістю нового інституту має стати чітко визначене, обмежене коло фізичних осіб-учасників конституційно-правових відносин, щодо яких його може бути застосовано. Такими суб'єктами, на нашу думку, можуть виступати виключно натуралізовані громадяни країни, при цьому термін перебування у громадянстві країни до уваги братися не повинен.» [5, ст. 57]. Не можемо погодитись з думкою цих науковців, бо тлумачний словник української мови визначає слово анулювати як скасовувати, визнавати що-небудь недійсним [6], тобто слова анулювати і скасувати синоніми. І представляє собою дію компетентного органу, який скасовує відповідний актовий запис.

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо виділити такі способи припинення громадянства: вихід; відмова; втрата;

денатуралізація; позбавлення громадянства. Пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 17 закону, та внести туди відмову як спосіб добровільного припинення громадянства людиною яка проживає у державі, але вже отримала громадянство іншої держави, або має намір це зробити та денатуралізацію як примусове припинення громадянства. Внести зміни до Конституції щодо позбавлення громадянства, у разі якщо цей законопроект буде подаватись на обговорення Верховній Раді.

Список використаної літератури

1. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III, поточна редакція від 25.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
2. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
4. Софінська І. Позбавлення громадянства: дилема чи проблема – феномен. Право України. 2023. № 3. с. 72–86. URL: [sofinska_i_pozbavleniya_gromadyanstva_2023.pdf](https://www.sofinska.com.ua/sofinska_i_pozbavleniya_gromadyanstva_2023.pdf)
5. Радченко О. І. Анулювання громадянства: зміст та перспективи запровадження в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 56–58. URL: http://par.in.ua/4_2016/16.pdf.
6. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovyk.ua/index.php>

С. В. Пілюк

к.ю.н., доц.

ПРАВОПРОСВІТНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Клінічна юридична освіта надає студентам-правникам реальний досвід роботи, розвиває місцеву правову спроможність та допомагає захищати права людини. Юридичні клініки готують юристів та студентів-правників у дусі соціальної справедливості та суспільної служби, а також надають необхідні юридичні послуги особам, які їх потребують. Студенти, які працюють в університетських клініках під керівництвом викладачів права або юриста-практика

безпосередньо приймають участь наданні безоплатних юридичних консультацій, виданні наукових статей, проведенні занять з права для різних верст населення. Водночас, студенти-правники дізнаються про свою професійну відповідальність та розвивають особисту прихильність до зобов'язання підтримувати верховенство права, права людини та соціальну справедливість.

Реалії сьогодення відображають зміни в нашому суспільстві, переосмислювання цінностей, попри все, збереження та відстоювання в Україні демократичних засад, досягнення ідеалів правової держави, що зумовлює необхідність підвищення правової культури населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян в одержанні знань про їхні права. Це може бути забезпечено, насамперед, шляхом удосконалення правової освіти населення. Тому, правопросвітницька діяльність сьогодні є важливою складовою у створенні необхідних умов для набуття широкими верстами населення правових знань та навичок у їх застосуванні.

Розділ п'ятий Стандартів діяльності юридичних клінік України, схвалених Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України 19 червня 2014 року, присвячений правопросвітній діяльності юридичних клінік, метою якої встановлюється набуття студентами-консультантами юридичних клінік професійних юридичних навичок шляхом безпосереднього здійснення заходів з формування правової культури осіб [1].

Отже, окрім надання безоплатної правової допомоги у вигляді консультацій, підготовки правових документів, тощо, юридичні клініки через свою діяльність підвищують правову свідомість та освіченість населення шляхом надання необхідних знань у сфері права.

Як вірно зазначає К. С. Рогозіннікова: «правапросвітництво – це система заходів, що спрямовані на підвищення рівня правової свідомості та культури, формування освічених у правовому аспекті особистостей, виховання поваги до прав людини та нетерпимості до їх порушень» [2, с. 269]. До таких заходів можна віднести: інтерактивні уроки, вебінари, консультації, видання статей, гайдів, розміщення правової інформації через соціальні мережі та в мережі Internet, інше.

Крім цієї складової, слід виділити роль або призначення правової просвіти, яка полягає у формуванні правової культури, одним

із елементів якої є правосвідомість людини. На виконання Указу Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992 «Про Національну програму правової освіти населення», державою були запроваджені заходи посилення виховної ролі правової освіти, формування високого рівня правової культури суспільства і кожної людини, здатної до сприйняття інноваційних процесів у суспільстві, шляхом активної участі в організації і здійсненні заходів із правової освіти населення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, навчальних та культурних закладів, наукових установ, міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, засобів масової інформації та поєднання комплексу заходів у сфері правової освіти, що здійснюються цими органами, організаціями, закладами і установами; органічного поєднання правової освіти із загальною середньою, професійно-технічною і вищою освітою; розроблення сучасної методологічної бази для реалізації усіх напрямів і форм правоосвітньої діяльності; сприяння самоосвіті населення з питань права і держави; забезпечення відкритості правової інформації, доступу всіх верств населення до її джерел, тощо.

Галай А. Г., Гречанюк С. К., Соболев Є. Ю. визначають ключові аспекти щодо місця правової просвіти в системі правової освіти:

1. Правова просвіта є складовою частиною загальної освіти України у цілому та раціонально пов'язана з правовим вихованням.

2. Правова просвіта як соціальне явище також забезпечує доступ громадян до правової інформації, формує вміння користуватися нею на власну користь, створює ефективний механізм обміну інформацією правового змісту між населенням.

3. Інтерактивне заняття сьогодні є оптимальною та дуже дієвою формою проведення правопросвітницької роботи недержавними організаціями [3, с. 51].

Залежно від змісту і методики проведення правопросвітницькі заходи можуть бути виховними, навчальними та інформаційними.

Виховні заходи спрямовані на правове виховання населення, підвищення рівня правосвідомості, формування соціально-правової орієнтації, виховання позитивних уявлень про загальні правові цінності та ідеали.

Навчальні заходи мають на меті формування умінь, навичок та знань. Вони займають основну частку функцій правової освіти, розвивають інтелектуальні здібності слухачів, а також формують правничі уміння та навички у студентів-клініцисти, які їх проводять.

Інформаційні заходи покликані донести до аудиторії необхідну інформацію. У цьому разі успіх залежить від бажання аудиторії сприймати інформацію, а також від якості наданої інформації. Студенти-клініцисти мають сумлінно опрацьовувати матеріал та вміти акцентувати увагу слухачів на важливому, щоб підвищити рівень засвоєння інформації, адже такий процес залежить від низки особливостей: віку, статі, психологічного стану та ін. Також важливо правильно вибрати оптимальні методи для проведення інформаційних заходів [4, с. 246–247].

Таким чином, правова просвіта забезпечує доступ населення до розуміння права та набуття навичок його застосування в реальному житті.

Слід зазначити, що прототипом сучасної української правової просвіти була застосована програма “Street Law” (з англ. «вуличне право»), яка виникла у 70-х роках ХХ століття у США, де студенти Джорджтаунського університету під керівництвом своїх викладачів проводили заняття для школярів звичайних шкіл, ознайомлюючи з їхніми правами. Основна ідея такої діяльності – зробити право доступним, зрозумілим та реальним для непрофесіоналів. Крім того, готуючись до такого роду занять, самі студенти отримували більш поглибленні знання з різних галузей права, тобто навчалися під час навчання праву. В Україні “Street Law” вживається як «практичне право», являється оптимальною формою правопросвітньої діяльності юридичних клінік та реалізується через викладання права простою, зрозумілою мовою з використанням інтерактивних методик.

Підсумовуючи, зазначимо, що правопросвітня діяльність юридичних клінік призначена для ознайомлення із законом і правами людини людей усіх рівнів освіти, надаючи практичне розуміння закону, правової системи та конкретних прав. Вона ґрунтується на розумінні того, що право відіграє вирішальну роль у процесі соціальної трансформації і що єдиний спосіб повністю реалізувати

цю роль – це зробити його доступним для людей і спільнот, які його потребують. Студенти-клініцисти є важливими учасниками цього процесу, і необхідно створити більше можливостей для використання ними своєї підготовки та навичок таким чином, щоб допомогти соціально вразливим групам суспільства. Створюючи такі можливості, така діяльність юридичних клінік забезпечує доступ до корисної інформації та закону, допомагає створювати більш соціально свідомих юристів, які набули ширшого досвіду, працюючи зі спільнотами та підтримуючи їх, тим самим приносячи користь як співтовариствам, так і студентам-юристам. Уроки та заходи в рамках правопросвітньої діяльності спеціально формуються таким чином, щоб вони були легко доступні для людей з невеликим або низьким рівнем освітнього досвіду, шляхом представлення уроків на практичних і актуальних прикладах, що дають змогу учасникам і учням засвоїти концепції, які вони здатні зрозуміти і мати справу з ними в повсякденному житті. Вони структуровані таким чином, щоб приділяти особливу увагу цінностям, притаманним правовій системі, щоб сприяти розумінню закону в його соціальному контексті й у такий спосіб, щоб водночас сприяти розвитку культури поваги та розуміння прав людини.

Список використаної літератури

1. Стандарти діяльності юридичних клінік України : схвалені Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України 19 черв. 2014 року Протокол № 2. URL: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2017/07/standarti-diyalnosti-yuridichnikh-kllinik-ukrajini.pdf>
2. Рогозіннікова К. С. Правопросвітництво в діяльності системи безоплатної правової допомоги. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 75. Частина 1. С. 267–271. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52955/1/275697-Текст%20статті-635485-1-10-20230320.pdf>
3. Давлатов Ш. Б., Нікуліна М. О. Правопросвітницька робота як напрям діяльності юридичної клініки. *Правова позиція*. 2021. № 4 (33). С. 49–53. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/4/9.pdf>
4. Правничка клінічна освіта в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Суценка. Київ : Ваіте, 2020. 274 с.

І. Ю. Потанін

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. І. Миколенко

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ НА ВСТАНОВЛЕНИЙ ПОРЯДОК УПРАВЛІННЯ

Кваліфікація має величезне значення в інституті адміністративної відповідальності, адже використовується для забезпечення реалізації таких принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення (далі – адміністративне провадження) як законність, обґрунтованість прийнятого рішення, всебічність дослідження обставин справи і ін. Наприклад, О. В. Ус зазначає, що кваліфікація діяння, що не є кримінальним правопорушенням, це «правова оцінка діяння особи шляхом установлення його правових (делікто значимих) ознак, визначення правової норми, що підлягає застосуванню, і встановлення відповідності (тотожності, ідентичності) ознак учиненого діяння ознакам діяння, що не є кримінальним правопорушенням, проте передбаченого відповідною» [1, с. 58] адміністративно-деліктною нормою.

В основному погоджуючись із запропонованим визначенням кваліфікації, можемо запропонувати своє бачення кваліфікації адміністративного правопорушення. Отже, кваліфікація адміністративного правопорушення це оцінка діяння, яка включає наступні етапи:

- виявлення ознак, що характеризують діяння, з точки зору його протиправності;
- порівняння ознак протиправного діяння із ознаками, які закріплені в статтях Особливої частини КУпАП, та, при необхідності, їх кореляція із статтями Загальної частини КУпАП;
- фіксація результатів попередньої кваліфікації діяння суб'єктом адміністративного розслідування;
- оцінка ознак протиправного діяння за результатами попередньої кваліфікації із ознаками протиправних діянь, що передбачені Особливою частиною КУпАП;

– остаточна кваліфікація ознак протиправного діяння та його фіксація в постанові про адміністративне правопорушення.

Як бачимо, адміністративне провадження характеризується тим, що має дві стадії кваліфікації діяння «попередню» та «остаточну». Такий підхід дозволяє на першому етапі визначитись із тим, чи є взагалі протиправне діяння, яке відповідає ознакам складу адміністративного правопорушення, передбаченого Особливою частиною КУпАП, а другий – яку статтю нормативно-правового акту слід застосовувати до правопорушника або з метою притягнення його до адміністративної відповідальності, або з метою звільнення його від відповідальності.

Особливу групу правопорушень в адміністративно-деліктному законодавстві складають адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. Глава 15 КУпАП закріплює перелік таких правопорушень, більшість із яких вчиняється виключно у формі діяння. Наприклад, до таких правопорушень слід віднести:

- неправомірне використання державного майна (ст. 184-1 КУпАП);
- «незаконне використання найменування та ознак належності до Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України» [2, ст. 184-3];
- «злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» [2, ст. 185];
- «злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора» [2, ст. 185-4];
- «публічні заклики до невиконання вимог поліцейського чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України» [2, ст. 185-7] тощо.

Втім, адміністративні правопорушення, які передбачені в Главі 15 КУпАП, можуть вчинятися і у формі бездіяльності, тобто в умовах, коли особа по статусу чи за посадою повинна була вчинити певні дії, але не зробила цього. Наприклад, до таких правопорушень слід віднести:

- «порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків» [2, ст. 184-2];

- «невжиття заходів щодо окремої ухвали суду» [2, ст. 185-6];
- «ухилення від виконання законних вимог прокурора» [2, ст. 185-8] та ін.

Загальний аналіз бездіяльності у правопорушеннях, які посягають на встановлений порядок управління, дає можливість зробити наступні висновки:

а) бездіяльність у сфері публічного управління полягає у невиконанні загальних вимог у публічно-правовій сфері, де одним із учасників правовідносин є суб'єкт, наділений владними повноваженнями;

б) якщо суб'єктом протиправного діяння є приватна особа, то бездіяльність полягає в тому, що особа не виконує або вимог чинного законодавства (наприклад, «неподання органам державної статистики даних для проведення державних статистичних спостережень» [2, ст. 186-3]), або законних вимог суб'єкта владних повноважень (наприклад, «невиконання законних вимог посадових осіб Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України» [2, ст. 185-13]);

в) якщо суб'єктом протиправного діяння є публічна особа (публічні службовці та посадові особи), то бездіяльність полягає в тому, що така особа не виконує покладені на неї службові чи посадові обов'язки (наприклад, «порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків» [2, ст. 184-2]).

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що при кваліфікації діянь, які посягають на встановлений порядок управління, важливо враховувати форму вчинення протиправного діяння, адже достатньо велика кількість адміністративних правопорушень у цій сфері суспільних відносин вчиняються у формі бездіяльності.

Список використаної літератури

1. Ус О. В. Кваліфікація малозначного діяння. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2018. № 2 (60). С. 58–63.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради.* 1984, додаток до № 51, ст. 1122.

В. С. Рудов

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. І. Миколенко

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Проблема нормативного забезпечення функціонування органів виконавчої влади не нова для нашої держави. На початку 90-х років виявилось, що більшість органів виконавчої влади функціонують на підставі підзаконних актів. Це означає, що порядок їх формування, винесення рішень та вчинення інших владних повноважень регламентувався указами, постановами, наказами, рішеннями та іншими підзаконними нормативно-правовими актами, тоді як Конституція і закони сприймалися лише як загальний правовий інструментарій декларативного характеру.

Прийняття у 1996 році Конституції України лише частково змінило цю ситуацію, адже Основний закон визначав суб'єкта, який очолює виконавчу гілку державної влади, втім не закріплював повноцінної системи цих органів. Відповідно, більшість органів виконавчої влади продовжували створюватись і функціонувати на підставі підзаконних актів, але із обов'язковим виконанням вимог Конституції та законів України (міністерства, відомства, державні комітети і ін.). Виключення із цього правила складала невеличка група державних органів, які, хоча і визначалися законодавством як центральні органи виконавчої влади, втім наділялися спеціальним статусом. Їх так і іменували – «центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом» [1, с. 115–119; 2, с. 67–71; 3, с. 122–141]. Ці органи виділяються в окрему групу центральних органів виконавчої влади, щоправда вона (група) втратила сьогодні якісь чіткі загальні ознаки та критерії класифікації. Наприклад, раніше (кінець 90-х років ХХ ст.) до цієї групи відносили центральні органи виконавчої влади, правовий статус яких визначався переважно законом. Яскравим прикладом такого центрального органу виконавчої влади з 1993 року є Антимонопольний комітет України.

Якщо інші державні комітети зникли із класифікаційного ряду як вид центральних органів виконавчої влади, то Антимонопольний комітет України залишився в системі органів виконавчої влади в якості особливого органу із специфічним правовим статусом. Так, Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [4] закріпив наступні особливості правового статусу державного органу:

а) метою діяльності органу є «забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель» [4, ст. 1];

б) завдання та повноваження державного органу встановлюються окремим спеціальним законом;

в) особливий порядок призначення публічних службовців на посади;

г) «підконтрольність Президенту України та підзвітність Верховній Раді України» [4, ст. 2].

Сьогодні ж серед центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом можна знайти різноманітні органи, які не мають нічого спільного між собою. На цей дисонанс в органах виконавчої влади звертає О. І. Миколенко, який зазначає: «Так склалося в нашій державі, що Основний Закон, детально регламентуючи порядок формування Кабінету Міністрів України та його повноваження, ніколи не закріплював засади формування системи органів виконавчої влади. Тому з часом, виконавча влада стала нагадувати сміттєзвалище, куди скидаються майже всі державні органи, які є важливими для проведення реформ в нашій країні, але не відображені в положеннях Конституції України» [5, с. 17–18]. Далі вчений наголошує на тому, що серед видів центральних органів виконавчої влади традиційно виділяють таку групу як «центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом» та підкреслює, що власне ця «група і є тим сміттєзвалищем, в якому співіснують такі різнофункціональні органи як Український інститут національної пам'яті, Пенсійний фонд України, Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей та ін.» [5, с. 18].

Дійсно, якщо в середині 90-х років до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом відносилась не велика за кількістю група суб'єктів, то сьогодні це об'ємний перелік державних

органів, які віддалені від функціоналу інших органів – міністерств, державних інспекцій, служб та агентств.

О. Лавренова, намагаючись визначити загальні спільні риси органів виконавчої влади зі спеціальним статусом (до таких вчена відносить: особливий порядок вирішення кадрових питань; специфічні завдання та функції, наявність спеціальних гарантій діяльності для їх членів, особливий порядок їх підконтрольності та підзвітності, право видавати нормативно-правові акти і ін.), підкреслює, що «законодавством України не визначено чіткі критерії віднесення того чи іншого державного органу до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та й взагалі правовий статус цих органів» [1, с. 118].

Отже, слід зазначити, що адміністративно-правове регулювання діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом має сьогодні цілу низку недоліків:

– їх статус забезпечується підзаконними нормативно-правовими актами, що робить виконавчу владу більш гнучкою, але нестабільною та з хаотичним розташуванням в ній окремих елементів;

– нормативно-правові акти, які закріплюють статус, наприклад, міністерств не відповідають потребам практики, а саме, неповнені матеріальними нормами права та ігнорують механізми реалізації повноважень державних органів.

Є нагальна потреба вдосконалення в майбутньому не скільки діяльності органів виконавчої влади, а скільки адміністративно-правового забезпечення їх діяльності.

Список використаної літератури

1. Лавренова О. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 115–119.
2. Дерещ В. А. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом та національні комісії в системі центральних органів виконавчої влади. *Приватне та публічне право*. 2021. № 4. С. 67–71.
3. Ващенко Ю. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: проблеми правової природи та перспективи реформування. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 122–141.
4. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

5. Миколенко О. І. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як суб'єкт владних повноважень (парадокси національної правової системи). *Правова держава*. 2022. № 48. С. 15–23.

В. Ю. Сопільняк

асп.

науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВУ ВІЙСЬКОВУ ВІДПОВІДЬ

Людство давно використовує війну в якості інструменту в боротьбі за ресурси, території або ж з метою вирішення конфліктів чи досягнення інших цілей різного походження. Як соціальне явище війна існує стільки, скільки існує людство в організованих спільнотах. Найдавніші відомі війни, які залишили історичні або археологічні сліди, датуються періодами формування перших держав та ієрархічних об'єднань. Оглядач Інтернет видання «Український тиждень» та автор статті «Чи закінчатся війни» Максим Нестелєєв зазначає, що за останні п'ять тисяч років людство не воювало лише 292 роки [1].

Війни спочатку відбувалися без будь яких правил, або якщо більш точно, то лише за одного правила – права сили. Головним був принцип *vae victis* – горе переможеним. В період середньовіччя дедалі більшої ваги набуло прагнення обмежити війну деякими юридичними вимогами. Відомий нідерландський юрист, основоположник сучасного міжнародного права Гуго Гроцій (1583–1645) у своєму трактаті «Про право війни і миру» (1623) зазначав, що оскільки війнам між державами з тих чи інших причини заповіти неможливо, то вони повинні вестися відповідно до принципів права і гуманності [2]. Головним питанням, яке поставив перед собою Гроцій стосувалося того, чи може війна бути справедливою, а якщо так, то що у ній є справедливим. Пошук відповідей поклав початок доктрині *bellum justum* (справедливої війни). Її головною метою стало поєднання сили та права таким чином, щоб перша була обмежена другим, або щоб сила діяла для посилення права.

Bellum justum передбачає, що війна, в широкому розумінні, повинна виступати як справедлива відповідь на неспровоковану агресію, коли інші спроби вирішити конфлікт не призвели до його вичерпання. Тому, підстав «справедливої війни» може бути лише чотири: 1) самооборона; 2) повернення втраченого майна; 3) компенсація шкоди; 4) відплата та покарання. Стороні дозволялось вести «справедливу війну», а справедливою вона були лише тоді, коли велася відповідно до згаданих підстав. Отже, предметом юридичного аналізу доктрини *bellum justum* є сам факт розв'язання війни та її причини. За Гроцієм той, хто воює всупереч вказаних підстав, не має жодних прав. Він просто злочинець, якого потрібно покарати.

Протягом XVII-XVIII століть доктрина справедливої війни втрачає свою популярність та їй на заміну приходить погляд, що держави володіють суверенним, дискреційним правом на війну, використовувати яке вони можуть згідно з власною політикою. Остаточно така точка зору сформулювалася в XIX столітті. На заміну *bellum justum* погляд юристів зміщується з дослідження причин війни на те, які права та обов'язки виникають у зв'язку з конфліктом та під час нього.

Таке зміщення акцентів дало поштовх для концептуалізації правил регулювання війни як факту, а також її правових наслідків. На початку XX століття, в епоху Ліги Націй, у слововжиток увійшли поняття “*jus ad bellum*” (право на війну) та “*jus in bello*” (правила війни).

«Високі Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції за всіх обставин», з таких слів починаються Женевські Конвенції I-IV (1949) [3-6]. Процитована ст. 1 є загальною для всіх Конвенцій.

Зі змісту вказаної норми випливають декілька важливих принципів. По-перше, обов'язок дотримуватися міжнародного гуманітарного права (МГП) однаковою мірою лежить на всіх сторонах збройного конфлікту, незалежно від їх мотивації: як на жертві агресії, так і на самому агресорові. По-друге, супротивники в конфлікті зобов'язані поважати та виконувати вимоги МГП навіть тоді, коли цього не робить протилежна сторона. Таким чином, порушення однією стороною збройного конфлікту положень МГП

не може бути підставою для того, аби інша сторона також їх порушила. Тобто, мова йде про недопустимість «взаємного порушення» в міжнародному праві.

Насильницькі дії однієї сторони конфлікту у відповідь на військову практику іншої є репресаліями. По суті, репресалії є нічим іншим, як помстою, покаранням супротивника, яке здійснюється у відповідь на його дії. Таким чином, репресалії – не тільки варварська та несправедлива практика, а й безрезультатний засіб, який не призводить до відновлення законності. Репресалії заборонені Женевським правом. Нажаль, ця заборона не є абсолютною [7]. Наприклад, ст. 13 (3) Женевської Конвенції III забороняє будь-які репресалії у відношенні військовополонених. Додатковим Протоколом I [8] прямо заборонено застосування репресалій до поранених і хворих (ст. 20); цивільного населення (ст. 51 (6)); цивільних об'єктів (ст. 52 (1)); культурних цінностей (ст. 53 (в)); об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення (ст. 54 (4)); природного середовища (ст. 55 (2)); споруди та установи, наділені небезпечною силою (ст. 56 (4)).

Неспровокована та несправедлива війна, яку росія розв'язала проти України, є яскравим прикладом прірви між міжнародним гуманітарним правом та його фактичним застосуванням у сучасній історії. Варварський напад росії порушив більшість принципів, прийнятих людством для гуманізації відносин під час збройних конфліктів. Стаття 51 статуту ООН передбачає, що причиною для війни може бути самооборона та захист [9]. Таким чином, помста, завоювання, економічна вигода, політичне підпорядкування неприпустимі. Недопустимим є будь-яка неспровокована агресія, якою за визначенням резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН (1974) [10] є використання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим чином всупереч Статуту ООН. Натомість, напад сусідньої держави має за мету знищити українську державу та націю. Бомбардування цивільних об'єктів і мирного населення системами озброєнь з високою ймовірністю невибіркової дії, що спричиняють надмірну шкоду без військової переваги, застосування репресалій, незаконне позбавлення волі, катування та страти військовополонених, згвалтування – такою сьогодні є машкара росії.

Зіткнувшись з брутальною силою зла, наша країна має право на справедливу військову відповідь, яке в сучасних умовах є незаперечним, адже воно ґрунтується на певних передумовах та гарантіях. Серед них: порушення противником норм МГП; співмірність дій до попереднього порушення; обмеження мети лише необхідністю змусити державу-порушника дотримуватись МГП; субсидіарний характер заходів, тобто можливість їхнього застосування лише після вичерпання інших способів відновлення дотримання МГП.

Однак, право на військову відповідь не є приводом наслідувати приклад варвара. Єдина законна ціль під час збройного конфлікту – послаблення сил супротивника. Досягнення цієї цілі не може відбуватися за рахунок застосування абсолютно будь-яких методів та засобів ведення війни. Нападу можуть піддаватися виключно комбатанти та військові об'єкти. Населення та цивільні об'єкти перебувають під захистом женевського права, а цивільними є всі об'єкти, які не відносяться до військових.

У свою чергу військовими є об'єкти, які за своїм характером, розташуванням, призначенням або використанням вносять ефективний вклад у воєнні дії і повне або часткове руйнування, захоплення або нейтралізація яких в існуючих умовах дає явну військову перевагу (ст. 52 (2) Додаткового Протоколу I [8]). У випадку наявності будь-яких сумнівів щодо призначення певного об'єкту, необхідно виходити з того, що такий об'єкт є цивільним (ст. 52 (3) Додаткового Протоколу I). З наведеного випливають дві обов'язкові умови, наявність яких разом вказує, що певний об'єкт є військовим. По-перше він має вносити ефективний вклад в дії супротивника, а не просто підтримувати можливість ведення військових дій. По-друге – руйнування, захоплення або нейтралізація такого об'єкту, який вносить ефективний вклад, надає нападаючій стороні явну військову перевагу. Відсутність будь-якої з цих умов призведе до того, що напад на такий об'єкт становитиме порушення МГП.

Ігноруючи міжнародно-правову заборону, росія здійснює напади на житлові будинки, школи, лікарні та інші об'єкти цивільної інфраструктури. Цинічним є знищення та пошкодження об'єктів української енергетичної інфраструктури, які не є військовими цілями в конкретних умовах. Електростанції, лінії електромереж не вносять ефективного вкладу у воєнні дії української сторони.

За загальним правилом між знищенням об'єктів та перемогою над супротивником має існувати чіткий логічний зв'язок. Проте, напад на вказані об'єкти не надає загарбникам будь-якої військової переваги на полі бою.

З цього приводу треба зазначити, що майже будь-який цивільний об'єкт може використовуватись для військових цілей, а тому бути військовим об'єктом. Традиційно, електростанції, лінії електромереж відносяться до об'єктів подвійного призначення, тобто тих, що одночасно використовуються для цивільних та військових цілей. Однак, лише подвійний характер призначення не призводить до того, що вони є законним об'єктом для нападу.

Як такі, електростанції (окрім атомних) не перебувають під спеціальним захистом МГП. В такому випадку напад на електростанцію необхідно оцінювати з точки зору дотримання принципу «співмірності», за яким сторона, яка планує напад, повинна відмовитися від нього або відкласти, якщо можна очікувати, що це призведе до жертв цивільного населення, пошкодження цивільних об'єктів, або і те і інше разом, які б були надмірними по відношенню до конкретної і безпосередньої військової переваги, яку планується отримати від цього (ст. 51 (5)(b) ДП I [8]).

Точне значення термінів «ефективний вклад» та «явна військова перевага» залежить від факторів, обумовлених контекстом. Так, росія активізує бомбардування українських енергетичних об'єктів перед осінніми заморозками на початку опалювального сезону. Внаслідок завданих руйнувань цивільні об'єкти та населення зазнають надмірної шкоди та обширного обмеження у використанні електроенергії через брак потужності, про що уряд неодноразово повідомляв. Все це вказує на те, що головною ціллю таких атак на електростанції є захищені нормами МГП цивільні об'єкти та населення. За відсутності будь-якої безпосередньої військової переваги від руйнувань, напади на об'єкти енергетичної інфраструктури не є співмірними з тією шкодою, яку вони завдають та, що цілком ймовірно, зможуть завдати невизначеній кількості цивільних осіб.

Таким чином, впевнено можна стверджувати, що росія є порушником міжнародного права та міжнародним злочинцем. Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні у своїх

доповідях встановила, що починаючи з 24.02.2022 в Україні було скоєно воєнні злочини, порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права. Збройні сили росії несуть відповідальність за переважну більшість виявлених порушень. Безперервні масовані атаки росії на енергетичну інфраструктуру України призвели до блекаутів, які зачіпали мільйони цивільних осіб. Відключення електроенергії, серед інших наслідків, обмежувало доступ до охорони здоров'я та освіти, особливо серйозно впливаючи на дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю або хронічними захворюваннями [11].

На тлі очевидного дивною видається реакція світової спільноти, адже недостатня та м'яка відповідь на порушення агресором норм міжнародного гуманітарного права лише стимулює його до нових, ще жорстокіших злочинів. У результаті значущість і авторитет міжнародного права зазнають непоправної шкоди.

Прагнення миру надзвичайно важливе, адже це наше християнське покликання. Водночас, ми маємо також усвідомлювати, що мир потребує захисту. Тож для того, щоби вижити, потрібно протистояти збройній агресії рашистів.

Список використаної літератури

1. М. Нестелєв «Чи закінчатся війни»: Український тиждень за 13.08.2024. URL: <https://tyzhden.ua/chy-zakinchatsia-vijny/>.
2. Grotius. De iure belli ac pacis (1625), lib. III, cap. XI–XVI. P. Haggenmacher. Grotius et la doctrine de la guerre juste. Paris, 1983, pp. 572–573, 598 et 600–602.
3. Конвенція (I) Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text.
4. Конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text.
5. Женевська Конвенція (III) Про поводження з військовополоненими, 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
6. Женевська Конвенція (IV) Про захист цивільного населення під час війни, 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#top.
7. K. Obradovic. The prohibition of reprisals in Protocol I: Greater protection for war victims: International Review of the Red Cross, #10< 1997. URL: <https://international-review.icrc.org/articles/prohibition-reprisals-protocol-i-greater-protection-war-victims>

8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
9. Статут Організації об'єднаних націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
10. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН (14.12.1974). URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/742/34/pdf/nr074234.pdf>.
11. Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/COI-Ukraine-executive-summary-UA.pdf>

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

І. А. Дришлюк
к.ю.н., доц.

ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Актуальність дослідження теорії кримінальної відповідальності держави в міжнародному праві обумовлена сучасними викликами міжнародного правопорядку, коли традиційні механізми відповідальності держав виявляються недостатньо ефективними для протидії найсерйознішим порушенням міжнародного права. Повномасштабна агресія проти України, масові порушення прав людини та воєнні злочини загострили дискусію щодо необхідності запровадження більш жорстких форм відповідальності держав-порушниць, включаючи можливість їх кримінального переслідування. Теоретичне осмислення концепції кримінальної відповідальності держави набуває особливого значення в контексті розробки нових міжнародно-правових механізмів притягнення до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини та пошуку ефективних засобів превенції подібних діянь у майбутньому.

Концепція міжнародно-правової відповідальності держави є фундаментальним інститутом міжнародного права, що визначає правовідносини, які виникають внаслідок порушення державою своїх міжнародно-правових зобов'язань. Ця концепція має публічно-правовий характер і передбачає, що відповідальність настає незалежно від наявності матеріальної шкоди та навіть за відсутності вини (об'єктивна відповідальність) [1, с. 38].

Відповідальність держави може реалізовуватися у матеріальній (репарації, реституції, компенсації) та нематеріальній формах (сатисфакції, запевнення про неповторення), а також через

припинення протиправної поведінки та відновлення порушеного права. Особливістю цієї концепції є відсутність централізованого механізму примусу в міжнародному праві, що зумовлює добровільність виконання зобов'язань державами. При цьому держава-порушниця не може посилатися на своє внутрішнє право для виправдання порушення міжнародних зобов'язань. У випадку серйозних порушень міжнародного права можливе застосування колективних контрзаходів міжнародним співтовариством.

Поняття «міжнародний злочин» та «злочин за міжнародним правом» мають суттєві відмінності у їх правовій природі та суб'єктному складі. Міжнародний злочин – це протиправне діяння держави, що порушує основоположні норми міжнародного права (*jus cogens*) та зачіпає інтереси всього міжнародного співтовариства, за яке настає міжнародно-правова відповідальність держави (наприклад, агресія, геноцид як діяння держави). Натомість, злочин за міжнародним правом – це протиправне діяння фізичної особи, що порушує норми міжнародного кримінального права та тягне за собою індивідуальну кримінальну відповідальність (наприклад, воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид як діяння індивіда), при цьому такі діяння можуть вчинятися як від імені держави, так і поза зв'язком з державною політикою [2].

Ідея кримінальної відповідальності держави є інноваційною та провокативною, адже зазвичай кримінальні санкції спрямовані на фізичних або юридичних осіб. Однак уявімо, що держава також може нести відповідальність за шкоду, яку вона заподіяла своїми діями або бездіяльністю: наприклад, за порушення прав людини, екоцид чи втручання в суверенітет інших країн. Це б не обмежувалось лише дипломатичними осудами чи економічними санкціями, а передбачало б реальні наслідки, як-то реституцію, компенсацію або інші примусові заходи, котрі запроваджувалися б міжнародним співтовариством чи наддержавними інституціями.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного права відображають глобальні виклики й трансформації, що охоплюють міжнародну спільноту. По-перше, акцент дедалі більше зміщується на захист прав людини та гуманітарне право, що відображає підвищену увагу до прав людини й гуманного поводження навіть у збройних конфліктах. По-друге, активно розвивається екологічне міжнародне

право. По-третє, на перший план виходять питання кібербезпеки та цифрових прав.

Так, на сьогодні існують альтернативні підходи до відповідальності держав, що виходять за рамки традиційних міжнародно-правових санкцій. Один із них – концепція «відповідальності за захист» (Responsibility to Protect, R2P), яка зобов'язує державу захищати населення від геноциду, етнічних чисток та інших масових порушень прав людини. У разі неспроможності держави виконувати цей обов'язок, міжнародна спільнота отримує право втрутитися, щоб захистити людей. Інший підхід – залучення держав до міжнародного арбітражу або судів (наприклад, Міжнародного суду ООН), де можуть застосовуватись компенсаторні механізми для відшкодування шкоди, завданої іншій державі чи населенню. Також все більше визнається концепція ресторативної відповідальності, яка передбачає, що держава має не лише сплачувати компенсацію, але й вживати заходів для відновлення справедливості та реабілітації постраждалих, що включає публічні вибачення, меморіалізацію та освітні ініціативи.

Таким чином, сучасні підходи до відповідальності держав демонструють відхід від виключно каральних заходів до більш комплексного розуміння відновлення справедливості та запобігання новим порушенням. Традиційні санкції доповнюються концепціями, зокрема, «відповідальності за захист» і ресторативної відповідальності, що зосереджуються на захисті прав людини та реабілітації постраждалих. Це свідчить про те, що міжнародне право, поступово еволюціонуючи, шукає більш ефективні механізми для забезпечення стабільності та справедливості у міждержавних відносинах, зберігаючи баланс між суверенітетом держав і потребами глобальної безпеки та правопорядку.

Список використаної літератури

1. Я. Жуковська. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 3 (19). С. 36–40.
2. Міжнародні злочини : Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-65159> (дата звернення: 15.11.2024).

О. М. Миколенко

д.ю.н., проф.

ПРИМИРЕННЯ СТОРІН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У чинному національному законодавстві України можливість домовитись та примиритись має своє закріплення як у нормах Кримінального кодексу України (далі – КК України) (зокрема, ст. 46 передбачає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим), так і в положеннях Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) (зокрема, ч. 1 ст. 469 передбачає укладення угоди про примирення між підозрюваним, обвинуваченим та потерпілим).

Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду [1, ст. 46].

Отже, примирення як одна з умов звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК України – це результат усіх попередніх примирних процедур та домовленостей між винним та потерпілим, який полягає, по-перше, у добровільному волевиявленні потерпілого, яке проявляється у його проханні (клопотанні) про звільнення винного від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК України або у відсутності заперечень щодо такого звільнення, по-друге, у відсутності заперечень щодо такого звільнення з боку самого підозрюваного, обвинуваченого, по-третє, винна особа повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

На думку Н. Слотвінської, усталена судова практика закріпила правило, котре визначає, що під таким примиренням розуміється

акт прощення унаслідок вільного волевиявлення, яке повністю виключає неправомірний вплив з боку особи правопорушника чи інших осіб з метою досягнення такого результату [2, с. 350].

Щодо відшкодування збитків або усунення шкоди, А. Ізраєлян у своєму дисертаційному дослідженні, зазначає, що таке відшкодування або усунення повинно характеризуватись певними ознаками і правилами. Зокрема, добровільністю; допустимістю такого усунення чи відшкодування третіми особами (за умови згоди потерпілого чи потерпілих); правом потерпілого визначити обсяг необхідного відшкодування і можливістю відмовитись від такого; відшкодування чи усунення має відбутись до моменту прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку примирення винного з потерпілим [3].

Слід зазначити, що факт такого примирення повинен бути підтверджений потерпілим у суді. Якщо цей факт підтверджений не був, то звільнення від кримінальної відповідальності на підставі зазначеної статті не допускається.

Щодо укладання угоди про примирення між підозрюваним, обвинуваченим та потерпілим, то це дієвий спосіб врегулювання спорів; примирення здійснюється лише за добровільністю сторін та полягає у пошуку компромісного і взаємоприйняттого рішення. Крім того, застосування інституту угоди про примирення має на меті скоротити та скоротити процедуру розгляду кримінальних проваджень, зменшити строки перебування осіб під вартою, зекономити ресурси та час, що витрачаються на розслідування і розгляд кримінального провадження, а також зменшити навантаження на органи досудового розслідування та суд.

Звільнення від кримінальної відповідальності, це за своєю суттю є відмова суду від винесення обвинувального вироку щодо особи, винної у скоєнні злочину, і пов'язаного з цим застосування до неї кримінально-правових санкцій (покарання). Досудове розслідування закінчується клопотанням до суду щодо закриття кримінального провадження та звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Суд, у свою чергу, на підставі встановлення об'єктивної істини та точної юридичної кваліфікації кримінального правопорушення виносить ухвалу про закриття кримінального провадження та звільняє особу від кримінальної

відповідальності, до того ж вина особи у скоєнні злочину доводиться і вже після цього можливий певний компроміс щодо конкретного розв'язання справи. Це не компроміс вини, вина доведена і встановлена, це компроміс відбувається тільки щодо умов звільнення винної особи від кримінальної відповідальності.

Укладення угоди про примирення – це не звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності, оскільки сторони угоди зобов'язані, крім іншого, узгоджувати міру покарання і звільнення від його відбування з випробуванням (якщо домовленості з такого звільнення мали місце і сторони дійшли згоди).

Але незважаючи на таку різну правову природу цих інститутів, об'єднуючим фактором є примирення підозрюваного, обвинуваченого з потерпілим, як взаємно погоджене рішення між ними та полягає у прощенні й небажанні подальшого кримінального переслідування винного з боку потерпілого, і усвідомлення вини, відшкодування збитків та згоди на закриття кримінального провадження з боку підозрюваного, обвинуваченого. Таке примирення може бути здійснено як самостійно цими учасниками кримінального провадження, так і за допомогою третьої особи – медіатора.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Слотвінська Н. До питання звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 4 (40). С. 348–351.
3. Ізраєлян А. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим : дис. ... на здобуття наукового ступеня доктора філософії : 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16084>.

О. В. Нарожна
ст. викладач

СТАНДАРТИ ЮНЕСКО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗСЛІДУВАННЯ РУЙНУВАНЬ ПАМ'ЯТОК ОДЕСИ

Документування пошкоджень об'єктів культурної спадщини під час воєнних дій вимагає чіткого дотримання стандартизованих протоколів ЮНЕСКО. Процес починається з первинної фіксації, яка включає детальну фотозйомку з різних ракурсів, обов'язкове використання масштабної лінійки та кольорової шкали для точної передачі розмірів і відтінків пошкоджень. Кожна фотографія повинна супроводжуватися геолокаційними даними, датою та часом зйомки, а також ідентифікаційним кодом об'єкта згідно з реєстром культурної спадщини.

Оцінка ступеня пошкодження проводиться за стандартизованою шкалою ЮНЕСКО, яка включає п'ять рівнів: мінімальні, легкі, середні, значні та критичні пошкодження. Для кожного типу пошкодження заповнюється окремий оціночний лист, де вказується характер руйнування, його розміри, можливі причини виникнення та потенційні загрози для подальшого збереження об'єкта. Особлива увага приділяється фіксації непрямих ознак, які можуть вказувати на умисний характер пошкодження або використання заборонених видів озброєння.

Методологія ЮНЕСКО вимагає створення комплексного пакету документації, який включає не лише описову частину та фотоматеріали, але й технічні креслення з позначенням усіх пошкоджень, схеми траєкторій снарядів чи уламків, результати інструментальних досліджень та висновки спеціалістів. Важливим елементом є порівняльний аналіз стану об'єкта до пошкодження, що проводиться на основі наявної документації, архівних фотографій та креслень.

Паспорт об'єкта культурної спадщини є фундаментальним документом, який слугує основою для оцінки завданої шкоди та планування відновлювальних робіт. Відповідно до стандартів ЮНЕСКО, паспорт містить вичерпну інформацію про архітектурні, мистецькі

та історичні особливості пам'ятки, включаючи детальні обміри, описи будівельних матеріалів та технологій, що використовувались при створенні об'єкта. Особливе значення має розділ про автентичні елементи, які визначають унікальну цінність об'єкта та потребують особливої уваги при документуванні пошкоджень [1].

При проведенні розслідування паспортна документація відіграє ключову роль у встановленні розміру матеріальної та культурної шкоди. Наявність у паспорті детальної фотофіксації всіх елементів пам'ятки, результатів попередніх реставраційних втручань та технічного стану об'єкта до руйнування дозволяє провести точний порівняльний аналіз. Експерти ЮНЕСКО особливо наголошують на важливості періодичного оновлення паспортів, що дає можливість прослідкувати динаміку змін стану об'єкта та виявити потенційні загрози ще до моменту активних бойових дій.

Науково-проектна документація, що є невід'ємною частиною паспорта, містить результати комплексних досліджень пам'ятки, включаючи археологічні розвідки, інженерно-геологічні вишукування та лабораторні аналізи будівельних матеріалів. Ця інформація є критично важливою для визначення автентичності пошкоджених елементів та розробки науково обґрунтованих методик їх відновлення. Крім того, наявність у паспорті відомостей про попередні реставраційні втручання дозволяє оцінити їх вплив на загальний стан пам'ятки та врахувати цей фактор при плануванні відновлювальних робіт. ЮНЕСКО рекомендує зберігати цифрові копії паспортів у міжнародних базах даних, що забезпечує їх збереження навіть у випадку фізичного знищення документації на місці.

Технічні протоколи ЮНЕСКО встановлюють чіткі стандарти використання сучасних технологій для документування пошкоджень культурної спадщини. Особлива увага приділяється методології 3D-сканування, яке повинно проводитися з використанням каліброваного обладнання та фіксованих параметрів зйомки. Протокол вимагає створення не менше трьох копій кожного сканування з різною щільністю полігональної сітки: деталізованої – для наукового аналізу, середньої – для документації, та спрощеної – для швидкого онлайн-доступу. Кожна модель повинна супроводжуватися метаданими, що включають інформацію про використане обладнання, умови сканування та процес обробки даних.

Методика відбору зразків та проведення лабораторних досліджень регламентується окремим розділом технічних протоколів. При відборі зразків пошкоджених матеріалів обов'язковим є створення детальної карти точок відбору з GPS-координатами, фотофіксація процесу та складання актів відбору за стандартизованою формою.

Взаємодія з експертами ЮНЕСКО в контексті захисту історичного центру Одеси, який у січні 2023 року був внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та одночасно до Списку всесвітньої спадщини під загрозою, демонструє ефективність міжнародних механізмів захисту. Процедура залучення експертів розпочинається з офіційного звернення через Національну комісію України у справах ЮНЕСКО, після чого формується експертна місія. У випадку Одеси така місія вже відвідувала місто для оцінки стану визначних пам'яток, включаючи Потьомкінські сходи, Оперний театр та архітектурний ансамбль Приморського бульвару, які постраждали внаслідок ударних хвиль від ракетних атак [2].

Документи та протоколи ЮНЕСКО створюють комплексну систему захисту та розслідування злочинів проти культурної спадщини, що актуально в умовах війни. Така структурована система документування та міжнародної експертної підтримки є критично важливою для збереження культурної спадщини та притягнення до відповідальності осіб, винних у її руйнуванні.

Список використаної літератури

1. Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини : Наказ Міністерства культури і мистецтв України № 295/104 від 13 травня 2004 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 червня 2004 р. за № 696/9292. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0693-04#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
2. В Одесі продовжує роботу місія ЮНЕСКО. Офіційний сайт міста Одеса : вебсайт. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/233994/> (дата звернення: 15.11.2024).

Б. М. Орловський

д.ю.н., доц.

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ЖІНОЧІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Жіноча злочинність є одним із спеціальних різновидів злочинності у кримінологічній науці, протидія якій вимагає комплексного підходу із застосуванням соціальних, економічних, правових та інших заходів. Приріст жіночої злочинності у державі завжди пов'язаний із негативними тенденціями розвитку суспільства, падінням економіки та соціальних стандартів, розпадом сімей і соціальних структур, втратами моральних цінностей тощо. Тому розробка та формування ефективних заходів протидії жіночій злочинності має важливе значення для зупинення розвитку такої злочинності та мінімізації її наслідків у соціальній життєдіяльності суспільства.

Заходи протидії жіночій злочинності можна поділити на певні групи (соціальні, економічні, правові тощо), в залежності від напрямку їх впливу.

Першочерговими виступають соціальні заходи, які допомагають зменшити поширення жіночої злочинності. До них відносяться: 1) боротьба та активна протидія насильству у сім'ї, формування у складі райвідділів поліції спеціальних секторів дізнавачів, працівники яких займалися б питаннями протидії домашньому насильству [1]; 2) створення спеціально уповноважених органів для захисту прав жінок, наприклад «Офісу жіночого омбудсмена», що забезпечуватиме реалізацію антидискримінаційної політики; 3) постійне проведення серед жінок інформаційних та освітніх заходів, спрямованих на поширення негативної інформації про тяжкі наслідки наркотичної та алкогольної залежності; 4) збереження високого рівня освіти у державі, надання можливості якомога більшій кількості жінок отримати вищу освіту за відповідним напрямом [2, с. 198]; 5) зупинення діяльності антигромадських організацій, що спрямовані на розпалювання дискримінаційної політики відносно жінок; 6) активна протидія поширенню

антисупільного або ж аморального контенту у соціальних мережах та засобах масової інформації, блокування каналів, що поширюють такий негативний контент.

Не менш важливими є економічні заходи, які мають превентивне значення для зниження економічних подразників жіночої злочинності. Такі економічні заходи мають включати: а) формування ринку вакансій для жінок, в тому числі вакансій на посадах державної служби для зниження випадків безробіття серед них; б) підвищення соціальних стандартів для жінок, а саме соціальної допомоги жінкам при народженні та вихованні дітей [3, с. 204], соціальних пенсій самотнім матерям, матерям з дітьми-інвалідами, багатодітним та малозабезпеченим сім'ям тощо; в) активну протидію «неофіційному» ринку праці, усунення випадків неофіційного працевлаштування жінок без мінімальних соціальних стандартів (особливо актуально у сільській місцевості на сезонних роботах із неофіційною оплатою).

Правові заходи включають у себе розробку та прийняття окремих законодавчих актів, які стосуються протидії жіночій злочинності. З метою систематизації запобіжних та профілактичних заходів протидії жіночій злочинності є раціональним прийняття окремого Закону України «Про основи протидії жіночій злочинності», який би міг мати у своїй структурі наступні розділи:

1. «Загальні положення» із визначенням базових правових термінів у сфері протидії жіночій злочинності, таких як «жіноча злочинність», «детермінанти жіночої злочинності», «особа жінки-злочинця», «профілактика жіночої злочинності», «запобігання жіночій злочинності» тощо;

2. «Суб'єкти протидії жіночій злочинності», у якому варто було б сформувавши чіткий перелік державних органів та установ, що беруть участь у протидії жіночій злочинності, визначити у загальному вигляді їх завдання, принципи діяльності, повноваження та зони відповідальності;

3. «Профілактичні, запобіжні та припинювальні заходи», у якому необхідно визначити перелік заходів, спрямованих на профілактику, запобігання та припинення жіночої злочинності, що мають здійснюватися державними органами та установами відповідно до їх повноважень;

4. «Особа жінки-злочинця та її правовий статус», у якому доцільно описати та сформуванати перелік основних прав та обов'язків жінки, щодо якої здійснюється застосування профілактичних, запобіжних чи припинювальних заходів, розкрити основи її правового статусу;

5. «Відповідальність за порушення у сфері протидії жіночій злочинності», у якому сформуванати основні питання щодо притягнення до відповідальності жінки-злочинця або ж посадових осіб державних органів, які здійснили порушення норм, що закріплені у вказаному законі.

6. «Прикінцеві та перехідні положення», у яких визначити особливості вступу вказаного Закону за часом у дію й порядок набрання чинності.

Висновки. Отже, за результатами проведеного кримінологічного дослідження, були виділені та розкриті соціальні, економічні та правові групи запобіжних заходів, що забезпечують комплексну протидію розвитку жіночої злочинності. У межах правових заходів розробка та прийняття окремого Закону України «Про основи протидії жіночій злочинності», на думку автора, забезпечить єдиний консолідований підхід до формування ефективної кримінально-правової політики держави щодо протидії жіночій злочинності на різних етапах її розвитку.

Список використаної літератури

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Стор. 32. Ст. 35.
2. Гапека Т. В. Перспективи протидії жіночій злочинності в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2011. № 3. С. 195–199.
3. Продан Т. В. Механізм запобігання жіночій насильницькій злочинності. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 9. С. 203–208.

Т. О. Павлова

к.ю.н., доц.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Протягом останніх десяти років перед нашою державою постійно постають все нові та нові виклики, пов'язані з необхідністю боронити свою територію та захищати населення від злочинних дій держави-агресора. Особливої актуальності це питання набуло з дня початку широкомасштабних воєнних дій, відколи був запроваджений правовий режим воєнного стану на всій території держави, що потягнуло за собою необхідність внесення відповідних змін у вітчизняне законодавство, у тому числі й кримінальне. І вже, починаючи з 03.03.2022 р., Особлива частина чинного Кримінального кодексу України була доповнена новими складами, певних змін зазнала й Загальна частина чинного Кримінального кодексу України.

Так, 08.05.2024 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон України № 3687-IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності» (далі – Закон України № 3687-IX), який набрав чинності з 19.05.2024 р. [1]. Відповідно до Закону України № 3687-IX, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 81-1 «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби» та ст. 336-2 – «Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом» [2].

Кажучи про правову природу та місце розглянутого виду звільнення від відбування покарання у системі Загальної частини Кримінального кодексу України, слід зазначити, що у ст. 81-1 КК України передбачено спеціальний вид умовно-дострокового виду звільнення від відбування покарання, в той час як у ст. 81 КК України передбачено

загальний вид, тобто вказана норма є загальною нормою щодо ст. 81-1 КК України.

Закріплення ст. 81-1 КК України є результатом впровадження особливого воєнного стану, в якому перебуває держава, яка надає можливість особам, які були засуджені до обмеження волі або позбавлення волі та є мотивованими, патріотично налаштованими через бажання спокутувати власну провину перед суспільством на полі бою.

Аналізуючи зміст ст. 81-1 КК України, слід зазначити, що законодавець виділяє певні передумови та підстави її застосування.

До передумов застосування вказаного виду звільнення від відбування покарання відносяться: а) відбування засудженим двох основних, строкових видів покарань – обмеження волі (ст. 61 КК України) та позбавлення волі (ст. 63 КК України) незалежно від призначеного строку покарання; б) відбування вказаних видів покарань в особливий час – під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану, незалежно від того, коли вони були засуджені до цих видів покарань – до або під час проведення мобілізації чи дії воєнного стану. При цьому слід зазначити, що застосування методу системного аналізу щодо положень абз. третього ч. 1 ст. 81-1 КК України дозволяє зробити висновок, що додатковий вид покарання засуджений має відбувати реально.

Аналізуючи положення ч. 2 ст. 81-1 КК України, слід сказати, що законодавець надає вичерпний перелік складів, засудження за якими не дозволяє застосувати ст. 81-1 КК України, а саме «засудження за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, засудження за вчинення умисного вбивства двох або більше осіб, або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, або особливо тяжкі корупційні кримінальні правопорушення чи засудження за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 152-156-1, 258-258-6, частиною четвертою статті 286-1, статтею 348 цього Кодексу, а також до засуджених службових осіб, які згідно з підпунктом 1 пункту 3 примітки до статті 368 цього Кодексу займали особливо відповідальне становище» [2].

До правових підстав застосування ст. 81-1 КК України законодавець відносить наступні: а) умовно-дострокове звільнення від

відбування покарання застосовується лише до такого засудженого, який виявив бажання проходити військову службу за контрактом; б) для застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання засуджений повинен відповідати вимогам проходження військової служби за контрактом, визначеним у ст. 21-5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ (далі – Закон України № 2232-ХІІ).

Згідно з ч. 2 ст. 21-5 Закону України № 2232-ХІІ, до таких вимог відносяться наступні:

«а) засудженому має залишитися не менше 3-х років до досягнення ним граничного віку перебування на військовій службі. Цей граничний вік встановлено у ст. 22 Закону України № 2232-ХІІ, для різних категорій військовослужбовців у межах від 45 до 60, а вищого офіцерського складу – до 65 років;

б) засуджений має бути придатним до військової служби за станом здоров'я, що встановлюється рішенням військово-лікарської комісії (ВЛК) і підтверджується її довідкою з постановою про придатність засудженого до військової служби, при цьому «копія довідки ВЛК з постановою про придатність до військової служби невідкладно, але не пізніше 24 годин, надається установі виконання покарань» (ч. 4 ст. 154-1 Кримінально-виконавчого кодексу України);

в) засуджений має пройти професійно-психологічний відбір;

г) засуджений повинен мати достатній рівень фізичної підготовки для виконання обов'язків військової служби» [3].

Відповідно до абз. другого ч. 2 ст. 81-1 КК, ухвалюючи рішення про умовно-дострокове звільнення засудженого від відбування покарання для проходження ним військової служби за контрактом, суд також «покладає на особу, звільнену від відбування покарання, обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням про умовно-дострокове звільнення особи від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, прибути у супроводі Національної гвардії України до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для укладення контракту та проходження військової служби» [2].

Виходячи із змісту ст. 81-1 КК України, звільнення від відбування покарання на підставі ст. 81-1 КК України може бути як частковим

(якщо засуджений вже відбув частину строку покарання), так і повним (якщо засуджений не розпочав відбувати призначене йому судом обмеження чи позбавлення волі).

Отже, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби, передбачене ст. 81-1 КК України, за своєю правовою природою є спеціальним видом умовно-дострокового виду звільнення по відношенню до ст. 81 КК України, в якій передбачено загальний вид такого звільнення. У ст. 81-1 КК України передбачені певні передумови та підстави застосування вказаної норми, які відрізняються від положень ст. 81 КК України в цій частині.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності : Закон України від 08.05.2024 р. № 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-20#n6>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 01.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. Дата оновлення: 30.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

Д. С. Півнів

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. А. Чуваков

ПІДКУП ТРЕТЬОЇ ОСОБИ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Приведення норм національного законодавства, у тому числі кримінального закону, до законодавства Європейського Союзу призвело до того, що 06 вересня 2018 року було внесено зміни до ст. 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1], зокрема,

доповнено статтю способом вчинення торгівлі людьми, а саме: підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатації.

Акцентуємо увагу на тому, що КК України містить окреме положення щодо підкупу як виду співучасті у вигляді підбурювання: «підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення» [1, ст. 27]. Однак виокремлення у статті 149 КК України однією із елементів об'єктивної сторони кримінального правопорушення «підкуп» визначає правопорушника не як підбурювача, а саме як суб'єкта злочину, що сприяє більш жорсткому покаранню та підвищує практичне застосування превентивної функції кримінального закону зокрема.

Отже, КК України однією із кваліфікуючих ознак такого кримінального правопорушення як торгівля людьми визначає підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [1, ст. 149].

Аналіз даної кваліфікуючої ознаки дає підстави стверджувати, що вона буде наявна тільки у випадку одночасного існування таких обставин:

- 1) здійснення підкупу особи правопорушником;
- 2) особа має контроль над потерпілим;
- 3) отримання згоди на експлуатацію.

Під підкупом особи необхідно розуміти «...надання коштів, майна, переваг, пільг, послуг або нематеріальних активів третій особі...» [2, с. 50].

Необхідно наголосити, що ні національне кримінальне законодавство, ні міжнародно-правові норми не містять тлумачення осіб, що контролюють потерпілого. Аналіз правової кримінально-правової доктрини дає підстави дійти висновку, що контроль над потерпілим може виникати як на законних підставах (сімейні зв'язки, оформлення опіки чи піклування над недієздатними особами або малолітніми/неповнолітніми дітьми, наявність службово-контрольних повноважень щодо потерпілого), так і без них (наприклад, економічна чи психологічна залежність від контролюючої особи).

Важливим є також те, що, коли кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 149 КК України вчиняється через підкуп третьої

особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, то така третя особа є суб'єктом даного кримінального правопорушення (за наявності всіх ознак суб'єкта кримінального правопорушення) і дії з особою, яка пропонує підкуп, кваліфікуються як «необхідна співучасть».

Останнім елементом є саме отримання згоди на експлуатацію потерпілого. Експлуатація потерпілого змістовно складається з багатьох складових і закріплений у примітці до статті 149 КК України: «під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [1, ст. 149].

Водночас необхідно зауважити, що проблемним практичним питанням є тлумачення словосполучення «отримання згоди на його експлуатацію». Синтаксично речення побудовано так, що чітко зрозуміли чия згода на експлуатацію необхідна: потерпілої особи чи особи, яка має контроль над потерпілим.

У навчальному посібнику ОБСЄ «Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією» визначено, що необхідно «...одержання згоди цієї третьої особи на експлуатацію людини (людей), яких вона контролює» [2, с. 50]. Такі висновки авторів корелюються з Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, в якій зазначено, що «для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу» [3, ст. 3].

Враховуючи викладене, доцільно було б внести зміни чіткого розуміння об'єктивної сторони кримінального правопорушення та у відповідності норм до міжнародного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, конкретизуючи, що згода необхідна саме третьої особи.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами : Закон України від 6 вересня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 41. Ст. 321.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n942> (дата звернення: 04.11.2024).
3. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / укладачі: Т. І. Созанський, кандидат юридичних наук, доцент; І. Б. Газдайка-Василишин, кандидат юридичних наук, доцент; О. В. Захарова, кандидат юридичних наук, доцент; Е. М. Мручковська, тренер, голова громадської організації «Сучасник плюс»; Р. М. Шехавцов, кандидат юридичних наук, доцент. Львів, 2019. 252 с.
4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 14. Ст. 1057.

Т. В. Родіонова

к.ю.н., доц.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПРИМИРЕННЯМ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ

У ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікованій Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР [53], вказано, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Ст. 2 КПК України, визначаючи завдання кримінального провадження, одним із них називає забезпечення швидкого, повного

та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини [2].

Законодавством чітко окреслено, що у разі наявності обставин (підстав та умов) звільнення від кримінальної відповідальності суд має своєю ухвалою закрити кримінальне провадження, звільнивши обвинуваченого від кримінальної відповідальності. При цьому підстави звільнення від кримінальної відповідальності можуть бути виявлені як на досудових, так і в судових стадіях кримінального провадження, і в будь-якому випадку рішення про закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності завжди приймається судом з урахуванням норм матеріального права (ч. 2 ст. 44 КК України). Розподілення цих положень відбувається так: норми матеріального кримінального права розглядаються в частині підстав звільнення від кримінальної відповідальності, а кримінального процесуального права – в тій частині, що регулює порядок звільнення від кримінальної відповідальності.

Підстави та види звільнення від кримінальної відповідальності визначає КК України, а КПК України обумовлює процедуру практичної реалізації положень міжгалузевого матеріально-правового інституту звільнення від кримінальної відповідальності з метою забезпечення його ефективної діяльності та функціонування на практиці.

Примирення винного з потерпілим є загальною обов'язковою умовою, тобто імперативною підставою звільнення від кримінальної відповідальності, яка застосовується у разі позитивної посткримінальної поведінки особи, винної у вчиненні злочину. Певна посткримінальна поведінка винної особи після вчинення кримінального правопорушення включає в себе два обов'язкових складових елементи: примирення особи, яка вчинила кримінальний проступок чи необережний нетяжкий злочин, з потерпілим та відшкодування зазначених особою завданих нею збитків або усунення заподіяної шкоди. Відсутність хоча б однієї із зазначених умов виключає звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України.

Водночас підвищений інтерес викликає порядок реалізації виконання третьої підстави відшкодування завданих потерпілому

збитків, усунення заподіяної шкоди. На практиці, як правило, трапляються випадки, які свідчать про те, що потерпілий погоджується на відшкодування шляхом відтермінування грошових виплат та усунення шкоди на визначений сторонами строк [3]. Хоча процесуальні документи не містять офіційно встановленої форми для документального затвердження таких домовленостей. Отже, для звільнення від кримінальної відповідальності винної особи у зв'язку з примиренням необхідне таке відшкодування збитків, на якому наполягає потерпілий, і позиція потерпілого в такому разі має бути визначальною.

Якщо потерпілий вимагає повного відшкодування збитків: відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок втрати майна, моральної шкоди, заподіяної внаслідок пошкодження майна, матеріальної шкоди, заподіяної здоров'ю, та моральної шкоди, заподіяної внаслідок пошкодження здоров'я, то для звільнення винного від кримінальної відповідальності останній має відшкодувати збитки, як того вимагає потерпілий.

Вбачається доцільним з метою удосконалення механізму реалізації звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим передбачити у правових нормах можливість відтермінування відшкодування спричиненої шкоди (завданих збитків) або усунення заподіяної шкоди на певний строк.

Звільнення ж від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим не є тотожним із укладенням угоди про примирення та має абсолютно інші правові наслідки. У випадку звільнення від кримінальної відповідальності за примиренням особа звільняється від кримінальної відповідальності та кримінальне провадження закривається (ч. 3 ст. 288 КПК України), такий механізм для зазначеної особи визнається переважно сприятливішим, аніж укладення угоди про примирення, оскільки останній варіант передбачає кульмінацією процесу ухвалення вироку судом (ст. ст. 468–476 КПК України).

Саме в добровільності та особистому волевиявленні в поданні клопотання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності має впевнитися суд під час судового розгляду кримінального провадження.

Отже, можна дійти висновку, що закриття кримінального провадження судом слід визначати як діяльність суду, яка полягає у врегулюванні кримінально-правового конфлікту у межах своїх повноважень або враховує у передбачених випадках його врегулювання самими сторонами та в результаті аналізу та оцінки зібраних у справі доказів приймає відповідне рішення.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Матеріали кримінальних проваджень. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

О. Г. Чекал

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

СУТНІСТЬ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» В ДОПИТІ/ОПИТУВАННІ НЕПОВНОЛІТНІХ

В грудні 2018 року Уряд схвалив Національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. Затвердження стратегії було зумовлено необхідністю вдосконалення механізмів юстиції в Україні, на засадах забезпечення прав дітей шляхом виконання програм профілактики правопорушень серед дітей, здійснення ефективних заходів соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

При цьому забезпечення найкращих інтересів дитини як пріоритетна засада формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, що декларується, зокрема, міжнародними стандартами, потребує ефективного впровадження таких спеціальних практик та механізмів, як методика «Зелена кімната», процедура відновного примирення (медіації), соціального патронату [1].

Методика проведення інтерв'ювання (допиту/опитування) дитини «Зелена кімната» стрімко набуває популярності у криміналістичній практиці та надає нові можливості, забезпечуючи захист психологічного стану дитини та покращуючи якість отриманої інформації.

За ініціативи Національної поліції України були розроблені Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» з метою удосконалення системи досудового розслідування та судового розгляду у кримінальних провадженнях та забезпечення єдиного підходу до допиту/опитування дітей, незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні [2, с. 19].

На застосуванні Методики «Зелена кімната» наголошено у Наказі «Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність» від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. Зокрема, закріплено стандарт діяльності фахівців у сфері правосуддя щодо дітей у кримінальному провадженні та при виконанні покарань № 36 – проводити слідчі (процесуальні) дії не лише за місцем здійснення досудового розслідування, зокрема в умовах, дружніх до дитини, а за методикою «Зелена кімната» та в спеціально облаштованому приміщенні [3, ст. 36].

Головна мета методики «Зелена кімната» полягає у створенні умов, які зменшують вплив стресу на дитину та підвищують об'єктивність і надійність отриманої інформації. Для досягнення зазначеної мети передбачається використання спеціально обладнаних приміщень, де створені максимально комфортні та безпечні умови для дітей. «Зелена кімната» обладнана таким чином, щоб дитина не відчувала тривоги та страху. У таких кімнатах зазвичай присутні м'які меблі, яскраві, але заспокійливі кольори, іграшки або інші предмети, що допомагають дитині відволіктися та почуватися невимушено. Крім того, у процесі допиту присутній лише фахівець, який спеціалізується на роботі з дітьми та знає особливості дитячої психології. Це може бути психолог, соціальний працівник або слідчий, що пройшов спеціальну підготовку. У більшості випадків слідчий і адвокати спостерігають за процесом з іншої кімнати через одностороннє скло чи відеокамеру. Також важливим елементом цієї методики є використання відеозапису.

Таким чином, основними завданнями, які реалізуються за допомогою цієї методики:

1. Захист психологічного здоров'я дитини. Опитування у «Зеленій кімнаті» зменшує травматичний вплив на дитину, враховуючи її вікові та психологічні особливості. Попередження психоемоційного навантаження у дитини, пом'якшення впливу психотравмуючих ситуацій та психофізичних навантажень.

2. Підвищення якості свідчень. Комфортні умови й довірливий підхід знижують рівень страху і стресу, що підвищує ймовірність отримання правдивих показань.

3. Запобігання повторній травматизації. Відеозапис дозволяє використовувати свідчення дитини для судового розгляду без повторних допитів.

4. Попередження, профілактика, корекція негативних наслідків відхилення в поведінці та психологічної деформації дітей, схильних до скоєння правопорушень і злочинів [4, с. 268].

Незважаючи на численні переваги, методика має й певні складнощі в її провадженні, серед яких:

1. Фінансові витрати для облаштування приміщень та навчання персоналу потребує.

2. Дефіцит кваліфікованих спеціалістів, які володіють специфічними знаннями у сфері дитячої психології та юриспруденції.

3. Культурні та соціальні бар'єри, оскільки не всім в суспільстві зрозуміла необхідність методики або вважають її недоречною.

На даний час, нажаль, Методика «Зелена кімната» досі не закріплена та не згадується у КПК України, законопроекти про внесення відповідних змін досі не прийняті, утім, питання допустимості показань, отриманих за методикою «Зелена кімната» психологом розглядалось Касаційним кримінальним судом Верховного суду (далі – ККС ВС) у постанові від 17.01.2023 по справі № 335/4038/22. ККС ВС не вважає саме по собі те, що показання потерпілої отримані «неналежним суб'єктом», достатньою підставою для визнання показань потерпілої під час опитування в «Зеленій кімнаті» недопустимими. У цій же постанові ККС ВС визнав, що опитування в «Зеленій кімнаті» становить собою лише спеціальний спосіб проведення допиту чи опитування, результатом якого мають стати відомості, що містяться в показаннях особи, яку опитують, з метою

використання під час судового розгляду у відповідності до інших правил, що стосуються допустимості доказів [5].

В умовах реформування правової системи України впровадження методики «Зелена кімната» є надзвичайно важливим завданням, оскільки вона дозволяє наблизити національне правосуддя до міжнародних стандартів, спрямованих на захист прав дітей. Вивчення та вдосконалення цієї методики є необхідним кроком до підвищення ефективності судового процесу та досягнення справедливості з урахуванням інтересів неповнолітніх та є важливим кроком до удосконалення ювенальної юстиції.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 18.12.2018 № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#top>
2. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Police%20Officers.pdf>.
3. Порядок реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>.
4. Пряхіна Н. О., Пташник-Середюк О. І. Урахування психологічних особливостей розвитку особистості неповнолітніх під час допиту (опитування) за методикою «Зелена кімната». *Науковий журнал «Габітус»*. 2020. № 14. С. 266–270. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2020/14-2020/47.pdf>.
5. Постанова Верховного Суду від 17 січня 2023 року справа № 753/13113/18, провадження № 51-6км21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108526645>.

О. А. Чуваков

д.ю.н., проф.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У контексті сучасних терористичних загроз суверенітету, конституційному ладу, територіальній цілісності та недоторканності України (з урахуванням існуючого російсько-українського військового конфлікту), виникає невідкладна необхідність застосування ефективних заходів щодо локалізації антидержавних проявів, у тому числі для забезпечення антитерористичної безпеки держави. З метою оперативного вирішення вказаних задач на державному рівні необхідно розробити та запровадити ефективний механізм, який має бути спрямований на протидію таким проявам.

В авангарді протидії мають виступати правові норми, які передбачають кримінально-правову охорону як основ національної безпеки України, так і громадської безпеки загалом. З урахуванням об'єктивної дійсності та зміни геополітичної реальності, злочини терористичної спрямованості вже далеко вийшли за межі посягань проти громадської безпеки, у тому числі зазіхаючи на основи національної безпеки. Особливе місце серед таких суспільно небезпечних зазіхань займають злочини диверсійно-терористичної спрямованості. Існування вказаної групи злочинів зумовлене, насамперед, тим, що як злочини терористичної спрямованості (зокрема, «*Терористичний акт*» – ст. 258 КК України), так і «*Диверсія*» – ст. 113 КК України в науці та теорії кримінального права розглядаються як суміжні злочини. Так, об'єктивна сторона вказаних злочинів схожа та збігається за багатьма ознаками. Лише у процесі ретельного розслідування таких злочинів, при встановленні ознак суб'єктивної сторони, можна з певною впевненістю констатувати, що було вчинено: *терористичний акт* чи *диверсія*.

Тому, в умовах воєнного стану, в Україні особливо гостро постало питання щодо необхідності переосмислення та якісної зміни вітчизняного кримінального законодавства з метою охорони та захисту нашої державності, у зв'язку з тим, що існуюче

нормативно-правове забезпечення охорони основ національної безпеки не відповідає в повному обсязі реаліям сьогодення.

З огляду на існуючі сучасні загрози нашій державності, такими нормативними приписами, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення подібних злочинів, повинні бути норми, що містять ознаки лише тих діянь, які реально становлять відповідну загрозу основам національної безпеки України. Ними можуть бути як цілком «нові» кримінально-правові норми, так і, певною мірою, оновлені норми Розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України. При цьому слід зазначити, що наявність ефективного механізму якісного формування таких положень видається надзвичайно важливим, оскільки його наявність дозволить виключити з законодавчій практики випадки поспішної криміналізації, що, згодом, може призвести до активних наукових дискусій у частині встановлення – яким безпосередньо суспільним відносинам (інтересу, благу чи соціальній цінності) завдається шкода через їх вчинення, але це, своєю чергою, може сприяти активізації відповідних проблем як у частині науково-теоретичної класифікації таких діянь, так і у частині їх кваліфікації практичними працівниками.

Однак, враховуючи існуюче становище сучасної геополітики та ступень реальності загроз суверенітету, конституційному ладу, територіальній цілісності та недоторканності України, вважаємо, що злочини терористичної спрямованості зазіхають на основи національної безпеки України не менш, ніж на суспільну безпеку нашої держави. У контексті цієї проблематики неодноразово висловлювалися й відомі українські вчені, які досліджували проблеми забезпечення національної та громадської безпеки як об'єктів кримінально-правової охорони. Зокрема, О. Ф. Бантишев та О. В. Шамара зазначають, що злочини проти основ національної безпеки мають бути доповнені злочинами терористичного спрямування. А саме, на їхню думку, злочини, передбачені у ст.ст. 258 (терористичний акт), 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту), 258-2 (публічні заклики до вчинення терористичного акту), 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації), 258-4 (сприяння вчиненню терористичного акту) КК України, але передусім ст. 258 КК України, потребують свого

перенесення з розділу IX Особливої частини, який, після змін, які були внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. № 2627-VIII, має назву «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», у розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України» Особливої частини КК України [1, с. 39], що має принципове значення, оскільки суспільно небезпечні діяння, передбачені ст.ст. 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4 КК України є саме злочинами, а ні кримінальними правопорушеннями. Визначення у якості родового об'єкта терористичного акту основ національної безпеки України, на думку авторів, дає змогу включити його до злочинів проти основ національної безпеки України. Ми підтримуємо висловлену точку зору та вважаємо за необхідне внесення вказаних змін до чинного кримінального законодавства України.

Таким чином, нами представлені певні аргументи щодо напрямів удосконалення правових засад антитерористичної безпеки держави, а саме – запропоновані зміни щодо змісту та структури Розділу I Особливої частини кримінального законодавства України – «Злочини проти основ національної безпеки» дозволять посилити заходи кримінально-правової репресії щодо антидержавних посягань терористичної спрямованості, чим неодмінно посилять позиції антитерористичної безпеки нашої держави у сучасних умовах.

Список використаної літератури

1. Бантишев О. Ф., Шамара О. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія. 3-є вид., перероб. і допов. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.

РОЗДІЛ 4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

О. В. Вакалюк

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. І. А. Ломачинська

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні реалії в Україні характеризуються стрімким розширенням тіньових відносин, які проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства. Тіньові структури, що дублюють легальні, підживляють довіру до державних інститутів та створюють перешкоди для інноваційного розвитку національної економіки. Отже, детінізація є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання, зокрема, в умовах повоєнного відновлення.

Розвиток тіньової економіки в Україні набуває загрозливих масштабів. Незважаючи на вжиті заходи, рівень тіньової економіки продовжує зростати, особливо під час криз, що підтверджується аналізом даних за період 2010–2021 років (рис. 1). На тлі посилення тінізації економіки спостерігалось різке погіршення й макроекономічних показників, зокрема, ВВП.

Вибір стратегій для легалізації економічної діяльності обумовлюється аналізом причин, що зумовлюють існування тіньового сектору економіки. Головними причинами тінізації української економіки є: високі витрати на ведення бізнесу, низька рентабельність підприємств, надмірне податкове та навантаження, знецінення робочої сили та обмежені можливості для розвитку внутрішнього ринку. Неefективна система регулювання економіки та нездатність держави забезпечити рівні умови для всіх учасників ринку також сприяють поширенню тіньових схем [2].

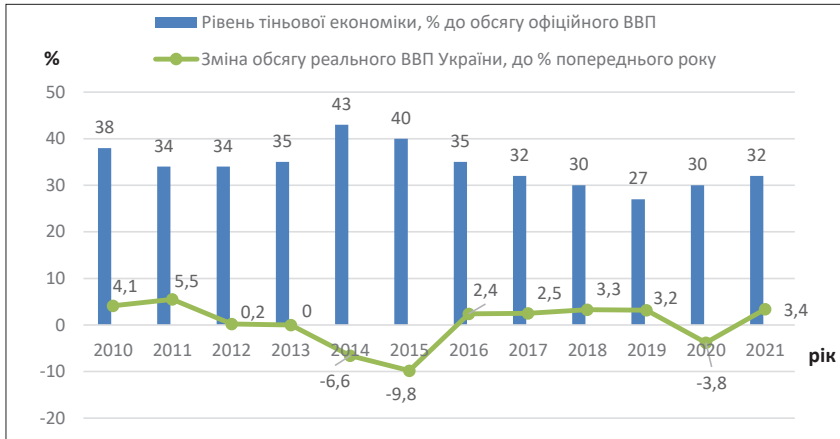

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника рівня тіньової економіки та приросту ВВП України в 2011–2024 роках

Джерело: складено на основі [1]

Отже, узагальнимо, що детінізація економіки – це комплекс різноманітних, у тому числі мікро- та макrorівневих економічних, технічних, технологічних та правових заходів держави, спрямованих на легалізацію економічної діяльності, яка раніше відбувалася поза межами офіційного обліку. Цей процес передбачає створення таких умов, за яких суб'єкти господарювання будуть зацікавлені у легалізації та формалізації своєї діяльності. Для цього необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних із податковим навантаженням, корупцією, бюрократичними бар'єрами та іншими чинниками, що сприяють розвитку тіньової економіки.

Детінізація в українській економіці вимагає комплексного підходу, який передбачає не лише посилення контролю, а й створення сприятливого бізнес-клімату. Злагоджена робота державних органів є запорукою успіху в цій справі. Спрощення адміністративних процедур, зниження податкового та квазіподаткового навантаження можуть стимулювати вихід бізнесу з тіні. Проте, важливо знайти баланс між лібералізацією та забезпеченням дотримання законів, щоб уникнути зловживань.

Отже, державне регулювання є визначальним у процесі детінізації економіки, і його основні завдання полягають у наступному: ефективна боротьба з корупцією, порушенням законодавчих норм у фінансово-бюджетній сфері; сприяння дотриманню законодавства при використанні державних коштів та посилення фінансового контролю в державі; суворе дотримання всіх правових норм під час митного оформлення товарів і вантажів; інтенсифікація заходів щодо боротьби з економічною злочинністю; вдосконалення процедур банкрутства для запобігання неправомірного відчуження активів, створення рівних умов конкуренції й ін. Важливу увагу при цьому слід приділити зміцненню інститутів та забезпеченню виконання законів щодо відповідальності за корупційні злочини.

Для того, щоб процес детінізації економіки був достатньо ефективним, доцільно забезпечити непрямий вплив на усі гілки влади: виконавчу, законодавчу та судову. Цей вплив має ініціювати активну легалізацію тіньового сектору, запобігати переходу легальних підприємств у тінь, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, викорінювати корупційні схеми та впроваджувати ефективні покарання за порушення. Важливим етапом має бути реформа фіскальної системи держави, зокрема щодо розмежування податків в залежності від об'єкта оподаткування, і зразком можна обрати податкові системи розвинених країн світу. Потрібно розробити ефективну модель оподаткування малого та середнього бізнесу (МСБ), яка має бути збалансованою, стимулювати розвиток підприємництва, забезпечувати справедливий розподіл податкового навантаження, оскільки МСБ є рушійною силою економічного зростання.

Отже, детінізація є важливим стратегічним напрямком розвитку національної економіки. Вона має потенціал для значного покращення економічної ситуації країни. Однак цей процес є складним і вимагає комплексного підходу, який включає в себе як економічні, так і соціально-політичні заходи. Серед здобутків щодо детінізації національної економіки слід відмітити запровадження електронного документообігу та онлайн-послуг для бізнесу, зокрема через середовище ДІЯ (державні послуги онлайн), цифрових технологій в систему державного регулювання економіки,

здійснення фінансових операцій й ін. Утім для подальшої успішної детінізації необхідно створити сприятливе конкурентне середовище для бізнесу, знизити адміністративні бар'єри, підвищити довіру до держави і забезпечити ефективний контроль за виконанням податкового законодавства.

Список використаної літератури

1. Тіньова економіка. Загальні тренди 2021 року: аналіт. замітка. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab>
2. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З. С. Варналія. Київ : НІСД, 2006. 576 с.

V. A. Kasianova

c. of ph. and m. sciences, As. Prof.

PRODUCTION RISK ASSESSMENT BASED ON TIME SERIES

The study is devoted to the problem of determining the military risks characteristics by using methods of mathematical formalization and identifying signs of an increase in the risks level at the initial stage. A complex mathematical approach is proposed to identify signs of an increase in the risks level at the initial stage of their formation in order to ensure the flexibility of production activities management, increase the adaptability of the enterprise to threats, and acquire the ability of the enterprise to survive. The used methods of mathematical formalization make it possible to identify aperiodic harmonic fluctuations of the time series, as a manifestation of risk, and to forecast production activity in conditions of significant uncertainty of the all type risks parameters. War reduces the adaptive capacity of subjects of economic activity to threats. A significant change in the level of risk in a short time can put an enterprise on the verge of survival, therefore, a predictive assessment of threats in conditions of dynamic changes in risk parameters is important.

War risks also radically changed the conditions of enterprise management, which, in turn, had to change the organization

of production activities, methods of planning and forecasting production. This, accordingly, not only requires a change in risk-oriented peacetime approaches, the development of new methods of assessing military threats, requires not only taking into account the level of losses from the specified risks, but also indicates the need to identify them in a short formation period of the risks impact. Therefore, wartime threats require a change in the paradigm of risk-oriented management of production activities, changes in the organization of production, changes in planning and forecasting, changes in the assessment of the growth of additional costs. In particular, the impact of war risks should be considered for the entire production chain, for all directions and areas of production activity.

This, on the one hand, requires the classification of military risks of direct impact on production and the risks of indirect impact, and, on the other hand, requires the formation of an assessment of the impact of the entire set of threats during a state of war.

The risks of the indirect influence of war threats include the entire range of risks to peacetime production activities, which have been sufficiently fully and repeatedly described in scientific studies, in particular [1]: macroeconomic, financial, fiscal, technological, organizational, corporate risks. But the concepts of “risks of indirect influence” and “insignificant risks” should not be equated. The conducted research made it possible to establish that war risks not only significantly increase all types of peacetime risks, but also sometimes lead to the formation of new threats that were not previously inherent in certain groups of risks.

The following features of military risks have been identified:

1. Military risks have a system-forming nature for the entire set of risks of production activity.
2. Military threats create new risks for the activities of business entities, which differ significantly from the risks inherent in the measurement of time in terms of the nature of the action, the magnitude of the impact, and the time interval during which they grow from insignificant to catastrophic.
3. Military risks are characterized by a significant level of uncertainty both in terms of magnitude and direction of action. Their features make long-term relevant planning of production impossible for individual areas of the company's activity, in particular, financial activity.

4. If in the theory of risks the main characteristic of the impact of the threat was the weight of the risk, then in the conditions of war such characteristics also become the speed of change and the acceleration of change of risk.

5. War risks significantly increase those groups of risks that, it would seem, have no direct connection with wartime threats, for example, significant changes in a short time in market demand, changes in the level of competition in the industry market.

6. Military risks, due to the significant level of uncertainty of their factors and the significant dynamism of changes determine the need for adaptive management to maintain the stability of production activities.

7. Military risks cause the need for significant variability of strategic plans to ensure the appropriate adaptability of the enterprise.

8. Measures to prevent the impact of military risks may form threats of the second level, less serious, but, at the same time, requiring appropriate management measures.

For the mathematical formalization of the process of detecting aperiodic harmonic time series oscillations of indirect military threats, and acquiring the possibility of automated software tracking of the appearance of these oscillations, it is proposed to use fractal analysis.

It is proposed to use the “random rain” method for forecasting production activity in conditions of significant uncertainty of the all type risks during the war.

References

1. Baldynyuk V. Management of risks of economic activity of the enterprise and ways to reduce them. *Economy and society*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-1>

Я. В. Котелевська

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. О. В. Горняк

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ІНСТИТУТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Територіальні громади в Україні розглядаються, в основному, як об'єкти місцевого самоврядування та соціальні утворення, тому їхнє економічне значення ще недостатньо досліджене. Це пов'язано з адміністративною та фінансовою залежністю від державної влади, що обмежує їхню самостійність. Однак реформи децентралізації та внесені зміни до законодавства України, зокрема до Бюджетного та Податкового кодексів, надали громадам більше можливостей для фінансової незалежності та відповідальності за розвиток своїх територій. Тепер громади виступають не лише соціальними, а й економічними суб'єктами, здатними впливати на місцевий розвиток.

До визначення поняття «територіальна громада» існує чимало підходів. Зокрема, виділяють територіальний, інтелектуальний та публічно-правовий підходи. До цього переліку додаються ще екологічний, соціологічний, економічний та інші аспекти. В Законі України «Про місцеве самоврядування», термін має таке значення: «територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [1].

В економічній літературі найчастіше використовується територіальний підхід, згідно з яким громада визначається як сукупність осіб, що постійно проживають на певній території. Окремі дослідники пропонують розширити це визначення, включаючи осіб, які працюють на території громади або мають там нерухоме майно, хоча це викликає певні суперечки. Дискусійним є питання щодо зарахування до жителів територіальної громади осіб, які працюють на її території, однак, з одного боку, вони сплачують податки (зокрема, податок на доходи фізичних осіб, що є ключовим для визначення податкової спроможності громади), але, з іншого боку,

не мають доступу до соціальних послуг в громаді. Подібна ситуація і у власників нерухомого майна, які не мають реєстрації в громаді, але сплачують податки на майно. Інтереси цих груп громадян лише частково співпадають з інтересами територіальної громади [2, с. 31].

Громади виконують важливі функції в системі місцевого самоврядування, зокрема: нормотворчу, планування розвитку, управління ресурсами та інвестиціями (див. рис. 1). Вони також мають значний вплив на соціально-економічні процеси в межах своїх територій. У межах адміністративно-територіальної реформи та децентралізації значно посилилася роль територіальних громад у вирішенні питань розвитку своїх територій. Громади тепер володіють широкими повноваженнями для регулювання соціально-економічного розвитку, включаючи управління бюджетами, місцевими податками та зборами, що підвищує їх фінансову самостійність. Водночас, на них покладено більшу відповідальність за раціональне використання ресурсів, забезпечення місцевих інфраструктур та підтримку життєдіяльності територій.

Рис. 1. Функції територіальної громади (ТГ)

Джерело: складено автором на основі [3].

Територіальна громада як економічний суб'єкт є не просто спільнотою жителів, об'єднаних територіальними межами, а цілісною соціально-економічною системою. Вона має здатність формувати власну економічну політику, залучати інвестиції, включаючи як внутрішні, так і міжнародні джерела фінансування, що сприяє

розвитку територій, керувати власними природними та матеріальними ресурсами. Це дозволяє підвищувати конкурентоспроможність територій, створювати нові робочі місця та стимулювати місцевий розвиток. Окрім цього, громади виконують ключові функції, пов'язані з підтримкою та розвитком соціальної інфраструктури, управлінням комунальним майном, місцевими дорогами, водо- і газопостачанням, освітою та охороною здоров'я.

Окрім управління матеріальними ресурсами, територіальні громади мають можливість впливати на соціально-економічні процеси через регулювання місцевої підприємницької діяльності, впровадження регіональної цінової політики, а також контроль за дотриманням антимонопольного законодавства. Їхні економічні та соціальні інтереси втілюються через управління господарськими процесами в рамках власних компетенцій, які вони отримали завдяки реформі децентралізації влади. Це створює підґрунтя для ефективного використання наявних ресурсів, розвитку бізнесу та створення нових робочих місць, що позитивно впливає на економічну ситуацію через формування відповідних інститутів економічної влади.

Завдяки реформі децентралізації територіальні громади в Україні отримали всі необхідні повноваження для функціонування як адміністративно-територіальні одиниці і як суб'єкти регулювання соціально-економічного розвитку. Тому важливо вивчати громади не лише як суб'єкти розвитку своєї території, але й як об'єкти регулювання зі сторони вищих владних рівнів (регіонального та державного). Це означає, що держава відіграє важливу роль у створенні нормативної бази та забезпеченні інструментів для підтримки розвитку громад.

Державне регулювання діяльності громад здійснюється за двома основними напрямками:

- 1) фінансове вирівнювання, з метою нівелювання соціально-економічних диспропорцій між територіями;
- 2) інвестиційна підтримка з метою стимулювання розвитку громад.

Основним інструментом фінансового вирівнювання є дотації та субвенції, що спрямовуються на забезпечення соціальних стандартів та інфраструктурного розвитку. Державою передбачена система інвестиційної підтримки, яка полягає у залученні капіталу

з державних, місцевих та приватних джерел. Це дозволяє громадам реалізовувати довгострокові програми та плани розвитку [3, с. 55].

Таким чином, територіальні громади в Україні вже зараз є важливими гравцями на економічному полі країни. Вони можуть не лише вирішувати місцеві питання, але й впливати на розвиток регіонів загалом, створюючи стійкі соціально-економічні інститути, які здатні забезпечити стабільний розвиток територій і добробут населення.

Список використаної літератури

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
2. Беновська Л. Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 30–39.
3. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
4. Батанов О. В. Територіальна громада. Енциклопедія Сучасної України. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-879248>

N. M. Kriuchkova

PhD in Economics, As. Prof.

MACROECONOMIC TRANSFORMATIONS IN UKRAINE IN THE FACE OF GLOBAL CHANGES

In a war time, the importance of economic policy is crucial for achieving stability and recovery of the country, while the economic sphere is a key factor in the progress of society, determining its strength and ability to withstand the challenges of a period of military conflict. The challenges faced by the Ukrainian economy are unprecedented and require detailed research and analysis to identify effective solutions and management methods that will lead to positive results, as well as to identify problems that need to be addressed and have prospects for development.

The Ukrainian economy has suffered significant losses. The unprecedented military situation has forced most domestic enterprises to look for new mechanisms for organizing their activities. However, even if organizations have gradually adapted to the requirements of martial law, they have not been able to maintain the desired dynamics of business activity. In view of this, the government and business representatives should now prioritize the development of a concept, strategy and tactics for post-war economic recovery.

There was no single approach to determining the level of GDP decline in 2022. For example, the World Bank Group, in its World Economic Outlook, predicted a 45 % drop in Ukraine's GDP in 2022. The International Monetary Fund (IMF) – by 35 %, the Government of Ukraine – by 30–50 %, and the Ukrainian investment company Dragon Capital – by 30 % if the war continues until the end of the year [1].

Each of the above-mentioned organizations used its own forecasting methodology, which is why the results are so different. According to the January 2023 Inflation Report, inflation in Ukraine accelerated as expected, mainly due to supply-side factors. In 2024–2025, the economy may begin to recover due to reduced security risks and, as a result, improved consumer and business sentiment, increased consumer and investment activity, improved production and logistics processes, and the continued and projected positive impact of significant fiscal stimulus measures. However, real GDP will remain significantly below its potential level due to significant losses in production and human capital: according to the NBU, the economy will grow by another 4.1% in 2024 and 6.4% in 2025 [2]. Among the main challenges facing the Ukrainian economy is the macroeconomic crisis, in particular, those in the production, foreign trade, investment and innovation sectors.

The reasons for this situation are a reduction in the number of labor force due to foreign migration, civilian casualties as a result of the war and an increase in the number of internally displaced persons. Today, there is a significant decline in industrial production, a decline in the competitiveness of domestic producers in domestic and foreign markets, accelerated deindustrialisation of the economy, and an increase in the share of raw materials and low-tech products in industrial production. This is compounded by significant losses in Ukraine's export potential due to the destruction and damage to production facilities, reduced public investment, and restrictions on innovation.

New governance reforms could include simplifying procedures and responding more quickly to changes in budgetary allocations, such as allocating additional resources for defense and humanitarian aid. Domestic factors play an important role in shaping fiscal sustainability and governance in Ukraine under martial law. Domestic factors include the economic structure, the level of corruption, and fiscal discipline. For example, low levels of corruption and stronger fiscal discipline can contribute to the efficient use of budget funds and ensure the sustainability of the fiscal system even under martial law. According to the IMF report, after the outbreak of the war, the Ukrainian authorities took measures to adjust monetary, exchange rate and fiscal policies as soon as possible to maintain stability in the financial and foreign exchange sectors. One of the most important decisions taken in the country was the devaluation of the exchange rate to compensate for the significant loss of international reserves that Ukraine had suffered. This measure stabilized foreign exchange reserves and supported overall macroeconomic and fiscal stability. The fiscal strategy focuses on priority spending on defense, social and humanitarian needs, and the restoration of critical infrastructure [3].

Recovery and development will only be possible through effective fiscal, investment and financial policies that take into account the physical, geographical, economic, environmental and social characteristics of each region. Promoting economic growth and fiscal stability should be the priority of monetary policy. The government should strengthen the role of state-owned banks in the implementation of government support programmes. Another area is the development of investment policy. Attracting investment is the key to dynamic economic development.

References

1. Каленська В. П. Аналіз основних макроекономічних показників України під час війни 2022. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. № 36. С. 116–122. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/36251>
2. Макроекономічна статистика. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Гарбар Ж., Даценко В. Економічна політика України в умовах збройної агресії російської федерації. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 1 (1). С. 328–341. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(1\)-328-341](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(1)-328-341)

І. А. Ломачинська
д.е.н., проф.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цифрова трансформація є глобальним неминучим процесом суспільного розвитку у всіх сферах життєдіяльності людини, що спрямований на підвищення операційної ефективності, конкурентоспроможності, цінності будь-якої, як комерційної, так і некомерційної, організації [1]. У загальному розумінні цифрова трансформація – це інтеграція цифрових технологій у всі сфери функціонування організації (управління, адміністрування, бізнес-діяльність, планування й ін.), їх використання для прискорення бізнес-операцій, прийняття точних рішень в умовах реального часу, задоволення персоніфікованого попиту споживачів, створення нової цінності для усіх стейкхолдерів шляхом фундаментальної зміни способів діяльності організації, організаційних структур, бізнес-моделі, досвіду, мислення, культури тощо. Основними цілями цифрової трансформації є зростання швидкості дослідження ринку, підвищення конкурентоспроможності, зростання продуктивності й доходності, покращення взаємодії з клієнтами, забезпечення масштабованості продукту, розвиток репутації та бренду й ін.

Цифрова трансформація вищої освіти реалізується за двома основними напрямками: 1) управління закладом освіти щодо надання освітніх та науково-дослідницьких послуг; 2) управління процесами викладання, навчання й оцінювання, науковими дослідженнями. У контексті першого напрямку передбачається оцифрування інформації, створення взаємопов'язаних великих систем баз даних, розгортання публічних онлайн-сервісів, що дозволяє ефективно застосовувати цифрові технології для підтримки процесів надання освітніх і дослідницьких послуг, системи управління та адміністрування закладом освіти, точного аналізування та прогнозування, швидкого прийняття точних рішень тощо. Щодо другого напрямку, то цифрова трансформація включає оцифрування

навчальних матеріалів, цифрові бібліотеки, віртуальні лабораторії, онлайн-системи навчання, викладання, тестування й оцінювання, віртуальні університети тощо.

Як результат, цифрова трансформація на основі використання та інтеграції технологій хмарних обчислень, штучного інтелекту (AI), машинного навчання (ML), управління Big Data, віртуальної та доповненої реальності, блокчейну, обумовлює розвиток цифрової інфраструктури сучасного закладу освіти, Інтернет речей (IoT) спрямована на створення різноманітних інтелектуальних освітніх і дослідницьких цифрових моделей, що у цілому дозволяє ефективно підтримувати доступність та гнучкість освіти, зменшувати розрив між теорією та практикою, створювати персоналізований досвід навчання та досліджень, оптимізувати структуру освітніх і дослідницьких послуг, удосконалювати управління людськими ресурсами, організаційною структурою, науково-педагогічним персоналом, науковими дослідженнями, міжнародним співробітництвом, фінансами тощо. У цілому це сприяє підвищенню спроможності закладів освіти надавати якісні та різноманітні освітні та інноваційні послуги, які відповідають запитам споживачів, суспільства, різних сфер економіки, що й забезпечує його конкурентоспроможність, ефективність, цінність.

Утім, слід відзначити, що процес цифрової трансформації у вищій освіті супроводжується й ризиками, що стримують його або створюють додаткові виклики щодо стійкості функціонування університетів у майбутньому. Зокрема, уваги заслуговують наступні проблеми: нормативно-правова неурегульованість фізичного та цифрового документообігу; зростаючі потреби у фінансуванні створення та підтримки технологічної інфраструктури в умовах відносного зменшення державного фінансування освіти та науки; недостатня уніфікація IT/ІКТ технологій в процесі їх інтеграції; конфлікт інтересів між існуючою системою державного управління системи освіти та науки й децентралізацією освітнього та дослідницького процесу, системи управління ЗВО як результатом цифрової трансформації; забезпечення захисту конфіденційності інформації, безпеки даних та кібербезпеки; забезпечення якості та вимірювання результатів навчання у цифровому світі; обмежений та несправедливий доступ до IT-інфраструктури, недостатній

рівень розвитку цифрових навичок і компетентностей тощо. Відповідно, спроможність закладів вищої освіти подолати ці виклики й буде визначати їх ефективність, конкурентоспроможність, стійкість функціонування у перспективі.

Важливо відзначити, що цифрова трансформація не повинна розглядатися як основна стратегія розвитку сучасного ЗВО, вона має бути спрямована на створення відповідної цифрової екосистеми університету для формування конкурентних переваг щодо освітніх і науково-дослідницьких послуг найвищої якості, що відповідає очікуванням і вимогам глобальної освітньої індустрії (стратегія ЗВО у цифровому світі). На думку Huggins, Izushi [2] формування конкурентних переваг сучасного університету базується на основі переходу від змагання, щоб бути найкращим університетом у глобальній освітній індустрії, до того, щоб стати унікальним у глобальній освітній індустрії, і забезпечення цього переходу відбувається саме на основі цифрової трансформації. Отже, цифрова трансформація вищої освіти – це не лише про ефективність, а, перш за все, про ресурси розвитку наявних можливостей та розширення їх меж. Це відповідає тому, що роль висококваліфікованого людського капіталу важлива, як будь-коли, і призначенням вищої освіти є формування навичок і компетентностей випускників, що забезпечать їм досягнення успіху у цифровому світі.

Отже, у контексті цього визначимо основні напрями розвитку закладів вищої освіти в умовах цифрової трансформації. По-перше, заклади вищої освіти для забезпечення конкурентоспроможності повинні бути готовими адаптуватися до вражаючих змін, викликаних макросередовищем, переосмислити конкурентні переваги вищої освіти, трансформувати інституційне управління й інтегрувати ключові тенденції Індустрія 4.0 і X.0 у загальну стратегію розвитку ЗВО. Поряд із цим, зростає роль закладів вищої освіти у суспільстві, що обумовлює розвиток третьої місії університетів – служіння суспільству щодо розв'язання соціальних, політичних, економічних проблем громад та суспільства у цілому, бути лідером щодо інноваційного розвитку приватного і публічного секторів. По-друге, цифрова трансформація закладу вищої освіти – це шлях збільшення здобувачів, покращення їх досвіду, економія та ефективне використання ресурсів, підвищення якості послуг

на основі селективних форм і віртуального навчання, масштабування діяльності, захоплюючого і ефективного навчання, поєднання формального і неформального навчання, розвитку дуальної освіти та нових форм незалежного (самостійного) навчання, пропонування креативних та унікальних освітніх програм, мікроакредитації та мікрокваліфікації тощо. Утім створення цифрових переваг ЗВО має бути економічно ефективним. Отже, сучасний заклад вищої освіти має бути лідером щодо інноваційності та підприємництва. По-третє, цифрова трансформація вищої освіти потребує нових форм відповідальності, зокрема щодо використання цифрових технологій в освіті та науці, сталого розвитку та циркулярної економіки, ролі у розвитку суспільства в умовах стрімких та кардинальних змін. У контексті цього, важливим є розвиток культури, зокрема цифрової, як сукупності цінностей, переконань, практик, що визначають використання цифрових технологій щодо ефективного управління, підтримки та розвитку стейкхолдерів, забезпечення цифрової безпеки та добробуту, відкритості освіти та науки, комунікації, співпраці, підтримки, турботи та справедливості, ін. Таким чином заклади вищої освіти забезпечують зміни, де людина у центрі цифрової трансформації, що й є визначальним для ефективності та результативності цього процесу.

Список використаної літератури

1. Ломачинська І., Войцеховська А. Цифрова трансформація соціально-економічної системи: виклики та нові можливості. *Економіка. Фінанси. Бізнес. Маркетингові технології в управлінні національним та міжнародним бізнесом на зламі епох: формування тенденцій та подолання викликів* : матеріали III Міжнародного форуму / за заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. С. 54–55.
2. Huggins R., Izushi H. The competitive advantage of nations: Origins and journey. *Competitiveness Review*. 2015. 25 (5). P. 458–470. URL: <https://doi.org/10.1108/CR-06-2015-0044>

І. П. Скороход
к.е.н., доц.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНИХ МОДЕЛЕЙ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах глобального розвитку постають питання економічної рівності, соціальної стабільності та сталого розвитку. У багатьох країнах спостерігається зростання економічної нерівності, що викликає соціальну напруженість та негативно впливає на стабільність. Соціально орієнтовані економічні моделі, які успішно поєднують ринкові механізми з елементами державного регулювання, спрямовані на забезпечення соціального захисту населення, рівного доступу до базових послуг та зменшення соціальної нерівності. Практика їх дослідження є актуальною для України де соціально-економічні проблеми зумовлюють невідкладних реформ у сфері державного регулювання, основна мета яких це забезпечення економічного зростання та сталого соціального розвитку.

Характерним майже для всіх країн Європейського союзу є потужний вплив держави на соціально-економічні процеси, де держава виступає як гарант суспільного добробуту. Але єдиною соціально-економічної моделі в Європейському Союзі не сформовано, відповідь очевидна, в цих країнах наразі різні економічні показники, також є унікальність менталітету та особливості соціокультурного розвитку.

Європейська соціальна модель відноситься до певної спільності в інституційній архітектурі національного капіталізму в європейському контексті протягом повоєнного періоду, характеризується широким соціальним захистом, що охоплює і законодавчо закріплює санкціоновану працю ринкових інститутів і вирішення соціальних конфліктів консенсусним і демократичним шляхом [3].

На сьогодні існують чотири основні європейські соціально-економічні моделі: скандинавська, англосаксонська, континентальна та середземноморська [3].

Скандинавська модель (Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди) характеризується найвищим рівнем видатків на соціальний

захист і загальний добробут населення. Впроваджується масштабне фіскальне втручання на ринки праці на основі різноманітних «активних» інструментів політики. Сильні профспілки забезпечують високу прозорість структури заробітної плати.

Англосаксонська модель (Ірландія, Велика Британія) характеризується порівняно великою соціальною допомогою з боку держави. Грошові перекази в першу чергу орієнтовані на людей працездатного віку. Вживаються заходи активації, а також впровадження схем доступу до пільг для регулярного працевлаштування. З боку ринку праці ця модель є сумішшю слабких профспілок, порівняно низьких і високих заробітних плат з відносною високою низькооплачуваною зайнятістю.

Континентальна модель (Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург) покладається значною мірою на страхові виплати, не пов'язані з трудовою діяльністю, і пенсії за віком. Хоча вплив профспілок зменшується, вони залишаються сильними.

У рамках Середземноморської моделі (Греція, Італія, Португалія, Іспанія) соціальні витрати зосереджені на пенсіях за віком. Ця система соціального забезпечення спирається на захист зайнятості та положення про достроковий вихід на пенсію, від яких звільняються верстви населення працездатного віку.

В останні роки триває дискусія, що неоліберальна реформа європейської соціальної моделі необхідна для того, щоб протистояти виклику, який виникає від глобалізації. Це відбувається навіть за наявності факторів, що свідчать про більш розширену систему соціального забезпечення. Проте європейські системи достатньо «адаптовані», щоб мати можливість реагувати автономно на ці виклики.

Процеси глобалізації, процеси лібералізації економіки та світова економічна криза, яка стала наслідком COVID пандемією, актуалізують принципи європейської соціальної моделі в інших державах. Для України такі моделі на даний момент є в більшості непридатними, оскільки наша держава за більшістю показників наближена до країн із найбіднішою економікою, а не до Європейського Союзу, але вона прагне стати його членом.

Орієнтуючись на модель соціально-економічного розвитку, необхідно враховувати економічні можливості країни,

орієнтуватись на можливості громадянського суспільства та необхідність зміни ролі держави і громадянина, який з об'єкту соціальної та економічної політики держави перетворюється в сучасному світі на активного суб'єкта та виробника соціальних послуг. Тому потрібно враховувати, що Україна є соціальною державою, яка визнає людину та її розвиток як вищий пріоритет своєї державності та гарантує широкі соціальні права. Відповідно, логічним є припущення, що базовою соціально економічною моделлю має бути держава загального добробуту. Отже, на нашу думку. Міжнародні оцінки розвитку громадянського суспільства показують позитивну динаміку, що створює підставу для подолання кризи в соціально-економічному розвитку та формуванні соціально орієнтованої моделі в Україні.

Список використаної літератури

1. Дорошенко В. С. Соціальна політика як інститут публічного управління: теорія та евристика : монографія / Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Біла Церква : Білоцерківдрук, 2022. 263 с.
2. Стукало Н. В., Сімахова А. О. Моделі соціальної економіки в ринкових умовах. *Економічний вісник університету*. 2017. Випуск № 34/1. С. 214–220.
3. Torrisi G. European Social Models between Globalisation and Europeanisation. University of Newcastle. URL: <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/12863/>

РОЗДІЛ 5

МАРКЕТИНГ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЙ: НОВІ ТРЕНДИ ТА СТРАТЕГІЇ XXI СТОЛІТТЯ

Ю. Л. Грінченко
д.е.н. доц.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ЦІННОСТІ В БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМАХ

Актуальність теми пов'язана зі значним потенціалом розвитку бізнес-моделей на основі екосистеми, що дозволяє запровадити стратегії щодо сталих конкурентних переваг. Важливою умовою реалізації такого потенціалу є побудова ланцюга створення вартості, до якого залучені різні за галузевою приналежністю але пов'язані між собою бізнеси.

Серед усіх визначень бізнес-екосистеми, треба відзначити те, яке визначає її як мережу міжгалузевих гравців, які працюють разом, щоб визначати, створювати та впроваджувати ринкові рішення для клієнтів і споживачів. Компанії, яким вдалось побудувати навколо себе або інтегруватись у вже існуючу екосистему, здатні створювати значну споживчу цінність як на локальних, так й на глобальних ринках [3, с. 56]. Додаткові можливості для створення цінності в рамках екосистеми порівняно з традиційними бізнес-моделями базується на мережевому ефекті, який дозволяє всім учасникам побудувати спільний процес створення цінності.

Традиційні підходи на основі ланцюгового створення цінності до клієнтів, що призводить до слабкої взаємодії між учасниками такого ланцюгу та кінцевими споживачами. Це обмежує масштаби ефекту мережі для традиційних бізнес-моделей.

Можливо окреслити два типи мережевих ефектів, які зазвичай визначають особливості побудови екосистеми. Перший тип – це односторонні мережеві ефекти, коли розширення клієнтської

бази призводить до прямого збільшення цінності для інших користувачів. Такий ефекти, наприклад, можна спостерігати у випадку комунальних систем або соціальних мереж. Другий тип – міжмережеві ефекти, коли поєднання різних продуктів розширює цінність кожного компоненту в загальній продуктової пропозиції.

В бізнес-екосистемі мережеві ефекти посилюються зі збільшенням кількості учасників екосистеми та якості їхньої участі. Кілька чинників цінності можуть позитивно вплинути на кількість і якість учасників [2, с. 288]. Тому логічним висновком є те, що економічний вплив мережевих ефектів визначається кількістю учасників екосистеми та якістю їх участі. Виникнення значного мережевого ефекту може бути обумовлено наступними чинниками:

Активация неактивної пропозиції: залучення учасників, які не постачатимуть свої товари чи послуги за традиційною бізнес-моделлю через виробничі, фінансові, технологічні, маркетингові причини.

Активация сплячого попиту: залучення учасників, які не купували б товари чи послуги в традиційній бізнес-моделі найчастіше через великі трансакційні витрати.

Пропозиція додаткових послуг/функцій: надання спеціальних послуг і переваг певним групам користувачів.

Велика різноманітність продуктів/послуг: пропозиція різноманітного асортименту продуктів або послуг з боку пропозиції екосистеми.

Підтримка попиту: надання (не)фінансової підтримки покупцям для стимулювання зростання кількості та якості участі.

Підтримка сторони пропозиції: надання фінансової або нефінансової підтримки постачальникам для стимулювання зростання кількості та якості участі.

Схема ціноутворення для сторони пропозиції: структура ціноутворення, прийнята центральної компанії бізнес-екосистеми, щоб забезпечити участь сторони пропозиції.

Створення середовища, заснованого на довірі: створення механізмів, які сприяють підвищенню довіри покупців (наприклад, відгуки, оцінки, перевірка третьою стороною).

Залучення цінних користувачів: надання підтримки учасникам, які можуть впливати на зростання кількості користувачів і якість участі.

Ефективна монетизація даних: використання інформації про покупців для оптимізації або адаптації пропозиції продуктів і послуг постачальниками.

Створення можливостей для нових постачальників: надання підтримки постачальникам для покращення якості продуктів і послуг екосистеми.

Усунення інформаційної асиметрії: обмін інформацією між учасниками екосистеми для зменшення ризику при прийнятті рішень.

У залежності від особливості функціонування та структури бізнес-екосистеми компанії намагаються використати мережевий ефект для створення нових конкурентних переваг, покращити споживчий сервіс, стимулювати інновації. Ефективна реалізація мережевого ефекту дозволяє створення набагато більшої цінності в моделі, заснованій на екосистемі, ніж у традиційній бізнес-моделі [1, с. 128].

Однак перехід до бізнес-моделі, заснованої на екосистемі, не є тривіальною задачею. Це вимагає глибокого розуміння чинників цінності, які можуть стимулювати мережеві ефекти. Використання правильних рушійних сил впливає з бачення, якого хоче досягти кожна організація.

Не існує єдиної стратегії, за допомогою яких можна було б передбачити найкращу комбінацію чинників цінності, які максимізують цінність моделі на основі екосистеми. Спрямованість і важливість факторів цінності змінюються з часом. Отже, стратегія повинна адаптуватися, щоб максимізувати розвиток мережевих ефектів і, як наслідок, зростання цінності екосистеми. Успішні моделі, засновані на екосистемах, продемонстрували, що найкращим підходом є прийняття стратегії «застосовуй і навчайся», адаптуючи та розвиваючи оптимальне поєднання чинників цінності в міру розвитку мережевих ефектів, що сприяє зростанню цінності.

Список використаної літератури

1. Autio, E. and Thomas, L. D. W. 2020. Value co-creation in ecosystems: insights and research promise from three disciplinary perspectives. In Handbook of Digital Innovation, edited by S. Nambisan, K. Lyytinen, and Y. Yoo, Northampton, MA : Edward Elgar Publishing. P. 101–132.
2. Burkhalter, M., Betz, C., Auge-Dickhut, S., and Jung, R. 2021. Orchestrating Value Co-Creation in Business Ecosystems. In Theories of Change. Change

Leadership Tools, Models and Applications for Investing in Sustainable Development, edited by Karen Wendt,. Germany: Springer International Publishing AG. P. 257–291.

3. Senyo, P. K., Liu, K., Effah, J. Digital business ecosystem: Literature review and a framework for future research(Review). International Journal of Information Management. Volume 47, August 2019, P. 52–64.

Л. М. Залюбінська
канд. фіз.-мат. н., доц.

ІННОВАЦІЇ ТА ОСВІТА - ШЛЯХ ДО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна зазнала найкривавішого, після Другої світової війни, нападу з боку РФ. Але навіть найстрашніші події мають кінець і дуже важливо мати чіткі плани, яким чином відновлювати зруйновану країну, аби вона стала б привабливою для інвестицій.

Безумовно війна зруйнувала нашу економіку та принесла численні людські жертви, які призведуть до чуттєвих демографічних ям в майбутньому. І до цього слід готуватися заздалегідь

Слід усвідомлювати, що за роки Незалежності і до війни, в Україні майже не було бездефіцитних бюджетів. Особливо загострились проблеми державних витрат в період пандемії короно вірусу, а вже війна довела їх до критичного рівня. І хоча на кінець II кварталу 2024 р. відносно ВВП борг скоротився з 91,4 % до 90,81%. Але зовнішній борг державного сектору за II квартал 2024 року збільшився на 1,6 млрд дол. США і становив 106,5 млрд дол. США (57.2% від ВВП). Це пов'язано зі значними витратами на озброєння [1].

Ситуація ускладнюється ще й тим, що через низку факторів, зокрема пов'язаних з воєнними діями, рівень тіньової економіки в Україні у 2023 році зріс до 40 %. Наявність великого тіньового сектору, з одного боку, не дає змоги зменшити номінальне податкове навантаження, а з іншого – спотворює умови конкуренції. І перше, й друге сприяє тінізації [2].

Тому для відновлення та сталого економічного розвитку країни вкрай важливо мінімізувати схеми ухилення від сплати податків

як за допомогою адміністративних заходів, так і спрощуючи регулювання та зменшуючи податкове навантаження, в першу чергу, за рахунок найбільш шкідливих для економіки прямих податків.

Щодо повернення накопичених під час війни боргів, то це, безумовно, у майбутньому стане нагальною проблемою. Розмір державного боргу зараз наближається до 150 млрд дол. і буде зростати й надалі. Але фактором зменшення гостроти цієї проблеми є реструктуризація зовнішнього комерційного боргу, яка запланована на поточний рік, і реструктуризація боргу офіційним кредиторам у 2026 р. Схвальної оцінки заслуговують і плани Адміністрації США кредитувати Україну під заставу заморожених російських активів, які будуть конфісковані у випадку незгоди російської влади компенсувати Україні збитки від агресії.

Дійсно для відновлення економіки Україні слід подолати багато внутрішніх недоліків та реформувати митну і податкову служби, але це не може вирішити проблеми повоєнного відновлення нашої економіки. На допомогу можуть прийти приклади інших країн, яким за відносно короткий термін вдалося підняти свою економіку та забезпечити добробут свого народу [3].

Особливу увагу привертає Китай та «Азіатські тигри» – Південна Корея, Сінгапур, Гонконг, Тайвань. У минулому дуже бідні країни показали високі темпи розвитку, і за відносно невеликий термін стали новими індустріальними країнами, а за багатьма показниками постіндустріальними. Сьогодні вони поряд із США, Японією та Європейським Союзом змагаються за право лідерства на світовому ринку [4].

Яким чином це стало можливим. В першу чергу, за рахунок того, що до влади прийшла патріотично налаштована еліта. Навіть лідери китайських комуністів не приховували, що вони перш за все патріоти.

Звичайно в кожна країна враховувала свої національні особливості на шляху до економічного та соціального підйому.

Ринкові реформи та курс на модернізацію проводився в умовах більш менш жорсткої диктатури, що отримала назву «диктатури розвитку», яка на відміну від «диктатур злодійства» не дозволила розвиватися олігархічним кланам за рахунок привласнення державного майна, як це сталося в Україні.

Іншим важливим моментом стала безкомпромісна боротьба з корупцією. Боротьба з корупцією почалася шляхом спрощення процедур прийняття рішень та видалення будь-якої двозначності в законах у результаті видання ясних і простих правил, аж до скасування дозволів та ліцензування. Було різко піднято зарплати суддям, поліцейським, відповідальним держслужбовцям. Було жорстко придушено мафію, створено незалежні органи для боротьби з корупцією у вищих ешелонах влади.

Проведені відносно тіньової економіки та боротьби з корупцією заходи були лише необхідними умовами на шляху до підйому. Далі був перехід безпосередньо до виробництва. Велике значення приділялося залученню іноземного капіталу та імпорту технологій. Так, у цих країнах почала розвиватись металургія, а потім і автомобілебудування, суднобудування, електроніка, авіація, фінансові послуги. Зараз Гонконг та Тайвань є провідними фінансовими центрами Азії та світу. Гонконгська фондова біржа поступається лише Лондонській.

Важливим аспектом для повоєнної України буде залучення інвестицій. А для цього слід забезпечити сприятливі умови для інвестицій, а саме: низькі ставки податків у стартовий період для іноземного капіталу. Наприклад, у Гонконгу немає податку на додану вартість та існують всього 3 податки, з яких 17,6 % податок на прибуток, 5,1% трудовий податок, 0,1% – інші. Сумарна ставка податків складає 22,8 %.

В Україні правила оподаткування під час війни стають все більш жорсткішими. 10 жовт. 2024 р. Верховна рада ухвалила у другому читанні закон, яким суттєво підвищила податки українцям. Тепер держава забиратиме із зарплат не 19,5%, а 23% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору. Неприємні зміни торкнуться також автозаправних станцій, банків і небанківських фінансових організацій [5]. Військовий збір на окремі операції може сягнути 30%.

Це не може сприяти залученню додаткових інвестицій. Але привабливою для інвестицій залишається відносно дешева робоча сила при досить високому рівні професіоналізму. І це може сприяти розвитку сучасних, інноваційних технологій.

Досвід «тигрів» свідчить, що основну увагу слід приділяти розвитку наукомістких галузей. У всіх країнах – «азіатських тиграх»

традиційні трудомісткі галузі неухильно витісняються найбільш капіталомісткими та наукомісткими галузями.

Наприклад за рівнем комп'ютеризації та застосування робіт Сінгапур посідає друге місце в Азії після Японії. Сінгапур також третій за величиною центр нафтопереробки у світі після Х'юстона та Роттердама (понад 20 млн т сирої нафти щорічно). Корея посідає друге місце після Японії за обсягом суднобудування. Тайвань – один із світових лідерів з виробництва спортивних яхт.

Наразі обсяг іноземних інвестицій у країнах південно-східної Азії становить від 50 до 65 % від загального обсягу інвестицій. Китай щорічно приваблює від 40 до 60 млрд на рік, хоча сам є великим інвестором в Азії та Африці.

Орієнтація на розвиток ІТ-технологій в Україні цілком реальна. Для цього в нашій країні є об'єктивні умови. По-перше, кількість ІТ-спеціалістів в Україні постійно збільшувалась і перед війною перевищувала 200 тис., а експорт ІТ-послуг, за даними НБУ, досяг 5 млрд дол і перегнав показники машинобудування та хімічної промисловості.

Україна мала амбітні плани до 2024 року: підвищити частку ІТ у ВВП країни до 10 %, перевести всі публічні послуги для бізнесу та громадян в онлайн. Навіть під час війни багато чого з цих планів було реалізовано в системі «Дія», що викликає захоплення та подив у наших європейських партнерів [6].

Тобто ІТ-ринок в Україні розвивається надзвичайно стрімкими темпами. Для прискорення цих темпів та реалізації амбітних планів постають два головні питання: чи вистачає ринку професійних кадрів і чи встигає освіта за темпами запиту ринку.

На прохання Мінцифри та МОН було зроблено експрес-аналіз кількості спеціалістів, працюючих в ІТ-сфері. Виявилось, що під час війни до лав ЗСУ було залучено понад 40 тис. айтівців, а ще 20 тис. виїхало за кордон. Дефіцит персоналу змусив МОН прийняти рішення не лише про збільшення бюджетних місць на відповідних спеціальностях у вишах, а й розширити мережу підготовки молодших спеціалістів для ІТ-індустрії у професійно-технічних закладах освіти.

Відповідно до Національної економічної стратегії розвитку ІТ-індустрії, за десять років кількість спеціалістів повинна

перевищити 700 тис. Тобто щороку на ринок з українських закладів освіти повинні виходити 70 тис. айтівців. А це потребує додаткового залучення коштів в освіту.

Керівництво «азійських тигрів» розуміло і розуміє, що створення та управління сучасним виробництвом потребує великої кількості висококваліфікованих науково-технічних та управлінських кадрів. На їхню підготовку і всередині країни, і за кордоном виділяються величезні кошти. Широко залучаються іноземні фахівці – висока заробітна плата та комфортні умови роботи дозволили залучити найкращі інтелектуальні сили світу.

Наведені вище факти доводять, що починати повоєнне економічне відновлення економіки України слід з галузей, які не потребують значних капіталовкладень – максимального розширення інноваційних продуктивних проєктів та забезпечення цих галузей висококваліфікованими спеціалістами.

Список використаної літератури

1. Данилишин Б. Дефіцит бюджету. Чи все так погано? URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/defitsit-bjudzhetu-chi-vse-tak-pohano-994550.html
2. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/> (дата звернення: 31 жовтня 2024).
3. Галасюк В. Рецепт економічного дива для України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/7/706321/> (дата звернення: 7 листопада 2024).
4. Економіка та інші дива: п'ять книг про країни, що досягли успіху. URL: <https://rubryka.com/article/ekonomika-ta-inshi-dyva/> (дата звернення: 6 жовтня 2024).
5. Рада ухвалила закон про підвищення податків. URL: <https://susilne.media/854071-rada-rozprocala/> (дата звернення: 10 жовтня 2024).
6. Криволап К. Як збільшити частку ІТ у ВВП країни до 10%. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/12/676801/>

М. А. Кіріліна

ст. викл.

КОНВЕРГЕНТНА ОСВІТА: СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Світ стрімко змінюється, висуваючи до суспільства нові виклики та вимагаючи від людей нових навичок та компетенцій. Однією з ключових тенденцій сучасності є конвергенція різних галузей знань та технологій. У відповідь на ці зміни виникає потреба в новому типі освіти, яка б готувала фахівців, здатних не лише володіти знаннями в одній сфері, а й інтегрувати їх з іншими дисциплінами. Саме такою є конвергентна освіта, яка об'єднує гуманітарні, природничі та технічні науки для вирішення комплексних проблем суспільства та забезпечення сталого розвитку [1]. Конвергентна освіта – це не просто модний термін, а необхідний інструмент для підготовки нового покоління спеціалістів, здатних вирішувати складні проблеми сучасного світу. Така освіта є інноваційним підходом, який передбачає інтеграцію знань з різних галузей науки та технологій. На відміну від традиційної освіти, де кожна дисципліна вивчається окремо, конвергентна освіта фокусується на створенні міждисциплінарних проєктів та завдань, які дозволяють студентам розвивати критичне мислення, креативність та здатність до співпраці.

Актуальність конвергентної освіти зумовлена ключовими викликами, серед яких виділяються глобалізація та міждисциплінарність проблем, технологічний прогрес та інновації, зміна потреб ринку праці, орієнтація на сталий розвиток. В свою чергу, конвергентна освіта відповідає на ці виклики через:

- Інтеграцію знань: об'єднує знання з різних галузей, готуючи фахівців з широким кругозором.
- Розвиток навичок: формує такі навички, як критичне мислення, креативність, співпраця, вирішення проблем.
- Підготовку до змін: готує студентів до невизначеного майбутнього, розвиваючи в них здатність до адаптації і постійного навчання.

- Спрямованість на практику: заохочує студентів до вирішення реальних проблем, що сприяє розвитку практичних навичок.

У зв'язку з цим визначаються ключові принципи конвергентної освіти:

- Міждисциплінарність: об'єднання знань з різних галузей науки та технологій для вирішення комплексних проблем.

- Проблемне навчання: використання реальних проблем як основи для навчання та розвитку навичок.

- Співпраця: робота в командах, що складаються з представників різних спеціальностей.

- Інновації: заохочення креативного мислення та розробки нових рішень.

- Сталий розвиток: орієнтація на вирішення глобальних проблем та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Конвергентна освіта відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Вона готує фахівців, здатних аналізувати складні системи, розробляти інноваційні рішення, приймати відповідальні рішення, співпрацювати з різними людьми.

Досягнення цілей сталого розвитку, які були задекларовані та ухвалені Організацією Об'єднаних Націй, унеможливується без використання конвергенції різних галузей знань та технологій [2]. Саме завдяки такому підходу виникає можливість реалізації таких Глобальних цілей, як:

- Якісна освіта: Забезпечення доступної та якісної освіти для всіх.

- Доступна та чиста енергія: Перехід до використання відновлюваних джерел енергії.

- Інновації та інфраструктура: Створення інфраструктури, яка сприяє сталому розвитку.

- Зменшення нерівності: Зменшення бідності та нерівності в доходах.

- Сталі міста та громади: Створення міст, які є безпечними, стійкими та інклюзивними.

- Відповідальне споживання та виробництво: Зменшення споживання ресурсів та відходів.

- Кліматичні дії: Боротьба зі зміною клімату та її наслідками.

- Життя під водою: Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів.

- Життя на суші: Захист наземних екосистем, відновлення деградованих земель і зупинення процесу опустелювання.

Незважаючи на значний потенціал, розвиток конвергентної освіти стикається з низкою викликів:

- недостатня інтеграція дисциплін: багато навчальних закладів все ще дотримуються традиційної моделі освіти, що ускладнює впровадження міждисциплінарних підходів;

- відсутність кваліфікованих викладачів: не всі викладачі готові до роботи в умовах конвергентної освіти;

- обмежені ресурси: для реалізації конвергентних проєктів потрібні значні фінансові та матеріальні ресурси.

Конвергентна освіта є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку суспільства. Вона готує фахівців, здатних вирішувати складні глобальні проблеми, створювати інновації та адаптуватися до змін, працювати в міждисциплінарних командах та сприяти сталому розвитку. Для успішного розвитку конвергентної освіти необхідно подолати існуючі виклики та сприяти співпраці між різними інституціями.

Список використаної літератури

1. Challenges and Opportunities for Innovation through Technology : The Convergence of Technologies. Directorate for science, technology and innovation of the Committee for scientific and technological policy of the Organization for Economic Cooperation and Development. 2014. Sept. 39 p.
2. Що таке цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org>

Ю. В. Робул

д.е.н., проф.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ БАГАТОРІВНЕВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

Технологічний прогрес є одним з основних рушіїв розвитку маркетингу, впливаючи як на зміст споживчої цінності, так і на способи її доставляння. Завдяки технологічному прогресу створюються нові пропозиції цінності, удосконалюються наявні та змінюється

контекст споживання. Розвиток технологічного укладу часто узагальнено розглядають як послідовність промислових революцій від індустрії 1.0 до 4.0, кожній з яких відповідає певна головна технологія. Промислові революції та перехід до нового технологічного укладу сприяє переосмисленню підходів до управління організаціями, а отже й до розвитку та перегляду маркетингових підходів, зсуваючи фокус в бік дедалі складніших, інтегрованих та взаємозалежних систем. Сьогодні, коли індустрія 4.0 досягла високого ступеня розвитку, стає очевидним, що створення конкурентоспроможної споживчої цінності передбачає інтеграцію цифрових інформаційно-комунікаційних технологій, процесів створення, доставки цінності та її споживання, відтак в основі сучасної маркетингової політики знаходиться конвергенція, яка охоплює способи створення споживчої цінності, її доставки та споживання. Метою роботи є простежити вплив різних індустріальних етапів на еволюцію маркетингових концепцій і визначити актуальні підходи в умовах індустрії 4.0.

Розвиток індустрії 1.0 позначився впровадженням механічних виробничих систем, що заклало підвалини для масового виробництва товарів. В результаті в багатьох галузях пропозиція перевершила попит і виникла сама потреба впливати на поведінку покупців з метою схилити їх до вибору певного продукту. Електрифікація та підвищення продуктивності виробництва через створення складних виробничих систем, наприклад, конвеєру, притаманні індустрії 2.0 дозволили значно наростити обсяг виробництва, а відповідно й пропозиції цінності, що сприяло дедалі більшому загостренню конкуренції. В еволюції маркетингу в цю добу можна виділити виробничу та збутову орієнтацію. У першій маркетинг переважно використовувався для просування функціональних можливостей продуктів, у другій – на стимулюванні збуту. Саме в цей час у маркетингу активно розвиваються технології інформування та переконування покупців з використанням перших електронних медіа – радіо, а починаючи від 1941 р., – телебачення. Індустрія 3.0, що характеризується комп'ютеризацією та роботизацією створила умови для суттєвого урізноманітнення пропозиції цінності, що зумовило потребу в глибшому та кращому розумінні споживчих мотивів, що має бути основою для розробки товарів

та послуг і зробити зусилля зі збуту непотрібними [1]. Це започаткувало еру класичного маркетингу (маркетинг-менеджменту), коли останній став розглядатись як аналітична функція і неодмінна частина управління бізнесом: «знайди потребу й задовольни її». Маркетинг і дотепер ґрунтується на цьому принципі, але у 1970-х рр. до цього додалося розуміння того, що суспільство в цілому та його окремі групи також є стейкхолдерами маркетингу [2].

Основним рушієм створення інновацій, притаманних Індустрії 4.0 є технологічна конвергенція, яка передбачає поєднання фізичних та цифрових систем: смартфони, електромобілі, ігрові пристрої з віртуальною та доповненою реальністю тощо створені поєднанням окремих технологій. На основі конвергенції останніх створюються інноваційні продукти. Конвергенція цих продуктів призводить до появи значних інновацій на рівні цілих галузей [3]. Відповідно, маркетинг, що розвивається в умовах технологічної конвергенції можна означити як конвергентний. Конвергентний маркетинг являє собою результат впровадження інноваційних кіберфізичних систем, що здатні синтезувати дані з різних джерел, аналізувати поведінку споживача в реальному часі та забезпечувати безперервний зв'язок між компаніями й споживачами. Конвергентний маркетинг базується на тому, що основою створення споживчої цінності стає інтеграція різнорівневих даних та аналітики, а також об'єднання фізичних та цифрових аспектів взаємодії зі споживачами. Прикладом кіберфізичних систем є розумні магазини *Amazon Go*, де технологія "Just Walk Out" об'єднує камери, сенсори та штучний інтелект, дозволяючи клієнтам робити покупки без традиційних кас. Іншим яскравим і поширеним прикладом є автомобілі *Tesla*, які інтегровані з хмарними системами й отримують оновлення програмного забезпечення та можуть самонавчатися на основі поведінки водія та умов навколишнього середовища.

Такий підхід дозволяє компаніям не лише задовольняти висловлені потреби, але й активно формувати майбутні потреби, стимулюючи довготривалу лояльність та глибшу пов'язаність з брендом. Використання сенсорних технологій, інтернету речей (IoT), штучного інтелекту та машинного навчання створює можливості для глибокого персоналізованого досвіду, що є визначальним елементом сучасної конвергентної маркетингової стратегії.

Таким чином, в умовах індустрії 4.0 відбувається глибока трансформація маркетингових підходів, що передбачає інтеграцію фізичних і цифрових елементів та формує нову концепцію – конвергентний маркетинг. Конвергентний маркетинг, інтегруючи можливості кіберфізичних систем, стає основою створення споживчої цінності в сучасному бізнес-середовищі, забезпечуючи ефективність, точність і гнучкість в реалізації маркетингових стратегій.

Список використаної літератури

1. Drucker P. F. Management: tasks, responsibilities, practices. Reprinted Ed. New York : Harper & Row, 1993. XVI. 839 p.
2. Робул Ю. В. Маркетингові підходи в соціетальних системах. *Теоретико-методичні основи управління соціетальними системами в умовах інноваційно-екологічного розвитку: маркетингові аспекти* / за ред. О. В. Садченко, Ю. В. Робул. Одеса : Інтерпрінт, 2020. С. 35–46.
3. Mantena R., Sundararajan A. Competing in Markets with Digital Convergence: Product Differentiation, Platform Scope and Equilibrium Structure. *NYU Working Paper No 2451/14170*. 2002. URL: <https://ssrn.com/abstract=1283012>

О. В. Садченко

д.е.н., проф.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ КОНВЕРГЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Екологічний маркетинг в умовах конвергенції сталого розвитку стає ключовим фактором успіху для компаній, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними на сучасному ринку. Поєднання екологічних ініціатив з економічними і соціальними цілями сприяє формуванню сталого розвитку суспільства та збереженню планети для майбутніх поколінь. Сталий розвиток передбачає збалансований підхід до економічного зростання, соціального добробуту та охорони навколишнього середовища. Конвергенція сталого розвитку передбачає поєднання цих трьох аспектів для досягнення сталого майбутнього. Конвергенція сталого розвитку – це концепція, що описує процес зближення і взаємного посилення економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку.

У контексті глобальних цілей це означає прагнення до створення систем і моделей, у яких ці три напрями не суперечать, а доповнюють один одного, створюючи синергетичний ефект.

Конвергенція сталого розвитку – це мультиконвергенція, розширена концепція конвергенції, в рамках якої відбувається інтеграція не тільки економічних, соціальних та екологічних аспектів, а й ширшого спектра взаємопов'язаних систем, таких як політика, культура, наука і технології. Основна ідея мультиконвергенції сталого розвитку полягає в тому, що для досягнення сталого розвитку необхідно враховувати складні взаємозв'язки між різними секторами та рівнями суспільства, включно з: політику та управління – створення ефективних і узгоджених політичних рішень, які підтримують сталий розвиток на всіх рівнях (від місцевого до глобального); науку і технології – використання інновацій та наукових досягнень для поліпшення ефективності, скорочення ресурсів і розв'язання глобальних проблем; культуру та освіту – формування суспільної свідомості та цінностей, спрямованих на сталий розвиток, виховання відповідального ставлення до ресурсів і довкілля; економіку та фінанси – впровадження стійких бізнес-моделей і розвиток фінансових інструментів, які підтримують «зелену» економіку.

Конвергенція сталого розвитку як мультиконвергенція, передбачає міждисциплінарний і міжгалузевий підхід, коли різні сфери та рівні взаємодіють одна з одною для створення більш стійких рішень. Такий підхід дає змогу не тільки розв'язувати поточні проблеми, а й запобігати появі нових, адже він спирається на глибоке розуміння того, як різні системи впливають одна на одну і разом можуть досягати сталого майбутнього [1; 2].

Екологічний маркетинг – це підхід, орієнтований на розвиток та просування продуктів та послуг, які мінімізують негативний вплив на довкілля. Цей вид маркетингу є важливим інструментом для підтримки сталого розвитку, сприяючи підвищенню екологічної свідомості серед споживачів. Екологічний маркетинг сприяє інтеграції екологічних та соціальних принципів у стратегії бізнесу, що дозволяє компаніям розвивати конкурентні переваги на ринку, орієнтованому на стійкі рішення. Це допомагає не лише зберегти природні ресурси, але й зміцнити довіру споживачів до бренду.

Сучасні стратегії екологічного маркетингу включають розробку екологічно чистих продуктів, використання вторинних ресурсів, впровадження енергозберігаючих технологій та комунікаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про екологічні проблеми. Суть екологічного маркетингу, що включає розробку екологічно чистих продуктів, полягає в створенні товарів і послуг, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище на всіх етапах їх життєвого циклу. Це означає, що компанії враховують екологічні аспекти починаючи з розробки продукту, вибору матеріалів, процесу виробництва, транспортування, використання споживачем і завершуючи його утилізацією або переробкою.

Використання відновлюваних, перероблених або біологічно розкладних матеріалів для виготовлення продукції, що зменшує вплив на довкілля і сприяє збереженню природних ресурсів. Створення продуктів, які мають тривалий термін служби, що зменшує частоту їх заміни і, відповідно, потребу у виробництві нових товарів. Це сприяє зменшенню споживання ресурсів і обсягу відходів. Забезпечення того, що продукти не містять шкідливих хімічних речовин і не становлять загрози для здоров'я людей або природи під час їх використання чи утилізації.

Впровадження нових технологій та інноваційних рішень, що дозволяють створювати більш екологічно безпечні продукти та процеси. Це може включати розробку нових матеріалів або підходів до виробництва, які зменшують негативний вплив на довкілля.

Загалом, розробка екологічно чистих продуктів у рамках екологічного маркетингу спрямована на забезпечення сталого розвитку, де бізнес зменшує свій екологічний слід і відповідає на зростаючий попит споживачів на «зелені» товари. Це також допомагає компаніям зміцнити свій бренд і підвищити лояльність клієнтів, які цінують екологічно відповідальні рішення.

Використання вторинних ресурсів є важливим елементом стратегії сталого розвитку, оскільки дозволяє зменшити споживання природних ресурсів, скоротити обсяги відходів і знизити негативний вплив на навколишнє середовище. Використання перероблених матеріалів може знизити виробничі витрати, оскільки вторинні ресурси часто є дешевшими у порівнянні з первинними матеріалами. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності

компаній та зменшенню залежності від коливань цін на сировину. Використання вторинних ресурсів допомагає знизити викиди парникових газів, оскільки процес переробки матеріалів, як правило, вимагає менше енергії у порівнянні з видобутком і обробкою первинних ресурсів.

Використання вторинних ресурсів є основою циркулярної економіки, яка орієнтована на максимальне продовження життєвого циклу продуктів і мінімізацію відходів. Це змінює традиційну модель споживання та виробництва, переходячи до більш стійких підходів. Державна підтримка, у вигляді законодавчих ініціатив і стимулів, відіграє ключову роль у сприянні використанню вторинних ресурсів. Створення стимулюючих умов для бізнесу і громадськості сприяє розвитку ринку перероблених матеріалів і сприяє переходу до стійкого виробництва. Основними викликами використання вторинних ресурсів є недостатня інфраструктура для переробки, висока вартість технологій та низький рівень обізнаності споживачів. Однак розвиток інновацій та зростаючий попит на стійкі рішення відкривають нові перспективи для інтеграції вторинних ресурсів у бізнес-процеси.

Використання вторинних ресурсів є важливим кроком на шляху до сталого розвитку, оскільки допомагає зменшити екологічний вплив виробництва і споживання, сприяє збереженню природних ресурсів та стимулює економічну ефективність.

Основна мета конвергенції сталого розвитку – подолання конфліктів між економічним зростанням, потребою в соціальних покращеннях та екологічною стійкістю. Суть процесу полягає в інтеграції стратегій і практик, що дають змогу одночасно досягати таких цілей: економічний розвиток – зростання економіки без шкоди для природних ресурсів і з урахуванням довготривалої сталості; соціальний добробут – поліпшення якості життя, скорочення нерівності та підвищення рівня соціального захисту для всіх верств населення; екологічна сталість – збереження та відновлення природних ресурсів, мінімізація впливу на навколишнє середовище.

Список використаної літератури

1. Sadchenko O. V. The role of online marketing in business transformation and improvement of logistics processes in the context of sustainable development.

Ефективна економіка. № 1. 2024. С. 1–19. doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.7

2. Садченко, О. В. (2023). Маркетингові підходи до бережливого виробництва в умовах конвергенції сталого розвитку. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління.* 22 (3(55)). [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.3\(55\).301436](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.3(55).301436)

М. П. Чайковська

д.е.н., проф.

СУЧАСНІ КОНВЕРГЕНТНІ ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАРКЕТИНГ-МЕНЕДЖМЕНТУ

Сучасний світ переживає багатомірні трансформації в технологічній, економічній, маркетинговій сферах, які пов'язані не лише з процесами цифровізації, а й посиленням впливу макроекономічних та геополітичних чинників. Це вимагає пошуку нових гнучких підходів при розробці стратегій оперативного корегування інформаційно-аналітичного забезпечення управління маркетинговою діяльністю до конвергентних викликів сьогодення.

Еволюція маркетингових парадигм з продукторієнтової до клієнторієнтової та холістичної обумовлює зміщення орієнтирів прийняття маркетингових рішень та досягнення загальних стратегічних цілей підприємства в напрямку оптимізації управління взаємовідносинами з клієнтами через впровадження Customer Relationship Management (CRM) стратегії. Тому важливим елементом інформаційно-аналітичної підтримки маркетинг-менеджменту сучасного підприємства, ефективним інструментом персоніфікованих інформаційних комунікацій, оперативним інформаційним джерелом прийняття управлінських рішень стають CRM-системи [1].

Тенденції українського ринку CRM-систем з одного боку відображають глобальні світові тренди (хоч знов ж такі з вітчизняною специфікою щодо пріоритизування та ще більш динамічних темпів розвитку), але й потужні місцеві фактори, такі як економічні зміни, війна, міграція бізнесів, динамічність адаптації до нових

умов діяльності, що створює критичні виклики як для українських підприємств, так й для розробників CRM-систем [2].

Згідно дослідженню компанії Ringostat [3] біля 20 % українських підприємств все ще використовують російські CRM-системи, а біля 10 % збираються їх впроваджувати навіть через пропозиції Верховної Ради України законопроекту про заборону використання російських програмних продуктів.

Перехід на альтернативні вітчизняні CRM-системи сьогодні це не лише питання технічної модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення. Це механізм зміцнення національної безпеки України, запобігання загроз кібербезпеки підприємств та репутаційних ризиків, порушення етичних норм. Цей перехід є частиною макроекономічної стратегії імпортозаміщення, спрямованої зменшення залежності від технологій країн, що становлять потенційну загрозу. І цей процес повинен відбуватися динамічно, в короткі терміни, але не поступаючись якістю програмних продуктів.

Переформатування сегменту CRM-систем українського IT-ринку останні два роки відбувається шаленими темпами, крім посилення ролі західних систем (Salesforce, HubSpot, Zoho, тощо) експоненційно зростають пропозиції саме українських розробок (NetHunt, Pipedrive, HubSpot, Uspacy, Perfectum, LBS Cloud; Wlaunch, Integrica, EasyWeek; Keepin CRM, KeyCRM, OneBox, SITNIKS, QUINCEFIN, Vimp та інш.), які є більш безпечними, функціональними, національно адаптованими та вигідними для локального ринку.

Проте, щоб бути дійсно конкурентоспроможними ці системи повинні забезпечувати вищий рівень безпеки та функціоналу, якість та надійність підтримки, можливості інтеграції, гарантувати стабільність роботи та високу надійність даних, враховуючи міжнародні стандарти захисту.

За даними інтеграторів CRM-систем якщо в 2021–2022 роках в Україні впроваджувалася лише 5 % вітчизняних розробок, то в 2024 році цей показник перевищив 50 %. В той час як частка західних систем зростає з 23 % (2021 рік) до 33 % (2024 рік). Також спостерігається зниження частки кастомних CRM-систем з 15 % (2021 році) до 5 % (2024 році) [4]. Це свідчить про високий потенціал та ефективність українських розробників як в технологічному, так й інформаційно-маркетинговому напрямку.

Українські CRM-системи не лише відповідають сучасним технологічним трендам, таким як: мобільність, омніканальність, впровадження AI (Artificial Intelligence,) Big Data, Blockchain, Cloud computing, SaaS (Software as a Service).

Вони враховують потреби саме українського бізнесу, специфіку бізнес-процесів галузей та підприємств. Пандемія та війни змусила конвергувати он-лайн та оф-лайн підходи ведення бізнесу або повністю перейти в цифрове середовище, тому українські CRM-системи забезпечують безперервну комунікацію з клієнтами та командою онлайн та інтегруються з популярними платформами для віддаленої роботи, такими як Zoom, Slack, Microsoft Teams. Важлива вимога українського бізнесу – легкість масштабування функціоналу, можливість інтегрування з іншими модулями ERP для комплексного управління бізнесом.

Крім того українські CRM-системи пропонують фінансову доступність і локалізацію для українських підприємців. Вони також забезпечують інтеграцію з місцевими сервісами, такими як платіжні системи Приватбанк та Monobank, служби доставки (Нова Пошта, Укрпошта), і маркетплейси (Rozetka, Prom, OLX).

Для прискорення міграції даних на вітчизняні CRM-системи та полегшення адаптації персоналу до нової системи українські інтегратори пропанують безкоштовний тестовий період, безкоштовну допомогу в налаштуванні інтеграцій із сайтом, SMS, телефонією, Instagram, Facebook, Viber, Telegram, безкоштовну допомогу в імпорті бази клієнтів з попередньої CRM-системи, навчання персоналу, проведення тренінгів для співробітників.

Сьогодні як український IT-ринок з одного боку, так й вітчизняні підприємства з іншого шукають дієві механізми протистояння актуальним конвергентним викликам. Досвід переформування українського ринку CRM-систем та практичні результати трансформацій інформаційно-аналітичного забезпечення маркетинг-менеджменту підприємств на вітчизняні продукти свідчить про реальні можливості та перспективи інтеграції сучасних технологій, що відповідають вимогам безпеки, масштабування, специфічним потребам, мають локалізовану підтримку та дозволять оптимізувати маркетингові бізнес-процеси, захищаючи себе від потенційних кіберзагроз та правових ризиків.

Список використаної літератури

1. Chaikovska M. Convergence of Green IT technologies and multidimensional transformations of information and analytical support in the digital maturity management of marketing systems. *Наука, освіта, культура* : зб. статей між-нар. наук.-практ. конф. Комрат : КГУ, 2023. Т. 1. С. 20–24
2. Алексеевська, Г., & Чайковська, М. Трансформація ІКТ-сектору в Україні: аналіз тенденції та стратегія сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60.
3. Офіційний сайт Ringostat. URL: <https://ringostat.com/uk/integrations/crm/>
4. All Retail. URL: <https://allretail.ua/ru/analytics/79415-issledovanie-ringostat-deystvitelno-li-ukrainskiy-biznes-otkazyvaetsya-ot-rossiyskih-crm-sistem>

В. В. Шмагіна

к.е.н., доц.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ НА РИНКУ ПОСЛУГ

Актуальність розглянутої теми пов'язана з розумінням особливостей використання психологічного маркетингу, як важливішої частини загального маркетингу, оскільки в умовах ринкової економіки все більш підприємств сфери послуг приділяють увагу використанню технологій психологічного маркетингу для взаємодії з цільовим ринком. Глибоке розуміння психології споживачів дозволяє підприємствам успішно взаємодіяти з ними, використовуючи найбільш сучасні стратегії та технології.

Зміна традиційних форм комунікацій на сучасні, мають емоційний прошарок, та спрямовані на використання емоційних складових у просування товарів чи послуг, привертанні уваги споживачів та стимулюванні їх до покупки.

Технології психологічного маркетингу є складовими маркетингових міждисциплінарних технологій, які є складовою маркетингових міждисциплінарних технологій, які інтегрують теоретичні знання та практичні навички в рамках маркетингу, емоційного маркетингу і психології управління, всебічно розкриваючи сенс одних і тих же понять, методів, інструментарію, що і дозволяє створювати сучасні міждисциплінарні маркетингові підходи [1, с. 142].

Можна відмітити, що психологічний маркетинг це напрям маркетингу, який направляє свої зусилля на розуміння потреб споживачів та використовує спеціальні маркетингові міждисциплінарні технології, які дозволяють в повному обсязі задовольнити потреби цільового ринку.

До психологічного маркетингу можна віднести емпіричний маркетинг, емоційний маркетинг, маркетинг вражень. Всі вони мають психологічну складову розуміння реакції споживача на маркетинговий вплив.

Психологічний маркетинг складається з технологій технологічного маркетингу, які включають найрізноманітніші методи та інструменти, що дозволяє фахівцям передбачити поведінку споживачів, виявити прихований попит та перевести його у активний. Емоційний аналіз є одним з головних, метою якого є розуміння скритого, пасивного та активного попиту, а також вміння думати і відчувати за споживача. Саме тому, психологічний маркетинг використовує інструменти, спрямовані на емоційне мислення, збудження фантазії, почуттів задоволення потреб споживачів у гострих враженнях, цікавих подіях, радощах, статусі та інші потреби, що можна віднести до емоційно складової життя людини. Тому емпіричні маркетингові стратегії спрямовані на швидке прийняття рішень споживачем про покупку нарівні емоцій. Розробка такого рівня стратегій потребує раціонального підходу [1, с. 147].

Тому при розробки стратегій такого рівня необхідною умовою є використання досліджень, заснованих на методах емоційного аналізу споживачів, тобто аналізу по-перше базових емоцій, які спільні для всіх людей світу незалежно від їх національних традицій та культури [2, с. 14].

Управління клієнтським досвідом вважається сучасною бізнес-стратегією, що заснована на управлінні загальним враженням споживача про компанію, тобто емоціями та відчуттями, які виникають у клієнта в процесі знайомства, придбання та використання продуктів чи послуг компанії [3, с. 218].

Емоційний маркетинг – це набір методів та прийомів, які розроблені з метою викликання конкретних емоцій у споживача, з метою – за допомогою емоцій створити позитивний

досвід взаємодії з компанією та брендом. Різні цільові групи реагують на одні й ті ж стимули по-різному. Те, що викликає емоційний підйом у одних, може бути байдужим або навіть негативно сприйнятим для інших, тому дуже важливим є вибір правильних емоційних важелів для різних цільових аудиторій [4, с. 44].

Одним з напрямів психологічних методів дослідження є аналіз особистості. До них можна віднести – метод самоспостереження, метод спостереження, метод опитування, метод експерименту [5, с. 525].

Розуміння психологічного портрету споживача, їх емоцій, психологічних тригерів та психологічних інсайтів яких він хоче отримати під час, та після використання покупки товару чи послуги, дозволяє фахівцям використовувати технології психологічного маркетингу в повному обсязі.

Психологічний портрет споживача цільового ринку використовується при розробці маркетингових стратегій, таких як – позиціонування, охоплення ринку, стратегій просування, брендінгу, тощо.

Наприклад, розробляючи стратегію маркетингу – міх фахівець використовує дані досліджень:

- при розробки товарів/послуг та їх реалізації – розуміння потреб і бажань споживачів допомагає розробити продукти, які відповідають потребам.
- просування товару/послуги – використання психологічних тригерів дозволяє пропозицію зробити більш привабливою. Розуміння того, як споживачі сприймають інформацію, та використання психологічної складової, допомагає підвищити ефективність рекламних кампаній і зробити їх більш привабливими для цільової аудиторії.
- розробляючи стратегії розподілу товарів та послуг обов'язково використовується психологічна сторона цієї стратегії, особливо при розробки стратегій селективного та ексклюзивного розподілу. Для останнього характерні преміальні товари та послуги – предмети розкоші. Тому орієнтація компанії на створення, та збереження бездоганного іміджу та бренду компанії та її пропозицій. Наявність жорсткого контролю по всій мережі розподілу. Високоякісний рівень сервісного обслуговування та розуміння психологічного надання послуги своїм клієнтам, які розглядаються як гості.

- стратегії ціноутворення: знання психології цін може дозволяє встановити ціни на свої пропозиції таким чином, щоб вони здавалися споживачам більш цікавими та вигідними.

Так на нашу думку, не існує жодної маркетингової складової, в якій не використовувалися технології психологічного маркетингу – будь-то сегментування; позиціонування; 4/7-Р; тощо. Технології щодня використовуються у тактичному маркетингу та закладаються у маркетингових стратегіях. Особливо це стосується ринку послуг в зв'язку з особливостями взаємодії зі споживачами на цьому ринку, та орієнтації на задоволення специфічних їх потреб, а також особливостями самих послуг – невідчутність, неподільність, мінливість, недовговічність. Використання знань, навичок, компетенцій з різних галузей знань – управління маркетингу та психології управління дозволяє підприємствам розробляти та реалізовувати маркетингові стратегії емоційного маркетингу, та досягати найвищих результатів, розширювати межі традиційних, класичних підходів функціонування підприємства на ринку, можливості бути у тренді [2, с. 15].

Список використаної літератури

1. Шмагіна В. В. Міждисциплінарні технології теорії і практики маркетингу та психології управління. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Вип. 1 (53). С. 139–152.
2. Шмагіна В. В. *Використання емпіричного маркетингу та психології управління у просуванні товару* : матеріали 77 Наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників (м. Одеса). Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022.
3. Ситнік Н. І. Управління клієнтським досвідом як стратегія розвитку бізнесу. *Бізнес інформ. Економка, менеджмент, маркетинг*. № 9 (21). С. 215–224.
4. Пінтусов А.О, Радченко Г. А. Розвиток інструментів емоційного маркетингу в управлінні системою прийняття споживчих рішень. Матеріали конференцій МЦНД, (29.09.2023; Рівне, Україна). С. 43–44. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/735>
5. Варій М. Й. *Психологія особистості* : навч. посібник. Центр навчальної літератури, 2020. 592 с.

РОЗДІЛ 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІННОВАЦІЙ

Я. І. Задворний

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф., Є. І. Масленніков

НОВИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Для бізнесу, орієнтованого на прибуток, дотримання етичних принципів може здаватися недоцільним. Проте сучасні компанії, особливо в західних країнах, можуть залучати більше клієнтів, демонструючи етичну поведінку. Водночас лише створення видимості етичності обходиться дешевше, ніж реальна етичність, яка потребує значних витрат. Хоча існує ризик великих втрат у разі викриття обману, для багатьох бізнесів залишається вигіднішим виглядати етичними, ніж інвестувати у процеси, необхідні для справжньої етичності. Кожен бізнес зобов'язаний враховувати інтереси всіх стейкхолдерів і дотримуватися взаємних прав та обов'язків. Стейкхолдери мають право бути сприйнятими як мета, а не засіб для досягнення бізнес-цілей. Основи сучасних прав людини, таких як право на життя, свободу, справедливість і гідну оплату праці, базуються на ідеї, що всі люди мають бути захищені й поважані, а права одних породжують обов'язки інших.

Попри це, реалізація таких прав часто залежить від регіону, а багатонаціональні корпорації адаптують свої підходи до етичних стандартів залежно від місцевих умов. Щоб забезпечити єдині стандарти, потрібні загальні принципи чи кодекси поведінки, які визначатимуть, як компанії повинні діяти. Кодекс поведінки може бути ефективним інструментом для вирішення етичних проблем у бізнесі. Проте не лише кодекси, а й інші форми загальноприйнятої бізнес-поведінки можуть створити сприятливі умови для всіх

учасників. Теорії корпоративної соціальної відповідальності (CSR) і створення спільної цінності (CSV) також пропонують можливі рішення для покращення бізнес-етики.

Початкове питання полягало в тому, чи потрібно компаніям дотримуватися певного кодексу поведінки або рамок, щоб відповідати суспільним і екологічним потребам свого оточення. Такі кодекси можуть проявлятися через діяльність у рамках CSR або CSV. У відповідь на порушення екологічних і прав людини громадянське суспільство дедалі більше вимагало соціальної відповідальності, а нормативний тиск змушує компанії реагувати на сучасні виклики.

Мотиви компаній до участі в таких ініціативах різноманітні: від бажання задовольнити очікування стейкхолдерів чи покращити імідж до реальної турботи про довкілля. Однак важливим є не мотив, а правильна поведінка компаній, хоча це поняття може трактуватися по-різному в різних частинах світу. Уніфіковані правила могли б заохотити бізнес дотримуватися єдиних стандартів. Уже в 1970-х роках почали створювати глобальні норми CSR, але більшість таких керівництв залишаються рекомендаціями, а не обов'язковими нормами. Вони встановлюють добровільні стандарти відповідальної поведінки компаній у глобальному контексті, сприяючи дотриманню загально визнаних норм і стандартів.

Хоча міжнародні кодекси поведінки існують, вони здебільшого залишаються символічними через протидію багатонаціональних корпорацій і розвинених країн проти запровадження обов'язкових міжнародних законів. Справедливість і права людини трактуються по-різному в різних регіонах, але на базовому рівні вони мають реалізовуватися однаково. Справедливість полягає в однаковому ставленні до всіх, забезпечуючи кожному те, на що він заслуговує. Для цього необхідно дотримуватися як основних прав людини, так і прав власності. CSR і CSV є ключовими інструментами, які сприяють створенню справедливих умов для стейкхолдерів. CSR використовується як спосіб легітимації бізнесу, створюючи враження турботи про суспільство та довкілля. CSV, як розвиток CSR, пропонує новий підхід, що одночасно збільшує цінність для бізнесу та суспільства. Незважаючи на те, що CSV має потенціал для вдосконалення, подальшого значного розвитку теорії не відбулося.

Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності (CSR) почала формуватися у 1950-х роках, хоча зусилля бізнесу на благо суспільства існували задовго до цього. У США CSR отримала розвиток через літературні праці, що досліджували, яку відповідальність перед суспільством може брати на себе бізнес. Подібні практики з'явилися у світі під різними назвами, і сьогодні CSR інтегрована у корпоративне управління в багатьох регіонах.

Критики CSV часто сприймають його не як продовження CSR, а як його обмеження, що повертає концепцію до застарілого розуміння. Хоча CSV не є вирішенням усіх проблем капіталізму, воно пропонує новий напрямок, що робить соціальні питання більш привабливими для бізнесу. Мета роботи полягала в аналізі сильних і слабких сторін обох підходів, а також визначенні їхніх відмінностей. Хоча CSV бере початок у CSR і має з ним певні спільні риси, воно також демонструє унікальні підходи, спрямовані на з'єднання бізнесових і соціальних інтересів. Критики CSV часто вказують на його переоцінку, зокрема через твердження про «перевинайдення капіталізму». Вони пропонують замість цього розробляти альтернативні підходи. Незважаючи на це, CSV вдалося привернути увагу бізнесу, втомленого від традиційних підходів CSR. Хоча концепція все ще розвивається, її ідеї стали основою багатьох дискусій у бізнесі.

Через обмеження в сучасних знаннях про обидві теорії, майбутні дослідження можуть зосередитися на нових відкриттях чи переосмисленні концепцій. Також варто розглянути нові сфери для застосування CSV, наприклад, роль інформаційних технологій та штучного інтелекту у створенні спільної цінності. Змінювані потреби людства, такі як старіння населення, зміна клімату, нові захворювання, покращення управління відходами та водними ресурсами, створюють можливості для компаній пропонувати рішення для глобальних проблем. Перелік таких проблем включає бідність, голод, освіту, чисту воду, доступну енергію, кліматичні дії тощо.

Список використаної літератури

1. Political Science Can Contribute to and Learn from the Study of Microcredit. *International Studies Review*. 10 (3), pp. 525–547.

2. Beaver, W.; (1999): Is the stakeholder model dead? In: *Business Horizons* March-April, pp. 8–12.
3. Austin R. and Sonnet T. (2014). The Dandelion Principle: Redesigning work for the innovation economy. *MIT Sloan Management Review*. 55 (3).
4. Alverdo F. (2011). Inequality over the past century. *Finance and Development*. September, pp. 28–29.
5. Barney J. (1991). Firm Resources and Sustainable Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17 (1), 99–120.
6. Becerra. D. (2009). Theory of the Firm for Strategic Management. *Economic Value Analysis*. New York: Cambridge University Press.
7. Bengtsson, M., Kock, S. (1999). Cooperation and competition in relationships between competitors in business networks. *Journal of Business & Industrial Marketing*.

Р. Г. Кіртока

к.е.н., доц.

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досвід стійкого розвитку багатьох підприємств свідчить про те, що основні фактори їхнього успіху, в першу чергу, визначаються ефективним керуванням бізнес-процесів, котре здійснюється на деяких головних принципах, вироблених наукою й перевіреніх практикою. Вони зводяться до наступного:

- стратегія діяльності підприємства здебільшого формується й розробляється його вищим керівництвом, але її реалізація передбачає участь всіх працюючих у виробничій та управлінській системах підприємства;

- існують певні співвідношення обов'язків і повноважень, які зв'язують вище керівництво з нижчими рівнями працюючих і забезпечують можливість розподілу та координації завдань; повноваження й обов'язки, як і всі трудові функції, розподіляються за допомогою кваліфікаційних характеристик або посадових інструкцій, у яких описуються всі обов'язки, а також відповідальність; їхній розподіл є необхідною умовою скоординованості дій у процесі прийняття рішень;

- потенційна можливість неузгоджених дій може бути зменшена при дотриманні принципу єдиноначальності;
- централізація – необхідна умова координації трудових функцій; повинно існувати оптимальне співвідношення між централізацією і розподілом трудових ресурсів;
- поділ праці – чіткий розподіл трудових функцій, які є умовою спеціалізації трудових зусиль колективів; необхідна умова для цього – найсуворіший облік (моніторинг трудової діяльності);
- дисципліна (слухняність і повага до досягнутих угод між підприємством і його працівниками) потрібна для справедливого застосування санкцій у випадку порушення працівником закріплених за ним обов'язків;
- підпорядкованість особистих інтересів загальним – інтереси одного працівника не повинні превалювати над інтересами підприємства;
- справедлива винагорода персоналу за ефективне виконання своїх обов'язків; воно здійснюється в першу чергу встановленням відповідного рівня заробітної плати, а також інших виплат;
- стабільність робочого місця для персоналу:
 - а) наймання працівника на певний період, зазначений у контракті;
 - б) працівник повинен бути забезпечений конкретним робочим місцем;
- ініціатива (керування людьми повинно мати на увазі наявність ініціативи з боку працівників для ефективного досягнення цілей підприємства); ініціатива завжди повинна винагороджуватися матеріально і морально;
- корпоративна культура, тобто цінність, властива в цілому підприємству, що розділяється її співробітниками;
- керування персоналом повинно ґрунтуватися на синтезі різних національних культур.

Потреби підприємства в розвитку свого персоналу складаються під впливом таких факторів, як динаміка зовнішнього середовища; розвиток техніки й технології, що веде до появи нової продукції, послуг і методів виробництва; зміна стратегії й цілей розвитку організації; освоєння нових видів діяльності; створення нової організаційної структури і т. д. Тому одним з основних завдань керування розвитком персоналу є знаходження раціонального

сполучення інтересів виробництва і працівників, що забезпечує найбільш ефективні результати діяльності підприємства й розвитку людського потенціалу. Для цих цілей багато підприємств користуються так званою «управлінською матрицею», що враховує різні ступені інтересів співробітників і виробництва, з якої видно, що існують п'ять станів різної виразності цілей:

- керування в душі заміського клубу («максимум уваги до людей, мінімум уваги до роботи»);
- групове керування (висока орієнтація на ефективну роботу в сполученні).

Завдання комплексного розвитку персоналу має безліч альтернативних варіантів з точки зору як застосовуваних методів, так і формування стратегічних цілей розвитку. Найважливішими етапами політики комплексного розвитку персоналу на підприємстві є вирішення наступних взаємозалежних завдань: планування службової кар'єри працівників, виходячи з оцінки їхнього потенціалу й особистих намірів; визначення умов, форм мотивації й стимулювання працівників; створення цілеспрямованої системи руху кадрів на підприємстві й професійній підготовці його працівників.

Список використаної літератури

1. Кіртока Р. Г. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу промислових підприємств у нестабільному середовищі : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса, 2012. 245 с.

Е. А. Кузнєцов
д.е.н., проф.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНЦЕПТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Стратегічним орієнтиром сучасного розвитку інноваційної економіки виступає якість системи менеджменту. Історія формування професійної системи менеджменту пов'язана з ХХ століттям (епохою модерну), яка доказує думку, що наукові дослідження менеджменту почалися також не раніше цього періоду розвитку людської

цивілізації. Тому історична цінність досліджень системи менеджменту має велике значення, але ці дослідження мають проходити процес сучасної ідентифікації. Сучасний розвиток професійної системи менеджменту не може базуватися на дослідженнях столітньої давності, а наше незнання певних фактів історії менеджменту не може приймати форми сучасного «наукового пробудження». Звісно, що це не стосується усіх думок видатних представників теорії і практики менеджменту, які продовжують бути актуальними до цього часу. Розглянемо деякі підходи відомих гуру менеджменту, які продовжують використовуватися, але не є актуальними сьогодні стосовно їх використання або їх сучасне трактування іншими дослідниками менеджменту, на нашу думку, є помилковим і ситуативним. Іншими словами, мова може йти, навіть, про певні когнітивні упередження в розвитку професійної системи менеджменту, які характеризуються систематичними помилками в мисленні або шаблонними відхиленнями, які виникають на основі дисфункціональних переконань [див.: 1, с. 301–310].

Так, досить велика кількість дослідників менеджменту певним чином в своїх концептуальних позиціях орієнтувалася на відомий вислів П. Друкера, що *менеджмент – це скоріше практика, ніж наука* [2, с. 14]. Далі відомий гуру менеджменту Г. Мінцберг висловив думку, що *менеджмент якби був наукою або професією, то можна було б навчати людей менеджменту, які не мають практичного досвіду* [3, с. 94]. В той же час, відомий австрійський дослідник менеджменту Ф. Малік закликав створити реальну базу підготовки кадрів менеджменту, оскільки *серед усіх досить масових спеціалізованих видів діяльності людей лише менеджмент немає діючої бази професійної підготовки кадрів* [4, с. 37].

Оскільки сьогодні існує ситуація, коли дослідники професійної системи менеджменту продовжують активні дискусії з цього приводу до нашого часу, то виникає потреба в поясненні цієї ситуації, яка перешкоджає подальшому розвитку професійної системи менеджменту, особливо з позицій підготовки кадрів менеджменту і розвитку процесів професіоналізації управлінської діяльності. Для прикладу, визначимо нашу позицію стосовно сприйняття визначених концептів (а на нашу думку когнітивних упереджень) П. Друкера, Г. Мінцберга і Ф. Маліка.

Перше. На нашу думку, П. Друкер, коли висловив думку, що менеджмент скоріше практика, ніж наука, мав на увазі наступне: практика менеджменту формує результат діяльності, а наука розглядається як науково-аналітична база цього результату. Така трактовка підтверджується дослідженнями і великою кількістю думок П. Друкера щодо першочергової важливості для менеджменту отримати результат діяльності, а не хизуватися статусом і потенціалом професійних управлінських можливостей. В той же час, потрібно звернути увагу, що П. Друкер постійно доводить необхідність професійної підготовки менеджерів на основі розвитку інноваційних технологій навчання, які є результатом розвитку науки менеджменту. Його думка, що сучасне підприємництво, образно кажучи, має дві руки: одна – це системні інновації, а друга – це професійний менеджмент. Координація і системна праця, в даному випадку, інновацій і менеджменту є гарантом існування та подальшого розвитку сучасної організації.

Отже, думати, що менеджмент – це є практика, а не наука, розуміючи при цьому їх позиційну крайність, є системним, смисловим і науковим помилковим твердженням, яке стримує сучасний розвиток професійної системи менеджменту.

Друге. Твердження Г. Мінцберга, що менеджмент – це не наука і не професія є досить популярним щодо вживання особливо серед практиків управлінської діяльності та, як не дивно, представників прикладної управлінської і економічної науки. Розуміння тези, що практика є критерієм істини, доведена ними до абсолютного смислового завершення. В той же час, доведення будь-якої ідеї до її логічного завершення і впровадження, досить часто дають абсурдний результат. Правдивість того, що практика є критерієм істини не підлягає сумніву, але потребує пояснення, яке визначає в управлінській термінології наступне, що практика – це і є результат, який отримано на основі розвитку фундаментальної і прикладної менеджерської науки та інноваційної практики. Критерій істини тут визначає, що для сучасного професійного менеджменту результативність важливіша, ніж ефективність (потенціал), але сьогодні результативність управлінської діяльності є неможливою без попередньої професійної і спеціалізованої підготовки кадрів менеджменту.

Отже, на нашу думку, доказовим фактом є необхідність системної взаємодії науки, аналітики і практики менеджменту. В той же час, процеси професіоналізації менеджменту створюють об'єктивні умови для досягнення системних критеріїв інтегральної якості менеджменту на основі адаптації ефективності (потенціал, професійна підготовка) і результативності (практичне досягнення цілей) в діяльності менеджменту.

Третє. Про необхідність актуалізації процесів професіоналізації менеджменту в сучасних умовах інноваційного розвитку економіки наполягає в своїх дослідженнях Ф. Малік. Ринкова система господарювання, разом з індустріальним способом виробництва, корпоратизацією економіки і процесами капіталізацією інтелектуальних людських ресурсів (у форматі інтелектуального, управлінського, емоційного і соціокультурного капіталів) стали історичними передумовами формування і розвитку сучасної професійної системи менеджменту. Усі історичні передумови створили і продовжують створювати певну складність управлінської діяльності, що прямо впливає на характер розвитку менеджменту і об'єктивно визначає системні обмеження, в першу чергу, інтелектуального, професійного та емоційного характеру для представників системи менеджменту. Професіоналізація менеджменту – це також система обмежень сфери людської діяльності в цілому, оскільки фіксується не стільки статусні умови для використання кадрів менеджменту, скільки їх інтелектуальна, професійна, емоційна і соціокультурна спроможність до цього виду діяльності. Такі обмеження для професійної управлінської діяльності далеко не усім можуть подобатися, тому і виникає великий супротив в реалізації процесів професіоналізації менеджменту як у практиків управлінської діяльності, так і в сучасній науковій спільноті. Інтегральна якість професійної системи менеджменту не може формуватися на основі хибних поглядів на розвиток науки, освіти, адаптаційного навчання і практики менеджменту. Особливий пласт проблем визначається характером і якістю подальших досліджень принципів управлінського конституціоналізму, теорії та практики демократичної меритократії, розробки і впровадження системи соціокультурних індикаторів для розвитку менеджменту [див.: 4, розділи 1.4, 1.5].

Отже, процеси професіоналізації управлінської діяльності створюють попередні умови і конкретні системні та ситуаційні механізми для формування і розвитку інтегральної якості професійного менеджменту. Дані процеси не можуть отримати певний поштовх до розвитку без активної підтримки як державних установ, так і усього суспільства. Тому думку Ф. Маліка про відсутність професійної підготовки кадрів менеджменту необхідно сприймати більше не як констатацію факту, бо майже усі університети світу і вищі школи бізнесу мають, в тому чи іншому варіанті, програми підготовки менеджерів, а як змістовну невизначеність щодо результативної якості підготовки кадрів менеджменту, коли програми цієї підготовки змішують економіку, бізнес і менеджмент з метою отримання певного професійного сурогату з назвою «менеджер». Таку думку також підтримував Г. Мінцберг [див.: 3, розділ 5].

Таким чином, дослідження професійної системи менеджменту, в багатьох випадках, допускає авторських погляд на розвиток певних процесів з варіантами креативності таких суджень, але дійсна ефективність такого погляду має бути погоджена з системою смислової логіки [5, с. 51–52]. Зрозуміло також, що в управлінських (як і в інших) дослідженнях можуть використовуватися елементи образного мислення для більш яскравого сприйняття читачами певних фактів і процесів, але це не повинно викривляти сприйняття реального стану дослідних об'єктів. Великою допомогою в дослідженні різних проблем розвитку професійної системи менеджменту залишаються попередні знання з менеджменту, розуміння фундаментальних і прикладних проблем управлінської діяльності та, особливо, системний розвиток здібностей до креативної оцінки процесів розвитку менеджменту.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика : монографія. Книга сьома. Херсон : ОЛДІ ПЛЮС, 2020. 340 с.
2. Кузнєцов Е. А. Методологія дослідження професійної системи менеджменту : майстер-клас. Матеріали магістерського семінару. Одеса : Фенікс, 2018. 110 с.
3. Мінцберг Г. Анатомія менеджменту. Ефективний спосіб керувати компанією. Київ : Наш формат, 2018. 400 с.

4. Кузнєцов Е. А. Професіоналізація менеджменту: інноваційна парадигма в контексті Індустрія 4.0 : майстер-клас. Матеріали науково-методологічного семінару. Одеса : Фенікс, 2022. 130 с.
5. Хейбер Дж. Критичне мислення. Київ : ArtHuss, 2023. 200 с.

В. О. Лепеха

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. Е. А. Кузнєцов

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Розвиток сучасного українського суспільства визначається процесом розробки і практичним впровадження мотиваційних стимулів щодо інноваційної трансформації системи державного управління. В рамках євроінтеграції України останнє десятиліття в державі активно запроваджуються та розвиваються процеси децентралізації влади. Повноваження в різних сферах державного управління переходять від центральних органів виконавчої влади до територіальних громад, їх виконавчих органів [1].

З огляду на це органи місцевого самоврядування в Україні постали перед низкою нових викликів та завдань, вирішення яких потребує не тільки досконалого знання чинного законодавства, а й вміння вирішувати питання, приймати комплекс управлінських рішень, котрі чітко не передбачені законами та підзаконними актами, з огляду на численні прогалини та колізії в останніх.

Важливо звернути увагу, що це стосується не тільки діяльності юридичних структурних підрозділів відповідних установ, а й житлово-комунальних, інвестиційних, фінансово-бухгалтерських, соціальних та інших, залежно від штатного розпису та структури конкретної юридичної особи.

Як керівники вищенаведених штатних одиниць, так і спеціалісти мають досконально знати, знання яких нормативно-правових актів передбачено їх посадовими інструкціями, які завдання та повноваження покладаються на їх структурні підрозділи. Але дане питання стає досить проблемним з двох причин.

По-перше, занадто часті внесення змін до чинного законодавства ставлять перед працівниками комплекс проблем щодо його дотримання, адже часто відповідні зміни залишаються поза увагою спеціалістів та керівників, які виконують покладені на них обов'язки за застарілими нормами. Дану проблему можна було б вирішити шляхом централізованого оповіщення органів державної влади та місцевого самоврядування щодо відповідних змін. Але налагодження співпраці в цьому питанні мало б бути компетенцією Міністерства юстиції України, котре є одним із джерел та ініціаторів змін до законодавства.

По-друге, значна частина працівників органів державної влади та місцевого самоврядування нехтує положеннями, передбаченими їх посадовими інструкціями. Причиною цього, в першу чергу, є нечітке визначення задач та функцій, передбачених вищенаведеними положеннями. Дане питання, на відміну від проблеми постійних змін до законодавства, вже має вирішуватися «на місцях» шляхом більш чіткої деталізації повноважень конкретного структурного підрозділу.

Крім того, надзвичайно поширеною є проблема низького рівня підготовки фахівців, котрі внаслідок недостатнього рівня знань та відсутності мотивації покращувати власну компетентність, не готові повною мірою виконувати надані їм функції. Особливо гостро постає дане питання в містах з невеликою кількістю населення, а також селищах та селах. Органи державної влади та місцевого самоврядування в таких населених пунктах особливо потребують висококваліфікованих працівників з відповідною освітою та готовністю ефективно виконувати свою роботу. Відповідна проблема є похідною від демографічної, котра останнє десятиліття дуже гостро постала в нашій державі, а отже її вирішення потребує комплексу дій, котрі своїм результатом повинні мати приріст населення у малонаселених містах, а також селах та селищах [2].

Окремо слід виділити питання проходження фахівцями заходів, спрямованих на посилення кадрового потенціалу та підвищення рівня професійної компетентності, з огляду на критично низький рівень ефективності таких заходів. Це є наслідком того, що вони мають більш теоретичне направлення. Тобто працівників ознайомлюють з теоретичною базою за певним напрямком, натомість

не звертаючи увагу на аспект практичного виконання поставлених перед ними завдань. Після отримання нормативної бази з певного питання, необхідним є практичне закріплення здобутих знань шляхом виконання завдань, котрі повинні бути сформовані на основі аналізу реальних життєвих ситуацій. Саме такий порядок проходження заходів підвищення кваліфікації дасть змогу комплексно засвоїти матеріал, котрий викладається.

Не меншою проблемою є мотивація та матеріальне забезпечення працівників певних органів державної влади та місцевого самоврядування. Так, низький рівень заробітної плати в певних установах є причиною того, що компетентні фахівці віддають перевагу приватному сектору, внаслідок кращого матеріального забезпечення, а також мотиваційних факторів, які є значно кращими, ніж ті, які може надати державний сектор. Причиною цьому є те, що приватні фірми можуть самі встановлювати розмір посадового окладу працівників, норми преміювання та іншого заохочення. В свою чергу, посадові оклади працівників як органів державної влади, так і місцевого самоврядування, чітко передбачені на рівні законодавства. Крім того, існують чіткі відсоткові обмеження щодо можливості преміювання працівників, що позбавляє фахівця мотивації виконувати свою роботу на якнайвищому рівні.

З аналізу вищенаведеного, можна зрозуміти, що для ефективної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування недостатньо просто ввести зміни до чинного законодавства в частині регулювання діяльності. Потрібно застосовувати комплексні підходи до даного питання. Запровадження нових функцій та підготовка до цього працівників мали б відбуватися паралельно. Це дало б можливість не тільки заощадити час на підготовку, а й в подальшому уникнути багатьох проблем, котрі наведені раніше.

На даний час процеси децентралізації не є завершеними, а отже певні корективи відбуваються і дотепер. Тож належна та завчасна підготовка фахівців до нових завдань та викликів є надзвичайно важливою для ефективного функціонування установ, в котрих вони здійснюють свою діяльність. Процеси децентралізації все більше з часом будуть направлені на професіоналізацію менеджменту органів місцевого самоврядування [3, с. 237–239]. Прийняття управлінських рішень, які будуть результативними для розвитку

місцевих громад, стають пріоритетним полем діяльності професійної системи менеджменту, що свідчить про те, що процеси децентралізації потребують розвитку національних і корпоративних програм професійної підготовки кадрів менеджменту для органів місцевого самоврядування.

Список використаної літератури

1. Закон України № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57>
2. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text>
3. Кузнєцов Е. А. Методологія професіоналізації управлінської діяльності в Україні : монографія. Херсон : ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 382 с.

М. В. Лиманець

асп.

науковий керівник: д.е.н, проф.,

заслужений працівник освіти України Н. А. Тюхтенко

КОМАНДОУТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ІТ-ПІДПРИЄМСТВА

Командоутворення є критичним елементом для досягнення успіху на сучасному ІТ підприємстві. У сфері, де швидкість впровадження інновацій та динаміка розвитку технологій є вирішальними, конкурентоспроможні команди стають запорукою ефективності бізнесу. Командоутворення полягає у створенні робочих колективів, здатних швидко адаптуватися до змін і генерувати нові ідеї, що сприяють досягненню стратегічних цілей підприємства. Це складний процес, який включає підбір спеціалістів, розвиток лідерських якостей, створення ефективної комунікаційної інфраструктури, підтримку корпоративної культури, розвиток мотиваційних програм та збереження психологічного комфорту. Для формування ефективної команди важливим є ретельний підбір фахівців із різноманітним досвідом. Успішні ІТ компанії прагнуть залучати фахівців, які не лише мають необхідні технічні навички,

але й здатні працювати у міждисциплінарних колективах. Різноманітність компетенцій працівників дозволяє отримувати синергетичний ефект, коли різні підходи до вирішення завдань збагачують командну динаміку. Зокрема, дослідження Forbes показує, що багатопрофільні команди мають більший потенціал до інновацій і здатні швидше адаптуватися до змін [1].

Розвиток *лідерських якостей* керівників команд є ще одним ключовим аспектом. В сучасному IT середовищі, лідер має бути наставником для команди, а не лише менеджером. Він повинен стимулювати ініціативність, підтримувати прозорість у прийнятті рішень та забезпечувати розвиток професійних компетенцій кожного члена колективу. За даними дослідження PWC, високий рівень залученості працівників, який досягається завдяки ефективному лідерству, підвищує продуктивність команди на 22 % [2]. Це набуває особливого значення на підприємствах IT сектору, де творчий підхід і самостійність відіграють критично важливу роль.

Одним із фундаментальних факторів командної роботи є чітко налагоджена *комунікація*. На підприємствах сфери IT, де важлива швидкість та точність передачі інформації, методології управління проектами, такі як Agile, Scrum або Kanban, набувають особливої актуальності. Ці підходи сприяють створенню прозорої комунікаційної інфраструктури, яка забезпечує обмін знаннями, обговорення проблем і оперативне прийняття управлінських рішень. Дослідження TechRepublic показує, що впровадження Agile методології підвищує продуктивність команд на 28 %, а час реалізації проектів скорочується на 32 % [3].

Корпоративна культура відіграє одну із центральних ролей у процесі командування, визначаючи цінності та норми поведінки колективу. Важливо створити культуру, яка заохочує відкритість, інноваційність та співпрацю. Наприклад, дослідження, проведене Kentucky University, показало, що компанії з розвиненою корпоративною культурою демонструють на 18 % вищий рівень задоволеності працівників та кращі показники ефективності роботи [4]. Культура співпраці дозволяє підтримувати продуктивний клімат у команді та створює умови для взаємного навчання та обміну досвідом.

Інвестиції у професійний розвиток працівників є ключовим елементом збереження конкурентоспроможності команди.

На підприємствах сучасного ІТ середовища попит на висококваліфікованих фахівців постійно зростає, тому компанії повинні створювати умови для навчання, кар'єрного зростання та гнучких можливостей розвитку. Згідно з LinkedIn Global Talent Trends Report, 94 % працівників готові залишатися в компанії довше, якщо вона інвестує в їхній професійний розвиток [5]. Це свідчить про важливість *мотиваційних програм* для утримання ключових талантів.

Психологічний комфорт є важливим елементом, що сприяє створенню інноваційного середовища в команді. Команди, де панує атмосфера довіри та підтримки, мають більше можливостей для відкритого обговорення ідей, що стимулює інноваційні процеси. Для цього керівники мають забезпечувати створення систем зворотного зв'язку, які дозволяють вчасно виявляти проблеми і розробляти стратегії їх подолання. Дослідження, проведене Gallup, показує, що команди з регулярним зворотним зв'язком мають на 21 % вищу продуктивність [6].

Підсумовуючи, слід зазначити, що командування є багатокомпонентним процесом, який включає підбір фахівців, розвиток лідерства, впровадження ефективних методів комунікації, підтримку корпоративної культури та створення сприятливих умов для професійного зростання. Для ІТ компаній системне впровадження окресленого вище має критичне значення, оскільки ефективні команди здатні не лише адаптуватися до стрімких змін у технологічному внутрішньому й зовнішньому середовищах, але й формувати інноваційні управлінські рішення, що сприяють досягненню стратегічних цілей підприємства та забезпечення його високого рівня конкурентоспроможності на ринку.

Список використаної літератури

1. Forbes, (2022). Diverse Teams Achieve Greater Success. URL: <https://www.forbes.com/councils/forbestechcouncil/2022/05/10/diverse-teams-achieve-greater-success-how-business-can-champion-diversity-as-good-sense/>
2. PWC, (2023). Workers are ready for change. Are leaders ready to engage them?. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/workforce/hopes-andfears.html>
3. Head Analysis, (2023). Agile Methodologies: Boosting Team Productivity. URL: <https://www.headanalysis.com/post/boosting-team-productivity-agile-project-management-best-practices>

4. Western Kentucky University, (2006). The Role of Organizational Culture in Effective Team Development. URL: https://digitalcommons.wku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1027&context=dlts_fac_pub
5. LinkedIn, (2023). Global Talent Trends Report. URL: https://business.linkedin.com/talent-solutions/global-talent-trends?trk=bl-po&veh=GTT_Takeaways_Blog_Post
6. Gallup, (2019). The Power of Feedback in Enhancing Team Performance. URL: <https://www.gallup.com/workplace/272681/habits-world-best-managers.aspx>

Є. І. Масленніков

д.е.н., проф.

КОНТРОЛІНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Контролінг в системі управління підприємством є новим явищем в теорії та практиці сучасного управління у внутрішньогосподарському середовищі підприємства.

«Контролінг – це інструмент системи управління господарюючим суб'єктом, який забезпечує процес виявлення відхилень від запропонованих і затверджених процедур, положень, правил та забезпечує надання достовірної оцінки причин цих відхилень, конкретизує їх за ступенем участі в них працівників суб'єктів господарювання» [1].

Контролінг, на нашу думку, – це інструмент системи управління у внутрішньогосподарському середовищі підприємства, за допомогою якого забезпечується динамічне стійке функціонування, ефективність і розвиток промислового підприємства та його структурно-функціональних підрозділів.

«Контролінг – це міжфункціональний напрям управлінської діяльності, який завдяки цілеспрямованим збору, обробці та альтернативному інтерпретуванню отриманої інформації допомагає у процесі прийняття управлінських рішень, основною метою яких є досягнення оптимальної узгодженості рівня розвитку та прибутковості суб'єкта господарювання. Контролінг забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку процесів розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень» [2].

Система контролінгу у внутрішньогосподарському середовищі підприємства повинна застосовувати інструменти планування, прогнозування, моніторингу, діагностики, моделювання, аналізу та оцінки для забезпечення аналітичною інформацією управлінського персоналу на підставі якої прийматимуться раціональні й ефективні управлінські рішення.

Контролінг в системі управління підприємства – це організація ефективної системи управління на підприємстві, яка забезпечує його розвиток.

Контролінг в системі управління – це функціональний інструмент системи управління, за допомогою якого забезпечується динамічне стійке функціонування, ефективність і розвиток підприємства.

Основними завданнями контролінгу в системі управління є:

- багатоваріативна розробка альтернативних управлінських рішень в системі управління підприємства;
- виокремлення системних недоліків в системі управління підприємства;
- виявлення та врахування факторів впливу в системі управління підприємства;
- діагностика та оцінка ефективності прийнятих стратегічних рішень в системі управління підприємства;
- дослідження впливу процесів та явищ в системі управління підприємства;
- контроль забезпечення системи управління з урахуванням векторіальної спрямованості розвитку людського капіталу на підприємстві;
- моніторинг функціонування системи управління підприємства;
- профілактика негативних порушень та усунення впливу загроз в системі управління підприємства;
- створення комунікаційного й інформаційно-аналітичного базису для прийняття стратегічних рішень в системі управління підприємства;
- пошук інноваційного вектору розвитку в системі управління підприємства.

Таким чином, контролінг в системі управління підприємства – це філософія та спосіб мислення керівників підприємства,

які орієнтовані на ефективне використання капіталу підприємства та розвиток його у довгостроковій перспективі. Контролінг в системі управління підприємства є стратегічним інструментом для управління на підприємстві та надає можливість системно контролювати й адаптивно реагувати на негативні прояви або ситуації у будь-який момент часу і приймати результативні управлінські рішення в системі управління підприємства. Основні функціональні складові контролінгу в системі управління підприємства сфокусовані на прогнозуванні, плануванні, моніторингу, аналізі, стратегії, координації, бюджетуванні, консалтингу, аудиті, оцінці ризиків, контролі, ревізії та системи раннього попередження й реагування.

Список використаної літератури

1. Масіна Л. О. Стратегічний контролінг в системі державного регулювання національної економіки : автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.03 / ОНУ імені І. І. Мечникова. О., 2019. 20 с.
2. Масленников Є. І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства : монографія. Одеса : Прес-кур'єр, 2015. 316 с.

І. М. Ненно
д.е.н., проф.

ВПЛИВ ПРОЕКТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЙ «АССЕНТ - ПРИСКОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ЗВО» НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

До участі в проекті Європейського інституту інновацій та технологій AssEnt [1] могли спостерігати в ОНУ імені І. І. Мечникова періодичні сфокусовані дії, організовані внутрішніми підрозділами або ініційовані випускниками, спонсорами, бізнес-ангелами, державними службовцями для моніторингу ситуації щодо

інноваційних ідей, пов'язаних з певними цілями державних програм чи можливим працевлаштуванням. Документальні операції щодо винаходів Університету здійснюються такими ключовими структурами, як Офіс трансферу технологій та Департамент інтелектуальної власності. Для Центру «Інноваційний офіс» проєкт AssEpt дав новий поштовх для сприяння процесу конвертації ідей у суспільство. Можна виділити низку специфічних викликів у розвитку інновацій та підприємництва: недостатня практична спрямованість навчальних курсів щодо створення та просування стартапів, оцінка їх ефективності; нерегулярні співпраця з регіональною екосистемою та обмежений доступ до передових технологій, нереалізований потенціал для інноваційних досліджень і стартапів; невисока активність академічної підприємницької ініціативи для всіх учасників екосистеми; недосконала законодавча база для підтримки студентів і дослідників у розробці та комерціалізації інноваційних ідей.

Відбулися наступні заходи:

- обмін досвідом та навчання співробітників відділу інновацій та трансферу технологій та відділу з питань інтелектуальної власності, центру «Інноваційний офіс»;
- впровадження знань та досвіду, отриманих в рамках майстер-класів проєкту для випускників та вчених – засновників стартапі;
- впровадження розробок в навчальний процес кафедрою менеджменту та інновацій, кафедрою економіки та підприємництва [2], кафедрою маркетингу та бізнес-адміністрування;
- було створено та вдосконалено учбові курси з інновацій та підприємництва, підвищено кваліфікацію, отримано нові навички та компетенції викладачів та інших учасників екосистеми;
- викладацький склад навчався впроваджувати нові методи навчання, а студенти заохочувалися брати участь у підприємницьких конкурсах та програмах бізнес-інкубаторів в Україні та Європі;
- зовнішні зацікавлені сторони, такі як експерти галузі, колишні випускники-підприємці та інвестори, були залучені для надання наставництва та можливостей фінансування проєкту.

Ці спільні зусилля були спрямовані на розвиток динамічної екосистеми, яка підтримує розвиток і комерціалізацію інноваційних

ідей. У проекті брали участь: викладачі, студенти, засновники спін-оф компаній, підприємці, засновники стартапів, G-Incubator Ukraine, Одеська регіональна торгівельно-промислова палата.

Основні внутрішні фактори, що сприяли цим змінам, обумовлені саме стратегічним баченням ОНУ – «створення привабливого людиноцентрованого освітнього та наукового середовища через розвиток власного потенціалу, досягнення лідерства в регіоні та міжнародного визнання для підготовки конкурентоспроможних, інноваційно орієнтованих спеціалістів та якісного наукового продукту, а саме: інноваційна освітня діяльність, що відповідає європейським стандартам якості, – «Освітня діяльність для регіонального розвитку», «Синергетичний розвиток фундаментальних та прикладних досліджень», «Впровадження інновацій на основі останніх досягнень сучасної науки», тощо» [3]. Основним внутрішнім фактором ефективності є серйозне стратегічне ставлення керівництва університету до необхідності інноваційної та підприємницької діяльності як складової подальшої глибокої роботи та розвитку університету. Одеський університет імені Мечникова дуже активно займається розвитком інтелектуальної власності, наприклад, патентів, пілотних моделей тощо. Тому візія впровадження та капіталізації надзвичайно затребувані через призму вимог діючого законодавства та кращих практик ЄС.

В проекті було інтегровано передові ресурси та методології розвитку освіти з інновацій та підприємництва. Діяльність EIT Raw Materials – Європейського інституту інновацій та технологій, надало переваги прямого контакту з керівниками різних інноваційних напрямів, з якими можна було проконсультуватися щодо подальшого просування інноваційних ідей та питань підтримки в Європі. Навчання та зустрічі з експертами EIT Raw Materials дали найкоротшу траєкторію пізнання нових знань та форматів інноваційного розвитку. Інтегруючи передові ресурси та передові методології, розроблені в рамках проекту [4], у наші навчальні програми, ми даємо студентам і викладачам можливість втілювати ідеї в ефективні підприємства та стартапи. Це проактивне середовище не тільки покращує академічний досвід, але й сприяє сталому економічному зростанню та позиціонує наш університет як лідера інновацій та підприємництва в місцевій екосистемі.

Участь у заходах проекту AccEnt, застосування матеріалів EntreComp та результатів проекту, отримання менторських сесій від Університету Томаса Мора, Нідерланди, дозволили нам наповнити наші курси новим сучасним контентом та робочими інструментами (Business Management Models Industry 4.0, Економіка та організація інформаційного бізнесу та ін.). Участь у заході з презентації стартапів у м. Севілья, Іспанія за присутності в журі лідерів інновацій із Кремнієвої долини, США; KU Leuven, Бельгія та інших експертів надала наочні найкращі практики презентації та розвитку бізнес-ідей. Корисним досвідом було дотримання строгих правил і форм проектних завдань як пріоритет управління якістю проекту, реалізованого Університетом імені Арістотеля, м. Салоніки, Греція.

Україна шукає вікна Європейської інтеграції, і саме під час реалізації проекту для українських ЗВО було надано усі можливості досягнення цієї мети. Учасники місцевої інноваційної екосистеми отримали запрошення об'єднатися як партнери для майбутнього нетворкінгу з провідними колегами з ЄС. Крім того, завдяки проекту ОНУ імені І. І. Мечникова відіграв провідну роль у розбудові ланцюга створення вартості в більш широких інноваційних перспективах, заснованих на найкращих практиках ЄС та підтримці партнерів проекту.

Посилення підприємницького та інноваційного потенціалу ОНУ забезпечувалося: 1) чіткою та прозорою підтримкою Координатора проекту щодо реалізації всіх необхідних заходів та заходів для досягнення ключових показників ефективності проекту; 2) подоланням розриву в розумінні трансферу інновацій та підприємництва від ВНЗ до економіки, які існують в Україні, шляхом вивчення найкращих практик партнерів з ЄС, а також врахування законодавчої бази в Україні. З високопрофесійними майстер-класами та менторськими сесіями, заснованими на потребах зацікавлених сторін інноваційної екосистеми Одеси, з відповідним позитивним відгуком від засновників стартапу, академічного та неакадемічного персоналу.

Список використаної літератури

1. Прискорення інноваційної діяльності та підприємницької майстерності у закладах вищої освіти (ЗВО). www.accentproject.eu

2. Kriuchkova N., Truba V., Nyenno I. (2024). *The Role of Start-Ups in Stimulating Innovative Economic Growth: Challenges and Risks (2024)*. HEI AccEnt project of the European Institute of Innovations and Technologies. URL: accentproject.eu/more.php?strona=28
3. Стратегічні пріоритети розвитку Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова 2020 – 2025 pp. strategyonu.pdf
4. Van Looy, B., Nyenno, I. (2024). *Quality and Risk Management System, D7.3 of the HEI AccEnt project*. Funded by the European Union. 30 pp.

О. О. Попенко

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. Є. І. Масленніков

БАЗОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний бізнес стикається з безпрецедентною кількістю викликів, що охоплюють економічні, екологічні, соціальні та технологічні аспекти. Глобалізація та стрімка діджиталізація створюють нові можливості для розвитку, але водночас загострюють конкуренцію та підвищують рівень невизначеності. Економічні кризи, спричинені такими чинниками, як пандемія COVID-19, нестабільність фінансових ринків, кібератаки та кліматичні зміни, змушують компанії шукати додаткові способи забезпечення стабільності. У таких умовах внутрішній аудит стає важливим інструментом в системі прийняття зважених управлінських рішень, мінімізації ризиків, оптимізації процесів та ресурсів.

Внутрішній аудит не лише сприяє виявленню слабких місць чи порушень у бізнес-процесах, але й допомагає створювати міцну основу для адаптації до змін і прогнозування можливих загроз. Використання сучасних інструментів внутрішнього аудиту дозволяє компаніям швидше реагувати на виклики, краще управляти ресурсами та підтримувати конкурентоспроможність.

Одним із найважливіших інструментів внутрішнього аудиту є аналіз ризиків. З його допомогою компанії можуть виявляти потенційні загрози, оцінювати їхній вплив і розробляти плани щодо його мінімізації. Зокрема, використання SWOT-аналізу,

що визначає сильні та слабкі сторони бізнесу, або PESTLE-аналізу, який аналізує зовнішні фактори, дозволяє краще зрозуміти середовище роботи компанії. Карта ризиків є ще одним потужним інструментом, який дозволяє візуалізувати та пріоритизувати ризики за ступенем їхньої загрози [2].

Не менш важливим є моніторинг внутрішніх процесів. Використання контрольних списків та стандартних операційних процедур допомагає систематично перевіряти відповідність процесів стандартам та регламентам. Аналітичні звіти, які створюються на основі зібраних даних, дозволяють керівникам оцінювати ефективність і виявляти відповідні «вузькі місця». Цей інструмент особливо корисний у великих та розгалужених організаціях, де контроль над усіма підрозділами вручну є надто складним.

Важливу роль відіграють цифрові інструменти. Сучасні обліково-інформаційне програмне забезпечення та різноманітні платформи аналізу даних, дозволяють аудиторам швидко аналізувати великі обсяги інформації. Такі платформи як GRC-системи забезпечують централізоване управління ризиками, відповідністю та аудитами. Завдяки цим технологіям внутрішній аудит стає більш точним і менш витратним за часом. Наприклад, автоматизовані системи можуть ідентифікувати аномалії у фінансових даних або операціях, що значно знижує ймовірність шахрайства чи помилок.

Класичний інструмент внутрішнього аудиту – контроль відповідності нормативним вимогам. Аудит відповідності включає перевірку на дотримання локальних і міжнародних, галузевих та державних стандартів. Особлива важливість даного інструменту полягає у забезпеченні фінансової стійкості, адже недотримання важливих нормативів гарантовано призведе до значних штрафів або втрати довіри з боку клієнтів та інвесторів [3].

Особливе місце займає оцінка корпоративної культури та етики. Внутрішній аудит може використовувати такі інструменти, як опитування співробітників, аналіз інцидентів і розгляд скарг. Цей підхід дозволяє визначити рівень довіри у колективі, готовність до змін і загальну етичну атмосферу. Адже компанії зі здоровою корпоративною культурою краще адаптуються до криз і швидше відновлюються після них.

Таким чином, внутрішній аудит із правильним використанням базових інструментів є не лише засобом виявлення недоліків, а й потужним важелем для побудови стійкої та адаптивної бізнес-моделі в умовах сучасних глобальних викликів. Адже саме забезпечення стійкості бізнесу є одним із головних завдань сучасного управління. Внутрішній аудит, використовуючи широкий спектр інструментів, виступає як ключовий механізм, що дозволяє компаніям не лише протидіяти ризикам, але й знаходити можливості для розвитку. Аналіз ризиків, моніторинг внутрішніх процесів, цифрові технології, аудит відповідності та оцінка корпоративної культури створюють міцну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Застосування цих інструментів на практиці дає змогу ідентифікувати проблеми на ранніх стадіях, зменшувати вплив кризових ситуацій і формувати культуру стійкості та прозорості. В умовах кризового сьогодення важливо, щоб внутрішній аудит сприймався не лише як інструмент контролю, але й як стратегічний ресурс. Компанії, які активно використовують можливості аудиту, отримують конкурентні переваги, знижують рівень ризиків і зберігають довіру клієнтів та партнерів навіть у найскладніших умовах. А отже, внутрішній аудит із використанням базових інструментів стає не лише засобом управління, але й основою для довгострокового розвитку та стійкості бізнесу.

Список використаної літератури

1. Немченко В. В. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
2. Побережець О. В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : монографія. Херсон : Видавництво: Грін Д. С., 2016. 500 с.
3. Ризики аудиторської діяльності: методика виявлення й оцінювання : монографія / А. Г. Загородній, Л. М. Пилипенко. Львів : ЗУКЦ, 2010. 232 с.

О. П. Радченко

д.е.н., доц.

РОЛЬ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПАНІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

В умовах сучасного глобалізованого ринку роль внутрішніх комунікацій у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства зростає як ніколи раніше. Під внутрішніми комунікаціями розуміється комплекс комунікативних процесів та засобів обміну інформацією всередині організації, які створюють інтеграційний механізм, що забезпечує цілісність та узгодженість діяльності співробітників. У цьому контексті особливу увагу слід звернути на прозорість інформаційних потоків і наявність ефективного зворотного зв'язку між працівниками різних рівнів. Саме завдяки належній комунікаційній політиці керівництво здатне підтримувати високу мотивацію, що є необхідною передумовою для досягнення стратегічних цілей компанії.

Високий рівень конкуренції на ринку зумовлює необхідність інноваційного підходу до управління персоналом, у якому внутрішні комунікації виступають критично важливим компонентом мотиваційної політики. Прозорі та зрозумілі інформаційні процеси дозволяють не тільки підвищити лояльність і залученість працівників, але й запобігти розвитку кризових ситуацій та конфліктів. Натомість, відсутність чіткої комунікаційної стратегії може спричинити інформаційну ізоляцію, яка гальмує інноваційні процеси та створює бар'єри для продуктивної діяльності. Враховуючи інтенсивність та динаміку змін у сучасному бізнес-середовищі, адаптивна система внутрішніх комунікацій стає необхідною умовою для підтримки гнучкості та конкурентоспроможності підприємства.

Дослідженнями ефективних комунікаційних стратегій займалися такі науковці, як Кац і Кан (1966), які розглядали комунікації як основу організаційної поведінки [1], а також Бакер і Демеруті (2007), що акцентували увагу на взаємозв'язку між якістю внутрішніх комунікацій та залученістю працівників [2]. У сучасному

контексті значний вклад у вивчення прозорості комунікацій зробили Дюамель і Бейллі (2015), досліджуючи роль відкритих інформаційних потоків у підвищенні мотивації персоналу [3]. Водночас питання прозорості та зворотного зв'язку розглядаються в контексті теорій соціальної підтримки та лідерства, зокрема у роботах Келлі і Вестфала (2018), які вказують на важливість довіри та взаємної підтримки як основи успішної комунікаційної політики [4].

Прозорість комунікацій в організації передбачає надання працівникам доступу до необхідної для їхньої роботи інформації, а також забезпечення ясності щодо стратегічних цілей та пріоритетів компанії. Завдяки цьому формується спільне розуміння організаційних процесів, що підвищує рівень залученості та відчуття значущості власного внеску в досягнення загальних цілей. У системах, де інформаційні потоки є прозорими, працівники отримують можливість активніше взаємодіяти з менеджментом, висловлювати свої ідеї та пропозиції. Це створює умови для більш продуктивного використання людського капіталу, коли кожен працівник відчуває себе цінним елементом організаційної структури. Важливим аспектом ефективної комунікаційної політики є наявність зворотного зв'язку, який забезпечує двосторонню взаємодію. Зворотний зв'язок дозволяє працівникам отримувати вказівки, коригувати свою роботу відповідно до потреб організації, а також дає можливість висловлювати свої думки та отримувати відповіді від керівництва. Зворотний зв'язок відіграє важливу роль у зменшенні емоційного виснаження та підвищенні рівня задоволеності роботою, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню продуктивності. Дослідження свідчать, що працівники, які відчувають себе почутими та розуміють своє значення для компанії, демонструють вищий рівень мотивації та прихильності до корпоративних цінностей. Крім того, організація, яка активно практикує прозорість комунікацій і зворотний зв'язок, має більш гнучку структуру, що дозволяє швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури.

Внутрішні комунікації є основою мотиваційної політики, яка спрямована на досягнення стійкої конкурентної переваги завдяки залученості персоналу. Забезпечення прозорості інформаційних потоків та ефективного зворотного зв'язку не тільки посилює довіру до керівництва, але й сприяє формуванню корпоративної

культури, орієнтованої на розвиток та самореалізацію працівників. Для подальшого розвитку мотиваційної політики рекомендується впроваджувати інтегровані системи внутрішніх комунікацій, що підтримують адаптивність та швидкість реагування на зміни, а також забезпечують стабільний зворотний зв'язок. Компаніям варто звернути увагу на розвиток програм внутрішнього навчання, що підвищить обізнаність персоналу щодо корпоративних цілей і збільшить відчуття їхнього значення для організації.

Список використаної літератури

1. Боковець О. І. Соціальна психологія: навчально-методичний комплекс дисципліни : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 60 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/3712e2ee-8f0d-4cee-ae23-7be8b7204f7c/content> (дата звернення 19.10.2024)
2. Бакер А. Б., Демеруті Е. Модель вимог та ресурсів роботи: сучасний стан. *Журнал управлінської психології*. 2007. Т. 22. № 3. С. 309–328.
3. Крістенсен Л. Т., Чейні Дж. Погляд на прозорість: виклики ідеалів, проксі та організаційних практик. *Communication Theory*. 2015. Т. 25. № 1. С. 70–90. URL: <https://academic.oup.com/ct/article-abstract/25/1/70/4061194>
4. Келлі Б., Вестфал Д. Довіра та взаємна підтримка як основа успішної комунікаційної політики. *Журнал організаційної поведінки*. 2018. Т. 39. № 4. С. 492–508. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/job.2253>

А. Є. Рябоконт

ст. викладач

РОЛЬ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах воєнного стану та нестабільного зовнішнього середовища підприємству складно виживати. З одного боку тиск невисокої значеності умов господарювання, з іншого – високий рівень конкуренції. Виходячи з цих умов існування, менеджменту підприємств потрібно постійно вдосконалювати, коригувати та змінювати корпоративну стратегію підприємства.

Таким чином, за умов економічної реальності, що склалася в Україні, виникла нагальна потреба побудови ефективних методів операційного менеджменту на усіх рівнях управління підприємствами [3].

Сучасні умови підприємницької діяльності характеризуються несподіваними змінами, втратою контролю над зовнішнім середовищем підприємства через його мінливість і невизначеність. У таких умовах традиційний підхід до операційної стратегії як тільки політики вдосконалення операцій втрачає сенс [1]. Тому зараз потрібен більш гнучкий підхід до формування операційної стратегії підприємства, коли менеджмент не тільки постійно вдосконалює процеси, а коригує та змінює корпоративну стратегію, відповідає на виклики, які надходять із зовнішнього середовища.

«Операційний менеджмент – це всі види діяльності, пов’язані з трансформацією матеріалів, інформації чи покупців.

Операційна стратегія – це розроблення загальної політики і планів використання ресурсів фірми, спрямованих на максимально ефективну підтримку її довгострокової конкурентної стратегії» [4].

Конкурентоспроможність може досягатись лише за дотриманням головної умови – це задоволення потреб клієнтів. А сталий розвиток досягається якщо підприємство, виробляючи свій продукт, або послугу, яка задовольняє потреби клієнтів робить це більш ефективним та результативним способом ніж його конкуренти [4].

Ми розуміємо що, для цього на перший план виходить якість продукту та ефективність його вироблення.

Якість продукту або послуги прямо пропорційно залежить від якості кожного процесу. Постійне вдосконалення операцій на підприємстві дозволяє постійно підвищувати якість продукту, що задовольняє потреби клієнта.

Діяльність з поліпшення якості спрямована на забезпечення максимальної відповідності виробленої продукції і послуг, потребам клієнтів, а також на усунення виявлених недоліків в існуючих процесах [4].

Описаний підхід до забезпечення якості може бути використаний практично кожною компанією, в будь-якій сфері. Цей універсальний підхід був законодавчо закріплений серією міжнародних стандартів ISO 9000 [2].

Для того, щоб забезпечити якість, та розуміти що саме бажає клієнт необхідно робити дослідження ринку – попиту та конкурентів. Для створення операційної стратегії необхідно використовувати цю інформацію, щоб вчасно реагувати на зміни та виробляти затребувані товари.

Тут доречно буде показати модель, яку розробив Сумец О. «трикутник спрямованості операційного менеджменту» [3], який складається з ефективності, раціональності та результативності.

«Отже, ефективність, раціональність і результативність можна прийняти за основні показники, що характеризують операційний менеджмент як певного роду діяльність організації. В операційному менеджменті під «ефективністю» слід розуміти визначений ступінь досягнення поставлених операційною системою цілей. Для підприємства, що функціонує на певному сегменті ринку, – це певним чином задоволення потреб споживачів й одержання максимально можливого прибутку.

Раціональність – досягнення максимально можливої ефективності як операційної системи загалом, так і кожної конкретної операції за мінімально можливих витрат коштів і часу.

Результативність – це одержання певного результату, що задовольняє організацію з метою її дальшого функціонування в заданому ринковому просторі.

Ефективність, раціональність і результативність – це ті показники, що «формують» прибутковість системи «організації», яка функціонує в економічному просторі у певний час» [3].

Одним з найважливіших «чинників забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності підприємств є постійне підвищення ефективності виробничих процесів, раціональне та ефективне використання всіх ресурсів, удосконалення операційних процесів, та коригування операційної стратегії з урахуванням факторів невизначеності та викликів, які поступають із зовні» [1, с. 176].

Ключовим завданням, яке постає перед менеджментом підприємства, є відповідь на запити та виклики, які надає ринок та зовнішнє середовище, з одного боку, потрібно розробити стратегію розвитку для того, щоб задовольняти потреби клієнтів найкращим чином, створюючи якісний та корисний продукт чи послугу,

з іншого боку – потрібно враховувати операційні можливості підприємства. Тому операційна стратегія – це як раз та ланка, завдяки якій підприємство досягає або не досягає сталого розвитку та конкурентоспроможності.

Список використаної літератури

1. Михайленко О. В., Комарицька Н. І. Розроблення операційної стратегії підприємства / О. В. Михайленко, Н. І. Комарицька. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16 (1). С. 176–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16%281%29__41 (дата звернення: 08.11.2024)
2. Державний Стандарт України, система управління якістю (основні положення та словник), (ISO 9000:2000, IDT). URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-1128> (дата звернення: 08.11.2024)
3. Сумець, О. М. Ключові аспекти сучасної парадигми операційного менеджменту. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. 2018. № 3. Vol. 4. P. 129–147.
4. Деордієва В. А., Ільїна А. С. Операційний менеджмент: сутність і роль у забезпеченні конкурентоспроможності організації. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_6_46 (дата звернення: 08.11.2024)

РОЗДІЛ 7

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ

Л. Є. Борисова
к.е.н., доц.

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО ПОДАЛЬШОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНИЙ ПЛАТІЖНИЙ ПРОСТІР

Виклики цифрової економіки сьогодення вимагають постійного розвитку фінансового простору та його фінансової складової. Платіжний простір є невід’ємною складовою фінансової системи, який пропри воєнний стан в Україні продовжує функціонувати та вводити заплановані інновації. Це забезпечує безперебійну роботу платіжних систем та фінансової сфери загалом надало можливість підтримувати діяльність як підприємств, так і населення держави [1]. Серед двох видів платіжних операцій готівкових та безготівкових за останні роки стали превалювати безготівкові.

Серед найпоширеніших видів безготівкових операцій на початок 2024 року є операції з безконтактними картками (більше 41% від загальної кількості операцій) та збільшується використання токенизованих карток (майже 53% від загальної кількості операцій). На початку 2024 року було запроваджено законодавча вимога [2] подальшого розповсюдження обов’язкового забезпечення можливостями безготівкового розрахунку за продані товари та надані послуги у населених пунктах з чисельністю від 5 тисяч населення, а з 1 січня 2025 у населених пунктах з населенням менш ніж 5 тисяч жителів. Такий крок з боку держави спонукає розповсюдженню безготівкових операцій з використання сучасної інноваційних платіжних технологій. Вимагає від підприємців підтримання належного рівня обслуговування та наявності сучасного обладнання, такого як POS-термінали або сучасного програмного забезпечення

SoftPOS, яке перетворює пристрій з можливостями технології безконтактного зчитування NFC на POS-термінал. Можливості сучасних цифрових технологій сприяють та покращують зручність та ефективність безготівкових розрахунків, роблять їх простими та доступними не тільки для суб'єктів господарювання, а й для населення. Це у свою чергу прискорює процеси споживання та у подальшому впливає на збільшення споживчого попиту на різноманітні виробничі товари та різні види послуг, примножуючи загальний добробут у країні.

Значним кроком у подальшому розвитку вітчизняного платіжного простору стане повноцінна інтеграція у європейський платіжний простір. Це прискорить та зменшить витрати на безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання та зробить і експортні товари більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Це загалом поживить зовнішньоекономічну діяльність, спростивши та пришвидшивши розрахунки «перетинаючи» кордони національних платіжних систем.

З адаптацією законодавства в нашій державі до норм ЄС (Директиви ЄС про платіжні послуги (PSD2)), прийнявши Закон «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. схвалила № 1591-IX було закладено можливості подальшого втілення інноваційних платіжних послуг та інтеграції у міжнародний платіжний ландшафт. Наступним кроком для більшості країн світу, де функціонують розвинуті національні платіжні системи (США, країни ЄС, Австралія, Японія, Канада та інші) знаходяться на шляху вирішення питання втілення відкритого банкінгу та використання відкритих API [3] (Application Programming Interface, далі - API) – прикладні програмні інтерфейси, що ґрунтуються на загальних стандартах та забезпечують обмін даними між надавачами платіжних послуг, технологічними операторами платіжних послуг (поділяються на базові та комерційні). Єдина країна, яка випередила інші, прийнявши на законодавчому рівні рішення щодо створення організації для побудови, розвитку та підтримки правил відкритого банкінгу є Великобританія, що дає змогу її ринку йти попереду в упровадженні нових продуктів та послуг [3].

На даному етапі розвитку національної платіжної системи банки повинні підготуватися до впровадження системи відкритого

банкінгу задля її поступового впровадження у серпні 2025 року. Окрім значних переваг цей подальший крок до адаптації процесу інтеграції вітчизняного платіжного простору до світового платіжного ландшафту несе і певні проблемні аспекти:

- в першу чергу – це питання безпеки передавання даних, так дані клієнтів повинні бути захищені від несанкціонованого доступу та використання;

- розробка уніфікованого API для усіх учасників відкритого банкінгу, задля сумісності систем при обміні інформацією;

- значний виклик конкурентоспроможності банків, де клієнтам стане доступною інформація з різних джерел для порівняння продуктів й послуг різних банків й обираючи найвигідніший варіант.

Процес впровадження відкритого банкінгу у рамках розвитку платіжного простору та його інтеграції у глобальний буде складним процесом, який у перспективі відкриє більше можливостей для розвитку банківських послуг та тим самим покращить якість цих послуг для клієнтів.

Список використаної літератури

1. Борисова Л. Є., Шрамко О. О. Тенденції розвитку глобального платіжного простору. Та його вплив на сучасні вітчизняні платіжні системи *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. Випуск 83. Одеса «Гельветика». 2023. С. 85–90. URL: <https://doi.org/10.32782/bses.83-15>. (дата звернення: 12.11.2024).
2. Про встановлення строків, до настання яких торговці повинні забезпечити можливість здійснення безготівкових розрахунків (у тому числі з використанням електронних електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2022 № 8942 зі змінами. ВРУ. 2022. URL: <http://surl.li/pwugws> (дата звернення: 12.11.2024).
3. Концепція відкритого банкінгу. НБУ. 2023. *Офіційне Інтернет-представництво НБУ*. URL: <http://surl.li/ckrpxc> (дата звернення: 12.11.2024).

В. В. Бутенко

к.е.н., доц.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Ефективне функціонування економічно-розвинутої держави вимагає нових вимог від діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, а відповідно потребує дієвих підходів до виконання завдань, функціонування державних інституцій та їхньої структури. Побудова сильної та розвинутої економіки базується на засадах ефективного та раціонального використання бюджетних коштів.

З приводу цього виникає питання щодо важливості підвищення ефективності державного фінансового контролю в управлінській діяльності держави, зміни спроможності контрольних інституцій, удосконалення законодавчого та нормативного забезпечення.

Державний фінансовий контроль грає особливу роль в державному управлінні. Мета його полягає в здійсненні державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки [1].

Державний фінансовий контроль включає всі сфери і види діяльності суб'єктів публічного адміністрування, це слугує важливим засобом забезпечення законності фінансової діяльності, пов'язаної із формуванням, розподілом, використанням та розпорядженням фінансовими ресурсами держави. Реалізація такого виду діяльності здійснюється за допомогою системи органів державного фінансового контролю, яка є складовою структури контролюючих органів державного управління.

В Україні державний фінансовий контроль здійснюється через систему органів державного фінансового контролю, яка включає органи загального державного контролю (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України), тобто органи загальної компетенції, що реалізують повноваження у сфері державного фінансового контролю поряд з іншими своїми повноваженнями; органи спеціального контролю, яким делеговані відповідні повноваження (Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України та інші органи спеціального контролю відповідно до компетенції) [1].

Підґрунтям ефективного здійснення державного фінансового контролю, як інструменту ефективного функціонування фінансів, є дотримання принципів його реалізації. Базові принципи контролю визначені у Лімській декларації керівних принципів контролю та включають:

- незалежність контролю;
- законодавче закріплення незалежності органів контролю;
- визначення необхідності здійснення попереднього контролю й контролю за фактичними результатами;
- наявність зовнішнього та внутрішнього контролю як обов'язкової умови його існування;
- гласність та відкритість контрольних органів з обов'язковою вигодою додержання комерційної та іншої таємниці, що захищається законом [2].

За допомогою реалізації державного фінансового контролю в управлінській діяльності здійснюється ефективне виконання управлінських та фінансових рішень.

Контрольні дії, щодо об'єкта управління дає змогу отримувати достовірну інформацію про фінансові результати діяльності, також про факти фінансових правопорушень, які в свою чергу призупиняють дії, які зможуть привести до невиконання запланованих завдань або отримання негативних соціально-економічних результатів. Вчасна отримана інформацію про оцінку діяльності органу чи посадової особи, її результативність, дає можливість усунути наявні недоліки, адаптувати важіль управління до поточної ситуації та запобігти небажаним наслідкам.

Характерними рисами державного контролю у фінансовій сфері управлінської діяльності держави є [3]:

- здійснення контролю в сфері відносин, що складаються при утворенні, розподілі та використанні фондів грошових коштів держави і органів місцевого самоврядування;

- реалізація контролю завдяки діяльності державних чи інших органів, наділених законодавством відповідними контрольними повноваженнями;

- проведення контролю з метою забезпечення законності, охорони власності, правильного, ефективного та економного використання бюджетних коштів, виявлення порушень фінансової дисципліни, пошук резервів її підвищення, збільшення дохідних надходжень до бюджету.

У сучасних умовах для формування ефективної системи державного управління за необхідним є злагоджене поєднання не тільки ефективного та прозорого функціонування системи державного фінансового контролю, але й ця система повинна бути спрямована на максимально відкритість та прозорість, що надасть змогу до співпраці зі суспільством. Тому що лише повноцінно реалізувавши вищезазначені питання, виконавча влада держави може бути повною мірою використана на благо суспільства. Виконання вимог щодо прозорості та підзвітності органів державного фінансового контролю суспільству, підзвітності органів виконавчої влади законодавству (попереднє внесення бюджетів на розгляд представницьких органів і подальше звітування про виконання бюджету); підзвітність у діяльності органів виконавчої влади; проведення незалежного аудиту – все це спрямовано на посилення впливу громадянського суспільства на сферу управління державними фінансами.

Відповідно до вищезазначеного роль державного фінансового контролю не можливо переоцінити. Тому що ефективно, раціональне та доцільне виконання грошових коштів є запорукою ефективного прийняття рішень у фінансовій сфері управлінської діяльності держави.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» № 2939 26.01.93 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 25.10.2024)
2. Лімська декларація керівних принципів контролю : Декларація, Міжнародний документ від 01.01.1977. URL: https://docs.dtkr.ua/doc/604_001 (дата звернення: 25.10.2024)
3. Державний фінансовий контроль у публічному управлінні: навч. посібн. / Колектив авторів ; за ред. В. М. Русіна та Б. С. Шулюк. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 214 с.

А. О. Гусєв

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. О. В. Побережець

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ: ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА МАКРОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Економічний розвиток будь-якої країни за ринкової економіки має циклічний характер. У таких умовах особливого значення набуває стабільність економічної системи країни, тобто її здатність мінімізувати негативні наслідки у період економічної кризи. Дослідження проблеми макроекономічної стабільності, а також запропонування шляхів її забезпечення із застосуванням системного підходу поставлено за мету в даних тезах.

Єдиного тлумачення поняття «макроекономічна стабільність» серед науковців не існує. Однак, в цілому макроекономічна стабільність розглядається як:

- поточний стан національної економіки, який уможливиює сталий економічний розвиток;
- здатність економіки протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам;
- певний комплекс заходів уряду, що спрямовані на стимулювання чи стримування економічних явищ і процесів з метою забезпечення економічного розвитку країни.

Варто відзначити, що макроекономічна стабільність як економічна категорія є системою, яка складається з таких елементів (рис. 1):

Рис. 1. Макроекономічна стабільність як система

Джерело: складено автором

1) економічна складова (підсистема базових економічних індикаторів, що визначають загальний стан економіки країни):

- номінальний та реальний ВВП;
- рівень безробіття;
- обсяги сукупного споживання;
- торговельний баланс країни тощо;

2) фінансова складова (підсистема ключових показників, що визначають рівень стійкості фінансової системи країни, яка здійснює безпосередній вплив на макроекономічну стабільність):

- рівень інфляції;
- курс національної валюти;
- дефіцит (профіцит) державного бюджету;
- платіжний баланс країни;
- облікова ставка центрального банку;
- величина грошових агрегатів тощо;

3) аналітична складова (підсистема порівняльних міжнародних інтегральних показників, що враховують чинники прямого та/або опосередкованого впливу на стабільність і стійкість економічної системи країни та дозволяють проаналізувати рівень макроекономічної стабільності у порівнянні з іншими країнами світу):

- індекс глобальної конкурентоспроможності;
- індекс глобальної макроекономічної стійкості;
- індекс економічної свободи;
- індекс легкості ведення бізнесу;
- індекс людського розвитку;
- індекс сталого розвитку;
- коефіцієнт «п'ятикутника макроекономічної стабілізації» тощо [1, с. 63; 2, с. 304–305; 3, с. 270–271].

У цілому, загальноприйнятими умовами макроекономічної стабільності країни вважаються:

- стабільні темпи зростання реального ВВП із мінімізацією циклічних коливань;
- помірний рівень інфляції, за якого темпи зростання доходів населення перевищують темпи зростання цін на споживчі товари;
- низький (природний) рівень безробіття;
- відсутність суттєвих коливань національної валюти щодо умовно твердих валют;
- оптимальні відсоткові ставки (які за умов макроекономічної стабільності, як правило, є низькими);
- позитивний торговельний баланс (головним чином, за рахунок експорту продукції з високою доданою вартістю);
- відсутність суттєвого бюджетного дефіциту;
- низький рівень державного боргу;
- позитивна динаміка сукупного споживання;
- високі позиції країни у міжнародних рейтингах, пов'язаних з макроекономічною стабільністю.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день наведена концепція макроекономічної стабільності є неповною, дещо застарілою та не враховує новітніх реалій макросередовища. Зокрема, впровадження Індустрії 4.0 спричиняє корінні зміни у макроекономічному середовищі, а саме:

- загострення проблеми соціально-економічної нерівності;
- загострення проблеми зайнятості населення.

У сучасних умовах проблема макроекономічної стабільності розглядається ширше та виходить за межі традиційних фінансово-аналітичних аспектів. На сучасному етапі не менш важливим стає і макросоціальний аспект. З урахуванням загострення низки соціально-економічних проблем в умовах Індустрії 4.0 новим інструментом забезпечення макроекономічної стабільності стає соціальна інклюзія, яка передбачає надання рівного недискримінаційного доступу кожного члена суспільства як економічного суб'єкта до розподілу доходів і майна, трудової і підприємницької діяльності, а також участі у публічному управлінні [4, с. 49]. При цьому ключовою метою соціальної інклюзії є зменшення соціально-економічного розшарування населення країни як чинника макроекономічної стабілізації.

Таким чином, макроекономічна стабільність являє собою такий стан національної економіки, за якого забезпечуються стабільні темпи економічного зростання, а також стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз. Макроекономічна стабільність як система здебільшого розглядається як сукупність економічних, фінансових та аналітичних елементів – індикаторів. На сучасному етапі особливого значення набуває і макросоціальний аспект через загострення соціально-економічних проблем внаслідок втілення концепції «Індустрія 4.0».

Список використаної літератури

1. Люльов О. В. Макроекономічна стабільність національної економіки: соціальні, політичні та маркетингові детермінанти : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Суми, 2018. 448 с.
2. Золковер А. О., Боженко В. В. Підходи до оцінювання макроекономічної стабільності. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2020. № 3. С. 303–308.
3. Lyulyov O., Pimonenko T., Chen Y., Kwilinski A. (2023). Macroeconomic stability of the country: the nexus of institutional and behavioural dimensions. *Economics and Sociology*. Vol. 16. No. 4. Pp. 264–288.
4. Красота О. В. Модель стратегії макроекономічної стабілізації національної економіки на засадах соціальної інклюзії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2024. № 1 (224). С. 45–54.

М. А. Дем'янчук
д.е.н., проф.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ШВИДКІСТЬ ВРЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ПРЕТЕНЗІЙ: КЕЙС УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення значно вплинуло на економіку України, включно зі страховим ринком. Вивчення динаміки виплат страхового відшкодування (СВ) під час війни дозволяє оцінити, як зовнішні шоки впливають на стабільність фінансових інститутів і які механізми реагування є найбільш ефективними. Основним дослідницьким питанням є «Як умови війни впливають на тривалість сплати страхового відшкодування страховими компаніями України за внутрішнім обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ)?». Інформаційну базу роботи становили статистичні дані Моторного (транспортного) страхового бюро України (М(Т)СБУ).

Один із ключових показників ефективності функціонування страхового ринку – це період часу, протягом якого страхові компанії вирішують питання щодо виплати страхового відшкодування. На даний момент в Україні доступні статистичні дані М(Т)СБУ [1] лише для внутрішнього ОСЦПВВНТЗ. У цих даних вказано відсоткові показники виплат за завдання шкоди майну, які були регульовані протягом 60, 90, 120 та 365 днів (ЧВВ) від дати аварії до дати останньої виплати, у загальній кількості врегульованих вимог.

На підставі наявних даних автором розраховано середню тривалість (СТ) сплати СВ для кожної страхової компанії (СК). Для розрахунку у знаменнику використано середнє значення в часовому проміжку від дня настання страхового випадку до дня врегулювання претензії. Важливо відзначити, що точний розрахунок СТСВ не є можливим, оскільки це відшкодування може статися як у перший день визначеного періоду, так і в останній.

Аналізуючи отримані дані виявлено тривалі терміни сплати СВ аварій, що стались у II кварталі 2022 р., коли безпосередньо розпочалось повномасштабне вторгнення на території України. Середня тривалість СВ у той період становила 129,5 днів, що на

76,3% більше у порівнянні із I кварталом 2022 р. Найшвидше у II кварталі 2022 р. виплачувала СВ ПрАТ «СК «Альфа Страхування», а найбільш повільно відшкодовувала збитки ПрАТ СК «Український страховий стандарт». З часом (приблизно за півроку) за всіма СК спостерігається скорочення термінів сплати СВ і навіть повернення до довоєнних показників. Зазвичай СК 60–70% вимог врегулюють протягом перших 60 днів, окрім II–III кварталів 2022 року, коли ця закономірність порушена через війну. Майже 100% всіх вимог врегулюють протягом року.

Клієнти ПАТ «СК «Універсальна» отримують найшвидше відшкодування. Протягом усього періоду аналізу її показники коливаються від 41,6 до 74,8 днів. З іншого боку, страхова компанія ПрАТ «СК «Український страховий стандарт» є найбільш проблемною для клієнтів, проте вона припинила надання послуг з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів після II кварталу 2022 р.

Розподіл СТ сплати СВ є асиметричним, конкретно відзначається лівосторонньою асиметрією. Протягом усього аналізованого періоду (I кв. 2022 р. – III кв. 2023 р.) 82,3% компаній допускає 30–120-денний період, що означає вирішення питань стосовно відшкодування протягом перших п'яти місяців. Зокрема, 27,3% СВ виплачують СВ протягом 30–60 днів, 34,8% – протягом 60–90 днів, та 20,2% – протягом 90–120 днів. За іншими кварталами розподіл залишається приблизно таким самим, за виключенням II та III кварталів 2022 р. Аналізуючи СТ сплати СВ за кварталами, виявлено значний строк врегулювання страхових претензій у II кварталі 2022 р. Зокрема, 20,9% СК провели відшкодування протягом 60–90 днів та 90–120 днів, 14,0% – протягом 120–150 днів, 27,9% – протягом 150–180 днів, та 16,3% – протягом 180–210 днів. Протягом перших 30–60 днів 4,7% СК відшкодували, протягом 30–60 та 60–90 днів СВ отримали 34,1% СК, а протягом 90–120 днів – 29,3% СК.

Починаючи з IV кварталу 2022 р., спостерігається відновлення лівосторонньої асиметрії у розподілі СТ СВ. На основі наявної статистичної інформації та проведених розрахунків розраховано дескриптивну (описову) статистику досліджуваних показників. Визначено мінімальні та максимальні значення, медіану, середнє значення, а також значення від першого (Q1)

до третього квартилю (Q3). Чим менше площа boxplot («скриньки з вусами») і її положення в нижній частині діаграми, тим краще для клієнтів, оскільки це вказує на коротший термін виплати СВ. Загалом, різниця між величинами медіан та середніх значень є невеликою і складає близько 4,4 дні.

Враховуючи проведені дослідження та отриману інформацію повстало питання «Чи впливає сума вимог на тривалість сплати СВ?». Враховуючи, що за кожним страховим договором СК інформація не розкривається і міститься тільки в загальних показниках, тому вирішено додати третій показник – кількість врегульованих вимог (ВВ). Результати показали, що існує пряма сильна позитивна залежність між кількістю ВВ та сумою СВ, проте залежність між іншими показниками є доволі слабкою та негативною. Використавши методи кореляційно-регресійного аналізу побудовано модель взаємозалежності між сумою СВ та СТ СВ, яка є статистично значимою, проте обмежена до використання для прогнозування, оскільки модель пояснює лише 15,31% варіації залежної змінної ($R^2=0,1531$). Підсумовуючи слід зазначити, що протягом 2022–2023 років росла як кількість укладених договорів, так і сума нарахованих страхових премій. Тільки на початку війна мала сильний вплив на тривалість сплати СВ.

Список використаної літератури

1. МТСБУ. Про МТСБУ. Статистика. Показники діяльності діючих страховиків-членів МТСБУ з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за внутрішніми договорами). URL: <https://www.mtsbu.ua/about/statistics> (дата звернення: 09.11.2024).

О. Г. Дроздова
к.е.н., доц.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Аудит сьогодні виступає як самостійний напрям комерційної діяльності, який охоплює широкий спектр професійних послуг. Висновки аудиторів можуть своєчасно попередити підприємства про недоліки у веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності, що допомагає уникнути небажаних наслідків, штрафних санкцій і зайвих витрат коштів, які завжди є важливими та часто обмеженими.

Однією з ключових конкурентних переваг у цій сфері є якість послуг, яка стає основою для формування таких важливих критеріїв, як лояльність клієнтів та ділова репутація компанії. Саме ці аспекти сприяють досягненню цілей аудиторської компанії як учасника ринкових відносин.

Важливим аспектом розвитку ринку аудиторських послуг є створення та підтримка незалежної системи зовнішнього та внутрішнього контролю за професійною діяльністю.

Контроль якості роботи аудиторів спрямований на зміцнення довіри суспільства до аудиторської діяльності та перевірку виконаних робіт щодо їх відповідності нормам професійної етики та принципу незалежності.

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності здійснюється шляхом проведення перевірки якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності щодо дотримання ними міжнародних стандартів аудиту, принципу незалежності, ефективності внутрішньої системи контролю якості аудиторських послуг, дотримання вимог Закону [1].

Обов'язковий контроль якості аудиторських послуг охоплює такі випадки:

- для суб'єктів аудиторської діяльності, що здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності великих підприємств,

банків, учасників фондового ринку та емітентів, цінні папери яких торгуються на біржах або пропонуються публічно, – контроль проводиться кожні три роки;

- для суб'єктів аудиторської діяльності, які здійснюють обов'язковий аудит фінансової звітності інших підприємств (крім зазначених вище), – контроль проводиться кожні шість років.

Контроль якості послуг суб'єктів аудиторської діяльності, що мають право на аудит фінансової звітності підприємств суспільного інтересу, виконує Інспекція. Контроль якості інших суб'єктів аудиторської діяльності, що надають послуги обов'язкового аудиту, здійснює Аудиторська палата України. Для суб'єктів аудиторської діяльності, які не надають обов'язковий аудит, контроль якості проводиться за їхньою ініціативою та також здійснюється Аудиторською палатою України.

Методологічна основа контролю якості аудиторських послуг в Україні та світі базується на системному підході, який застосовується для оцінки якості організації надання послуг, а також на концепції незалежності аудитора під час виконання суспільно корисних функцій, що є важливим для оцінки якості конкретної аудиторської перевірки.

Критерій якості аудиторської перевірки полягає в наявності достатніх аудиторських доказів, які становлять інформаційну базу для оцінки якості послуг аудитора. Ця інформаційна база повинна:

- відповідати вимогам належного документального оформлення аудиторської перевірки;
- відображати дії аудиторів та застосовані методики з обґрунтуванням вибору підходів;
- аргументувати виявлені відхилення, зафіксовані під час аудиту;
- надавати докази та визначати ступінь їх впливу на фінансову звітність замовника;
- містити рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

Забезпечення якості аудиторських послуг можливе шляхом впровадження нормативних вимог і внутрішніх стандартів, а також формування системи управління якістю в аудиторських фірмах.

Якість аудиту забезпечується розробкою та впровадженням механізму ефективної системи контролю якості аудиторських послуг.

Створення індивідуальної системи контролю якості в кожній аудиторській фірмі сприяє забезпеченню високого рівня аудиторських послуг. Основні вимоги до такої системи охоплюють стандартизацію процедур, регулярну перевірку процесів, кваліфікаційний розвиток персоналу та дотримання етичних норм у діяльності.

Ефективне функціонування системи контролю якості аудиторських послуг вимагає призначення відповідальної особи або підрозділу, залежно від організаційних можливостей аудиторської фірми. Якщо ресурсів бракує, контроль якості можна здійснювати за допомогою зовнішніх консультантів або через систему оцінки, яка функціонує в професійних організаціях, до яких належить фірма.

Система контролю якості спрямована на підтримання високих стандартів роботи аудиторів, за що основну відповідальність несе керівництво аудиторської фірми. Водночас усі працівники фірми зобов'язані дотримуватися принципів цієї системи для забезпечення якісних послуг.

Покращення якості аудиту в Україні можливе лише завдяки впровадженню цілісної та комплексної системи заходів. Вона має включати розвиток правового поля аудиту, створення якісної системи комп'ютеризації аудиторських процесів, контроль за рівнем компетентності аудиторів та якістю їхніх послуг, забезпечення реальної незалежності аудитора, а також запровадження санкцій і покарань за надання недостовірних аудиторських послуг.

Список використаної літератури

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

С. В. Осадчук
к.держ.упр., доц.

РОЛЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНУ

Місцеві податки і збори відіграють значиму роль у доходах місцевих бюджетів. Для подальшого розвитку фінансової самостійності та спроможності місцевого самоврядування підвищення ролі у власних доходах місцевих бюджетів є актуальним. Реформи, які відбувались в нашій країні в передвоєнний період, були спрямовані на посилення самостійності та самодостатності місцевого самоврядування. Хоча введення воєнного стану значно вплинуло на надходження місцевих податків і зборів, вони продовжують відігравати суттєву роль у доходах місцевих бюджетів. Одним з основних в місцевих податках є єдиний податок.

Єдиний податок є основним для суб'єктів малого підприємництва. Спрощена система оподаткування запроваджена в 1998 році Указом Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» N 456/98. Спрощена система оподаткування витримала перевірку часом і за чверть століття стала основою для здійснення діяльності малим підприємництвом. Зазначеним Указом, п. 5, передбачено, що спрощена система оподаткування, обліку та звітності передбачає, зокрема, заміну сплати встановлених законодавством податків і обов'язкових платежів сплатою єдиного податку. Наразі справляння єдиного податку передбачено Главою 1 Розділу XIV Податкового кодексу України. Кількість груп платників єдиного податку визначена ст. 291.4 Податкового кодексу і наразі складає чотири групи, для кожної з яких передбачені критерії для можливості їх застосування. Якщо перша і друга групи передбачені тільки для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, то третя і четверта є можливими для застосування і юридичними особами – суб'єктами господарювання. Причому, якщо для платників 1 та 2 групи ставки єдиного податку залежать від розміру прожиткового мінімуму (1 група) та від мінімальної заробітної плати (2 група), то для платників третьої групи ставка єдиного податку

становить 3 або 5 відсотків від доходу. Ставки єдиного податку затверджуються органами місцевого самоврядування – сільськими, селищними, міськими радами.

Єдиний податок є одним з основних для місцевих бюджетів регіону. Проаналізуємо особливості та динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів Одеської області на основі даних департаменту фінансів Одеської ОДА [1].

В 2020 р. надходження єдиного податку по Одеській області становили 2355,1 млн грн, в 2021 р. 2831,7 млн грн (зростання в порівнянні з попереднім роком на 476,6 млн грн, або на 120,2%). Частка єдиного податку в загальних доходах місцевих бюджетів області становила в 2020 р. 12,3%, в 2021 р – 12,7%. Загальні надходження місцевих податків і зборів в 2020–2021 рр. становили 5657 млн грн та 6614 млн грн відповідно. Частка єдиного податку в загальних надходженнях місцевих податків і зборів за період, який аналізуємо, становила в 2020 р. 41,6% від загальних надходжень, в 2021 р. – 42,8%, що свідчить про значимість єдиного податку в системі місцевих податків і зборів.

Серед територіальних громад області в 2021 р. найбільше єдиного податку надійшло до місцевих бюджетів територіальних громад: Одеської міської – 1611 млн грн (57% від загальних надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів області), Таїровської селищної – 40,3 млн грн, Чорноморської міської – 69,2 млн грн, Білгород-Дністровської міської – 48,2 млн грн, Ізмаїльської міської територіальної громади – 54,4 млн грн.

Проаналізуємо, як змінилась ситуація з надходження єдиного податку в 2022 р., в період повномасштабної агресії рф проти нашої країни. В 2022 р. надходження єдиного податку по Одеській області становили 2784,3 млн грн, що на 47,4 млн грн (або на 1,7%) менше в порівнянні з довоєнним періодом. Слід відмітити, що серед місцевих податків і зборів єдиний податок виявився найбільш стабільним. Так, наприклад, в 2022 р. туристичний збір скоротився на 80%, транспортний податок на 39%. Загальні надходження місцевих податків і зборів в 2022 р. становили по області 6237 млн грн, що на 377 млн грн, або на 5,8% менше, в порівнянні з 2021 р. Частка єдиного податку в загальних надходженнях місцевих податків і зборів становила 44,6% в 2022 р. Зниження єдиного податку спостерігалось по 82% територіальних громад області.

На надходження єдиного податку в 2022 р. значно вплинули законодавчі зміни. Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX [2] було передбачено встановлення особливостей оподаткування єдиним податком з 1 квітня 2022 року, зокрема, було надано можливість не сплачувати єдиний податок фізичними особами – підприємцями – платниками 1 та 2 груп на усій території країни; зменшено ставки єдиного податку для платників 3 групи до 2% від доходу; збільшено для платників 3 групи межу доходу до 10 млрд грн на рік. Тобто зменшення надходжень через надання можливості несплати єдиного податку фізичними особами – підприємцями – платниками 1 та 2 груп, була частково компенсована розширенням кола платників єдиного податку, коли значна частина суб'єктів господарювання обрала спрощену систему оподаткування та сплату єдиного податку замість податку на прибуток. Законом № 3219-IX від 30 червня 2023 року [3] було припинено пільговий режим єдиного податку з 1 серпня 2023 року. Зокрема, було скасовано застосування спрощеної системи оподаткування єдиного податку за ставкою у розмірі 2%, а також можливість для фізичних осіб-підприємців платників єдиного податку першої та другої групи не сплачувати єдиний податок. Дані законодавчі зміни також вплинули на надходження єдиного податку в 2023 р.

В 2023 р. надходження єдиного податку по Одеській області становили 3452,6 млн грн, що на 668,4 млн грн, або на 124 %, більше в порівнянні з 2022 р. Дане зростання було обумовлене насамперед тим, що в 2023 році, до 1 серпня, ряд суб'єктів підприємництва зі значними доходами, сплачували єдиний податок за ставкою 2%. Збільшення надходжень єдиного податку в 2023 р. спостерігалось по всім територіальним громадам області.

Динаміка надходжень єдиного податку за 2020–2023 рр. по Одеській області показано на рис. 1.

Проведений аналіз свідчить, що єдиний податок залишається важливим джерелом надходжень місцевих бюджетів з однієї сторони, з іншої він є ключовим, основним податком для суб'єктів малого підприємництва. За більш ніж понад чверть століття свого існування, єдиний податок неодноразово змінювався. Наразі також тривають дискусії щодо майбутнього

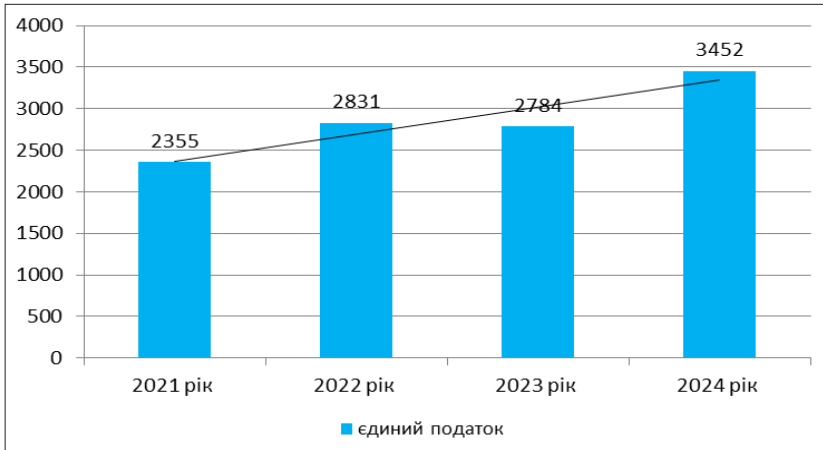

Рис. 1. Динаміка надходжень єдиного податку за 2020–2023 рр. по Одеській області

Джерело: сформовано автором на основі [1]

єдиного податку, зміни підходів до його застосування. Зміни, які пропонуються, є важливими і чутливими як для територіальних громад, так і для підприємців. Тому вони потребують виваженого підходу.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації. URL: <https://gfu.od.gov.ua/>
2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України : Закон України від 08.11.2023 № 3428-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-20#Text>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» : Закон України від 30.06.23 № 3219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text>

О. В. Побережець
д.е.н., проф.

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Здійснення аудиторської діяльності в сучасних умовах потребує дотримання не тільки норм чинного законодавства, але й певної адаптації до впливу ендогенних та екзогенних факторів. Організація діяльності аудиторських фірм базується на класичних принципах функціонування, враховуючи сучасні вимоги та зміни.

Організація аудиторської діяльності в Україні є важливим елементом системи фінансового контролю, забезпечення прозорості та достовірності фінансової інформації. Вона регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів і має чітко визначену структуру, що включає організаційні, процедурні та професійні аспекти.

Аналіз досліджень підтверджує, що «військовий стан накладає суттєві обмеження на функціонування аудиту також із причини фізичної небезпеки для працівників. Внаслідок досвіду роботи під час пандемії більшість аудиторських компаній на момент упродовження воєнного стану змогли налагодити віддалену роботу, використовуючи ІТ-технології для надання рекомендацій своїм клієнтам щодо ефективного управління фінансовими ресурсами та зменшення ризиків фінансових збитків. Але слід відмітити, що напрями роботи аудиторів сьогодні змінилися. Непевність низки підприємств щодо продовження функціонування вплинули на обсяги обов'язкового аудиту фінансової звітності та збільшили питому вагу послуг оптимізації та допомоги у підготовці фінансової звітності підприємств для отримання державної допомоги, компенсації, зокрема грантів міжнародних організацій» [1].

Зазначимо, що воєнний стан в Україні суттєво змінив умови ведення бізнесу та професійної діяльності. Зазначимо, що аудиторська діяльність, як важливий елемент фінансового контролю та прозорості, зіткнулася з безпрецедентними викликами, які

пов'язані перш за все із виконанням своїх професійних обов'язків, а також із адаптацією своєї роботи до умов невизначеності.

При цьому можливо виокремити суттєві виклики до аудиторської діяльності в умовах воєнного стану:

По-перше, обмежений доступ або втрата доступу до фізичної документації суб'єктів господарювання через знищення документації у зв'язку із переміщенням підприємств у безпечні регіони України.

По-друге, перехід на дистанційну роботу, що вплинуло на рівень комунікації між аудитором та клієнтом, на процес перевірки документів на автентичність, здійснення інвентаризації та підтвердження активів.

Для подолання зазначених викликів ефективним є реалізація наступних кроків:

- частковий перехід на цифрові документи та використання хмарних сервісів (Google Drive, OneDrive);
- застосування системи електронного документообігу для перевірки звітності;
- організація та проведення віртуальних інвентаризацій з використанням відеозв'язку (Zoom, MS Teams);
- наявність запитів підтверджень від контрагентів через електронну пошту;
- застосування автоматизованих систем аналізу даних (Big Data).

Підкреслимо, що проведені зміни у нормативно-правовому забезпеченні під час воєнного стану також вплинули на системну організацію аудиторської діяльності, що пов'язане із подовженням термінів подання фінансової звітності, а також спрощенням процедур аудиту для малого та середнього бізнесу.

Необхідно відзначити, що вагомим кроком на шляху вдосконалення аудиту у воєнний і післявоєнний період стало прийняття «Верховною Радою Закону «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», що стосується забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану і післявоєнного відновлення економіки» [2]. Вказаним Законом врегульовуються деякі питання, що стосуються провадження аудиторської діяльності на період дії воєнного стану, а також післявоєнного відновлення національної економіки України.

Зазначимо, що під час воєнного стану аудиторів працюють у складних умовах, що створює нові ризики для забезпечення якості аудиторської перевірки. Ці ризики стосуються як процесу проведення аудиту, так і достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання. До основних ризиків можна віднести наступні:

- ризик неповної або недостовірної інформації щодо фінансово-господарської діяльності клієнта;
- ризик обмеженого доступу до об'єктів аудиту з неможливістю проведення обов'язкових процедур;
- ризик втрати даних через кіберзагрози та технічні збої (пошкодження серверів, відключення електропостачання);
- ризик фінансової нестабільності клієнтів та зниження платоспроможності підприємств-клієнтів;
- ризик швидких змін у законодавстві, що може впливати на порушення процедур аудиту;
- ризик незалежності та етичних порушень через можливий тиск на аудиторів з боку клієнтів, які намагаються приховати свої фінансові проблеми.

Визначення представлених ризиків та своєчасна організація процесу їх нейтралізації надає можливість знизити негативні наслідки для аудиторської фірми та аудитора зокрема. Більшість неконтрольованих факторів, які впливають на організацію аудиторської діяльності мають нестабільний характер, що значно посилює відповідальність на етапі підготовки та планування аудиту.

Післявоєнний період пов'язаний із відбудовою національної економіки України та внесенням певних змін у функціонування суб'єктів контролю, враховуючи й аудиторську діяльність.

Зазначимо, що «вагомим аспектом розвитку аудиту виступає зростання якості здійснення аудиторської діяльності і відповідальності аудиторів за результати власної роботи, підвищення рівня професійної освіти і кваліфікації аудиторів, що надасть змогу поліпшити якість й ефективність проведення аудиторських процедур. Зазначене може бути досягнуто шляхом удосконалення системи контролю і нагляду за аудиторськими компаніями, до того ж за допомогою посилення вимог до освіти і кваліфікації аудиторів у воєнний та післявоєнний періоди» [3].

Таким чином, організація аудиторської діяльності в умовах воєнного стану ґрунтується на системному контролі за нормативними змінами та адаптивних процедурах, враховуючи наявні ризики та загрози, а також потреби підприємств-клієнтів. Крім того, як в умовах воєнного стану, так у післявоєнний період важливу роль відіграють технології у забезпеченні ефективності аудиту через використання хмарних платформ (доступ до звітів та документів у режимі реального часу), електронних підписів та цифрової автентифікації документів для підтвердження їх достовірності.

Список використаної літератури

1. Савицька Т. А., Гевлич Л. Л. Особливості організації аудиту у воєнний час. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2023. Том 1 № 15. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/13709> (дата звернення: 02.11.2024).
2. Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії : Закон України від 31.05.2022 № 2285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Мустаца І. Аудиторська діяльність в умовах воєнного стану: проблеми, виклики, шляхи вирішення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці : ЧТЕІ ДТЕУ. 2023. Вип. 2 (90). Економічні науки. URL: <http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1779/1/VISNIK%20CHTEI%202023.pdf> (дата звернення: 02.11.2024)

О. М. Савастеєва

д.е.н., доц.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Ефективність підприємницької діяльності суб'єктів господарювання досягається завдяки організованому, якісному, оперативному і ефективному управлінню, що представляє собою сукупність взаємопов'язаного та послідовно здійснюваного функціоналу. Враховуючи зазначене, дослідження сутності і необхідності реалізації завдань фінансового аналізу в інформаційній системі управління,

а також дослідження всіх існуючої методології, принципів та методичного інструментарію його здійснення, надання на основі аналізу пропозицій щодо вдосконалення підходів до управління суб'єктом господарювання є надзвичайно актуальним завданням. «Фінансовий аналіз виступає важливим аспектом управління фінансами для бізнесу та інвестування. Це процес побудови математичних представлень фінансових операцій для того, щоб з'ясувати, які фінансові рішення найбільш ефективні для прибутковості та стійкості бізнесу» [1].

Як зазначає Книшек О. О., «успішна діяльність підприємства в умовах ринку значною мірою залежить від того як здійснюється комплексний і складний процес управління підприємством, суть якого зводиться до пошуку і прийняття найбільш ефективних рішень і їх практичного здійснення. У процесі розвитку економіки України все більшої значущості набуває системний підхід до управління підприємствами. Виникає потреба аналізу об'єкта дослідження – суб'єкта господарювання – як складної економічної системи. Отже, системний підхід дозволяє розробити умови оптимізації роботи підприємства в цілому» [2].

Сучасні наукові напрацювання подають велику кількість показників, за допомогою яких можна охарактеризувати фінансовий стан підприємства. Так, головними з них є наступні групи показників: оцінювання майнового стану підприємства; достатності акціонерного капіталу; прибутковості; ліквідності і платоспроможності; рентабельності суб'єкта господарювання; рівня ділової активності; фінансової стійкості та стабільності компанії. Втім, систематичне дослідження фінансового стану суб'єкта господарювання не завжди доцільно здійснювати за всіма групами показників. Тільки через застосування різноманітних методик діагностики можна висвітлити головні «проблемні» аспекти підприємницької діяльності.

Як слушно зазначають Стащук О. В. і Шостак Л. В., «в умовах воєнного стану збільшується частина підприємств, які збанкрутували або в даний момент знаходяться у кризовому стані з об'єктивних на те причин. Зокрема, вплив чинника воєнного стану на ймовірність банкрутства суб'єктів підприємницької діяльності проявляється у наступному. По-перше, початок воєнних дій є безпосереднім чинником негативного впливу на функціонування

не лише підприємств, а й економіки країни в цілому, що пов'язано із переведенням економіки країни до воєнної моделі» [3].

Водночас, воєнний стан і активні військові дії підвищують рівень як фінансового і підприємницького ризику, так і ризику пошкодження і зруйнування майна суб'єктів господарювання. За оцінками впливу війни на діяльність бізнес-суб'єктів, питома вага підприємств, які знаходяться під загрозою зникнення, в межах прифронтових та частково окупованих територій складає близько 45 % для первинного сектору (сільське господарство і видобуток), 35 % – для вторинного сектору (об'єкти промислового виробництва) та 37 % – для третинного сектору (послуги) [4].

Одним з найбільш дієвих способів запобігання банкрутству є забезпечення фінансово-економічної безпеки через використання в системі фінансового аналізу головних методів оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання, використання яких за нормальних умов зазвичай носить комплексний характер. Однак в умовах війни, використовувати одночасно повний спектр методів і інструментів фінансового аналізу недоцільно і дорого, особливо в умовах суттєвої обмеженості ресурсів. Варто обирати оптимальний набір методів, який корелює зі специфічними характеристиками певного суб'єкта господарювання або комбінувати декілька методів і інструментів, які відповідають визначеним критеріям. Отже, необхідно застосовувати такий інструментарій фінансового аналізу, використання якого дозволить забезпечити максимальне досягнення цілей на основі врахування складної специфіки зовнішнього середовища та за умови мінімізації операційних витрат діяльності.

Саме в умовах війни пріоритетним напрямом фінансового аналізу залишається визначення ймовірності настання банкрутства. В даному контексті найбільш оптимальним вважаємо використання дискримінантних моделей, які дозволяють оцінити вірогідність настання банкрутства на основі розроблення або використання інтегральної моделі аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання. Виділяють однофакторні (коефіцієнт Бівера, Вайбеля) і багатофакторні (модель Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Терещенко, Савицької) моделі. Беззаперечними перевагами застосування дискримінантних моделей виступають простота

їх розрахунку, можливість використання для значних масивів аналітичних даних, а також досить висока точність і об'єктивність.

Використання такого інструментарію фінансового аналізу уможливорює визначення передумов кризи, які з'являються задовго до настання безпосередньої небезпеки банкрутства, з метою прийняття першочергових превентивних заходів, серед яких найбільш широко використовуваними є наступні: скорочення витрат, перегляд або зупинка інвестиційних проєктів, оптимізація структури бізнесу тощо.

Список використаної літератури

1. Савастеева О. М. Використання хмарних технологій у фінансовому аналізі: імплементація досвіду до вітчизняних реалій. *Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови* : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 31 травня 2024 р. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. с. 268–271
2. Книшек О. О., Тарасенко Ю. О. Фінансовий аналіз діяльності підприємства в умовах економічної нестабільності. *Економічний простір*. 2018. № 139. С. 171–181.
3. Стацук О. В., Шостак Л. В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44.
4. Ливч Д., Федчишин В., Хоменко І., Дяків А. Оцінка впливу війни : звіт. URL: <https://cutt.ly/nMr0J5L> (дата звернення: 14.11.2024).

РОЗДІЛ 8

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Д. В. Вербицький

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. О. П. Павленко

ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОПОНІКИ) В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Формування стратегії сталого розвитку аграрного сектора є ключовою умовою для зниження негативного впливу на довкілля та покращення якості життя населення. Стратегія сталого розвитку передбачає системне впровадження інноваційних підходів, що не лише сприяють зниженню антропогенного впливу, але й підвищують конкурентоспроможність агропідприємств, сприяють соціально-економічному розвитку. Глобальні кліматичні зміни, антропогенні чинники та воєнні дії суттєво обмежили доступність посівних площ, скоротили врожайність, що призвело до дефіциту агропродукції та погіршення якості водних ресурсів, негативно впливаючи на продовольчу безпеку. У цих умовах запровадження методів гідропоніки та розширення сектору органічного виробництва є обґрунтованими стратегіями для мінімізації ризиків і вирішення нагальних аграрних викликів.

Актуальність гідропонного методу вирощування рослин підкреслюється зростаючою необхідністю у продовольчій безпеці в умовах посилення антропогенного навантаження на екосистеми та підвищеного ризику екологічної деградації внаслідок бойових дій. Гідропоніка дозволяє вирощувати рослини у контрольованих умовах, що сприяє мінімізації впливу забруднення ґрунтів і атмосферного середовища на якість сільськогосподарської продукції, підтримуючи, таким чином, екологічну та продовольчу безпеку.

Метод ефективно застосовується у містах, де обмежений доступ до сільськогосподарських угідь, а попит на свіжу продукцію залишається високим. Додатково, розвиток гідропоніки відповідає принципам сталого розвитку та дозволяє Україні краще інтегруватися в європейські й глобальні екологічні стратегії, такі як «Європейський зелений курс» [1], що спрямований на досягнення кліматичної нейтральності економіки [2].

Наведемо деякі переваги гідропоніки. Завдяки використанню рециркуляційних систем живлення та можливості автоматизації, гідропоніка дозволяє скоротити витрати води на 80–90 %, що особливо актуально для регіонів з низьким рівнем водозабезпечення. Висока рентабельність гідропонного методу обумовлена високим коефіцієнтом використання ресурсів, відсутністю залежності від сезонності та скороченням логістичних витрат. Гідропонні установки можуть бути інтегровані у міське середовище, що значно знижує транзакційні витрати на транспортування та зберігання продукції. На додачу, завдяки значному зменшенню витрат на пестициди та добрива, цей метод забезпечує високу якість та безпеку продукції відповідно до міжнародних стандартів сертифікації органічної продукції.

Метод також має значний потенціал для інтеграції з відновлюваними джерелами енергії, що не лише знижує експлуатаційні витрати, а й зменшує екологічний вплив агропромислового комплексу. Економічні показники демонструють зростаючий попит на органічну продукцію у країнах ЄС: за останнє десятиліття обсяг продажів зріс на 128 %, що підтверджує обґрунтованість інвестування в гідропоніку як перспективну галузь. Це дозволяє розвивати екологічно орієнтовану бізнес-модель, яка відповідає сучасним стандартам ESG (екологічні, соціальні й управлінські критерії) і забезпечує стабільний прибуток навіть за умов макроекономічної нестабільності.

Потенціал для України: До 2022 року в Україні нараховувалося 462 органічних оператори, з яких 380 спеціалізувалися на аграрному виробництві. Українські науковці, такі як Ю. В. Славгородська та М. В. Шульга [3], досліджували проблеми органічного сектору, проте розвиток гідропоніки потребує додаткового наукового обґрунтування. У міжнародній науковій літературі гідропоніка

розглядається як метод для адаптації до змін клімату, що може стати важливим елементом національної стратегії адаптації.

Гідропоніка – це ефективний та економічно обґрунтований метод, що сприяє вирішенню екологічних, економічних і соціальних проблем в Україні. Використання гідропоніки підвищує ефективність управління ресурсами, знижує ризики, пов'язані зі змінами клімату, та сприяє диверсифікації аграрної продукції. Вирощування продукції у закритих установках дозволяє уникнути екологічних витрат традиційного землеробства, а також створити нові робочі місця в секторі зеленої економіки. Це посилює продовольчу безпеку, сприяє економічному зростанню та сталому розвитку аграрної галузі України, роблячи її привабливішою для інвестицій у національну економіку.

Список використаної літератури

1. The European Green Deal. URL: <http://surl.li/kdzbjv> (дата звернення: 06.11.2024).
2. On the path to a climate-neutral Europe by 2050. URL: <http://surl.li/ccehhi> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / М. В. Шульга, Н. Р. Малишева, В. В. Носік та ін. ; за заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2020. 308 с.

О. І. Головіна

к.е.н., доц.

ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ЗВІТНОСТІ В КОМУНАЛЬНИХ УСТАНОВАХ

Економічні реформи, що проводяться в Україні, потребують вдосконалення положень системи бухгалтерського обліку.

Комунальне підприємство є юридичною особою, заснованою на власності громади, до якої воно входить.

В Україні комунальне підприємство – це самостійна господарююча юридична особа, яка може здійснювати виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність з метою отримання відповідного прибутку (доходу).

Органи місцевого самоврядування можуть створювати, реорганізовувати та ліквідувати комунальні підприємства (установи, відомства). Взаємовідносини цих установ з комунальними підприємствами ґрунтуються на їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування. Виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад відповідно до своїх повноважень визначають правила управління комунальним майном, використання прибутку комунальних підприємств та здійснюють контроль, а також заслуховують звіти про роботу їх керівників.

Комунальні підприємства є не лише виконавцями функцій громад, а й повноправними суб'єктами господарювання як на макро-, так і на мікроекономічному рівні, що потребує врахування їх статусу при вдосконаленні облікової політики. Тому модернізація бухгалтерського обліку в державному секторі відбувається значно повільніше, ніж в інших. У зв'язку з процесом адаптації системи бухгалтерського обліку та звітності до міжнародних стандартів та директив ЄС в Україні особливої актуальності набуває пошук шляхів удосконалення національних підходів до бухгалтерського обліку державних і комунальних підприємств, відомств і організацій.

Достовірність бухгалтерського обліку та звітності забезпечується первинними документами, що містять інформацію про господарські операції. Для відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку використовуються первинні документи, які підтверджують факт здійснення операції та є підставою для записів у регістрах бухгалтерського обліку.

Протягом останніх років ведеться активна робота з упорядкування системи комунального обліку, відповідне законодавство наближається до стабілізації. Основною особливістю однієї з найважливіших сфер бухгалтерського обліку в Україні – бухгалтерського обліку бюджетних організацій – є те, що він досить жорстко регламентований великою кількістю нормативно-правових актів. Законодавче, методичне та методичне забезпечення бухгалтерського обліку в державному секторі потребує подальшого вдосконалення шляхом розвитку та адаптації до міжнародних стандартів за якістю, а не за кількістю. Крім того, пряма співпраця

з Міжнародною федерацією бухгалтерів та Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України може дати вагомі результати в реформуванні національних підходів до бухгалтерського обліку державних і комунальних підприємств, відомств і організацій.

Список використаної літератури

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408 (дата звернення: 09.11.2024).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/360787/file/zakon.pdf> (дата звернення: 08.11.2024).

С. М. Колонтай

к.е.н., доц.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Публічне управління в контексті сталого розвитку – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення балансу між економічним зростанням, соціальним благополуччям та збереженням довкілля. Такий підхід передбачає, що рішення, які ухвалюються державними органами, повинні враховувати не лише короткострокові інтереси, але й довгострокові наслідки для суспільства та навколишнього середовища.

Публічне управління є ключовим фактором сталого розвитку. Розглянемо досвід деяких країн, які обрали свій шлях до сталого розвитку. Данія активно інвестує в розвиток відновлюваних джерел енергії, енергоефективність та циркулярну економіку. Швеція впроваджує екологічні стандарти у всіх сферах життя, від виробництва до споживання. Сінгапур впроваджує інноваційні рішення в сфері управління відходами та забезпечення чистоти міста. Південна Корея активно розвиває відновлювану енергетику та впроваджує «зелені» технології у виробництво. Коста-Ріка є лідером у регіоні за рівнем збереження біорізноманіття та розвитку екотуризму.

Для досягнення сталого економічного зростання, зміцнення громадянського суспільства та побудови демократичної держави Президентом України В. Зеленським було видано Указ № 722/2019 від 30.09.2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1], яким підтримано проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 року глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року [2].

Публічне управління відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні інструменти: політичні інструменти (розробка та впровадження законодавства, створення державних програм та стратегій, стимулювання інновацій, міжнародне співробітництво); економічні інструменти (податки та збори, субсидії та кредити, система ліцензування та дозволів, торгівля квотами на викиди); соціальні інструменти (інвестиції в освіту та професійну підготовку, забезпечення соціальної справедливості, залучення громадськості до процесу прийняття рішень); інституційні механізми (створення спеціалізованих органів, посилення ролі місцевого самоврядування, співпраця з бізнесом та громадськими організаціями). Прикладами конкретних механізмів досягнення цілей сталого розвитку можуть бути «зелені» державні закупівлі, програми енергоефективності, розвиток екологічного туризму, підтримка відновлюваних джерел енергії. Ефективність цих механізмів залежить від багатьох факторів, таких як політична стабільність в країні, рівень розвитку економіки, культурні особливості суспільства, міжнародне співробітництво.

Незважаючи на ключову роль публічного управління у забезпеченні сталого розвитку, воно стикається з низкою перешкод, які ускладнюють досягнення цієї мети. Основні з них – це:

- Складність та багатогранність сталого розвитку (стійкий розвиток охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти, що ускладнює розробку та впровадження єдиної стратегії).

- Недостатнє розуміння та залучення громадськості (зазвичай громадськість недостатньо інформована про принципи сталого розвитку та не залучається до процесу прийняття рішень).

- Короткострокові політичні цикли (політики часто орієнтовані на короткострокові результати, що може призводити до відкладання довгострокових інвестицій у сталий розвиток).

- Недостатнє фінансування (реалізація програм сталого розвитку потребує значних фінансових ресурсів, яких часто бракує).
- Відсутність ефективної координації між різними рівнями влади (роздробленість відповідальності між центральним урядом, регіональною та місцевою владою може ускладнювати координацію зусиль).
- Опір змінам (зміни, необхідні для побудови стійкого майбутнього, можуть зустрічати опір з боку різних соціальних груп та інтересів).
- Недостатня інтеграція екологічних аспектів у процеси прийняття рішень (зазвичай економічні та соціальні аспекти розвитку переважають над екологічними).
- Кадрова забезпеченість (необхідність підготовки кваліфікованих кадрів, які здатні працювати в умовах сталого розвитку).
- Суспільна свідомість (формування у суспільстві розуміння важливості сталого розвитку та готовності до змін).

Можливими шляхами подолання перешкод на шляху досягнення сталого розвитку може бути:

- розробка комплексної стратегії сталого розвитку;
- посилення ролі громадськості;
- створення довгострокових механізмів планування;
- залучення додаткових фінансових ресурсів;
- посилення міжвідомчої координації;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи;
- створення стимулів для переходу до сталого розвитку;
- підвищення кваліфікації державних службовців.

Подолання викликів, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку, вимагає об'єднання зусиль з боку держави, бізнесу, громадськості та міжнародного співтовариства. Публічне управління відіграє в цьому процесі центральну роль. Завдяки ефективній політиці та інструментам управління можна досягти значних успіхів у переходу до більш сталого майбутнього.

Список використаної літератури

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
2. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 06.11.2024).

А. Г. Машин

асп.

науковий керівник: д.е.н., проф. О. П. Павленко

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЄКТІВ: ПОТЕНЦІАЛ ТА МОЖЛИВІ РИЗИКИ

Кожного дня у світі постає питання можливості нашого подальшого співіснування з природою, питання ефективності та доцільності використання природних ресурсів для реалізації життєвих потреб людства, пошуку можливостей реалізації задумів циркулярної економіки та дотримання принципів сталого розвитку.

Одним з таких інструментів можливого залучення інвестицій в екологічні проекти є зелені облигації.

Зелені облигації – це цінні папери, емітент, який їх випускає залучає кошти саме в екологічні проекти, що можуть принести прибуток. Після реалізації екологічного проекту, облигації погашаються. Такі облигації бувають короткостроковими і довгостроковими [1].

Зелені облигації є відносно новим інструментом залучення інвестицій в екологічні проекти. Так, як зазначається в роботі Рублик В. М. [2] «початком стандартизації «зелених» облигацій можна вважати публікацію міжнародною некомерційною організацією Climate Bond Initiative (CBI) в кінці 2011 р. першого стандарту кліматичних бондів (у сфері генерації вітрової енергії) і схеми їх сертифікації. У 2012–2015 рр. було розроблено і затверджено чотири секторальні (галузеві) стандарти – для проєктів по сонячній енергетиці, низьковуглецевому суспільному транспорту (швидкісний автобус) і енергоефективним будівлям».

Отже, оскільки останніми роками зріс попит на відновлення екологічних проєктів, виникла необхідність впроваджувати подібні інструменти і в Україні, що могло б знайти своє місце у сфері зеленої електроенергії або обробки сміття, оскільки саме таким чином можна було б залучити необхідну кількість ресурсів для погашення таких облигацій.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» було внесено поняття зелених облігацій, задля чого вони можуть залучатися. Внесено відповідні зміни до законів України, зокрема до Закону України «Про ринки капіталу».

Гроші, отримані від зелених облігацій, мають йти на фінансування лише екологічних проектів, які підтримують екологічну стійкість, зокрема у таких сферах, як зелена енергетика, низьковуглецевий транспорт – розвиток громадського транспорту, наприклад тролейбусів або електробусів, які не здійснюють викидів великої кількості шкідливих речовин, енергоефективність будівель, встановлення сонячних панелей, управління водними ресурсами та відходами [3].

Також закон встановлює коло емітентів, які можуть випустити та фінансувати зелені облігації. Серед них – органи державної влади, місцевого самоврядування та приватний сектор, що дає змогу залучити різні фінансові ресурси для підтримки еколого-економічних ініціатив. Це допомагає розвитку інноваційної екологічної інфраструктури в Україні, створюючи необхідні умови для переходу до економіки сталого розвитку та зберігаючи ріст тенденції руху до зеленої економіки.

В Україні, де екологічні проблеми є серйозним викликом для наших можновладців, попит на фінансування проектів сталого розвитку зростає, особливо в контексті обов'язку щодо зменшення викидів шкідливих речовин та переходу до «економіки сталого розвитку».

На думку Піха Д. А. та Борисюк О. В. [3] «головними факторами, що перешкоджають обігу даних боргових паперів в Україні, виступають: відсутність законодавчої бази; невизначеність уряду щодо постановки пріоритетів економічного розвитку; мала кількість компаній, здатних брати участь у програмах; обмежене фінансування соціальної та екологічної сфер; відсутність даних та недовіра до основних суб'єктів, на котрі покладається реалізація програм та впровадження необхідних реформ. Відсутність розвиненого фондового ринку та низький суверенний рейтинг».

Цілком погоджуючись з думкою Піха Д. А. та Борисюк О. В., ефективним методом боротьби з цими проблемами була б організація

просвітницьких дій, спрямованих на інформування державного та приватного сектору, про наявність такого інструменту, як зелені облігації та роз'яснювальної роботи, щодо використання такого інструменту, випуску «екологічних облігацій» та їх реалізації.

Зелені облігації можна розглядати не лише як допомогу економіці, а й з точки зору ефективності й організації прибутку в екологічних проєктах, що робить їх однозначно привабливим інструментом, проте відсутність належних просвітницьких подій, воркшопів та лекцій з роз'ясненням всього процесу, гальмує процеси розвитку зелених облігацій в Україні.

Також необхідною умовою для розвитку вказаного інструменту, вбачається впровадження обов'язку органів місцевого самоврядування розробляти і реалізовувати такі проєкти на місцях. Наявність такого інструменту і його невикористання органами місцевого самоврядування, задля вирішення екологічних проблем адміністративно-територіальних одиниць є недоцільним, оскільки тоді органи місцевого самоврядування, залучають бюджетні кошти. Тож використання зелених облігацій органами місцевого самоврядування для усунення екологічних проблем адміністративно-територіальних одиниць є необхідним.

Крім того, доцільною є стимуляція розвитку «зелених фондів», які б реально могли заробляти гроші на таких проєктах, як відновлення та пристосування рекреаційних зон, можливість створення водних господарств, зелена електроенергія. Вказані кроки допоможуть, розвинути ринок зелених облігацій, що призведе до збільшення грошей в бюджеті і таким чином, наблизить Україну до економіки сталого розвитку.

Список використаної літератури

1. Заячківська О. В., Яковчук О. В. «Зелені» облігації: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2020. № 92. С. 151–162.
2. Рублик В. М. Зелені облігації як інструмент фінансування екологічних проєктів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 72–76.
3. Сковородка В., Рябчич Ю. «Зелені» облігації як фінансовий інструмент сталого розвитку та перспективи їх застосування в Україні. *Драйвери інновацій в економіці та фінансах: глобальні виклики та перспективи* :

збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 27 жовтня 2021 р. Київ : КНЕУ, 2021. С. 154–156.

4. Піх Д. А., Борисюк О. В. Запровадження зелених облігацій в Україні: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2018 р.) / відп. ред. Л. Г. Ліпич, А. М. Лялюк. Луцьк, 2018. С. 208–210.*

А. Л. Розмарина

к.е.н., доц.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Публічні фінанси є важливою складовою кожної країни, що відіграють ключову роль у фінансовому управлінні та забезпеченні функціонування держави. Ефективна система управління публічними фінансами є необхідною для забезпечення сталого економічного розвитку та ефективного управління державними ресурсами.

Сучасна Україна переживає важливий період в своєму розвитку, особливо в контексті бюджетного менеджменту та фінансової дисципліни. Впровадження реформ у сфері публічних фінансів є важливою складовою сучасного публічного управління та фінансової стійкості як країни в цілому, так і її окремих регіонів.

Децентралізація фінансів та перерозподіл бюджетних повноважень між рівнями влади є однією з ключових реформ, що була запроваджена в Україні, починаючи з 2014 року. Метою цієї реформи було створення більш ефективного місцевого самоврядування, забезпечення фінансової стійкості територіальних громад та покращення якості громадських послуг для населення. Впровадження реформи надавало місцевим органам більше повноважень у розподілі та використанні коштів, що призвело до позитивних результатів, таких як збільшення доходів місцевих бюджетів, зміцнення місцевого самоврядування та громадської участі, покращення якості та доступності публічних послуг, а також створення сприятливого середовища для місцевого розвитку.

При аналізі динаміки фінансування окремих галузей у період з 2018 по 2022 роки можна виявити вплив реформи децентралізації

на видатки місцевих бюджетів. Протягом цього періоду витрати на державне управління скоротилися більш ніж втричі, з 209,4 мільярдів гривень у 2018 році до 67,2 мільярдів гривень у 2022 році. Це є важливим етапом в рамках реформи децентралізації, оскільки воно показує збільшення фінансової самостійності місцевих органів влади та зменшення обсягу бюрократичних видатків [1].

Важливо відзначити, що з початком війни, було помітне різке зростання видатків на безпеку та забезпечення порядку в 2022 році порівняно із попередніми роками. Ця тенденція свідчить про надзвичайну важливість забезпечення національної безпеки та стабільності в умовах війни, яка триває в Україні. Залучення додаткових ресурсів для цілей безпеки і оборони є необхідним заходом для забезпечення національних інтересів.

Протягом 2023–2024 років основним джерелом доходів місцевих бюджетів залишаються податкові надходження, у 2023 р. їх частка склала 67 %, а у 2024 р. – 65 % [2].

Що стосується видатків місцевих бюджетів, то у відповідності до таблиці 1 їх структура за період січень–квітень 2024 року показує, що найбільше було спрямовано на освіту (47 %), виконання загальнодержавних функцій (18 %) та економічну діяльність (8 %). Натомість видатки на підтримку порядку, безпеки та діяльність судів склали 4,4 млрд грн, або 3 % від загальної суми видатків, а витрати на охорону природи – 0,1 млрд грн (0,2 %).

Таблиця 1. Структура видатків місцевих бюджетів за період січень–квітень 2024 року [3]

Статті витрат	млрд грн	%
1. Освіта	79,8	47
2. Загальнодержавні функції	30,2	18
3. Економічна діяльність	13,0	8
4. ЖГХ	12,1	7
5. Соціальний захист	12	7
6. Охорона здоров'я	8,9	5
7. Духовний та фізичний розвиток	8,1	5
8. Порядок, безпека та суди	4,4	3
9. Охорона природи	0,1	0,2
Разом	168,6	100

Якщо порівнювати з попередніми роками, то видатки на охорону довкілля навіть зменшилися на 63 %, починаючи з 0,2 млрд грн у 2021 р. до 0,1 млрд грн у 2024 р. Хоча соціальний захист склав 7 % від загальної суми видатків, однак порівняно з 2021 р. він зріс на 71 % з 7,0 млрд грн до 12 млрд грн.

Витрати на житлово-комунальне господарство значно збільшилися з 6,3 млрд грн у 2021 р. до 12,1 млрд грн у 2024 р., тобто на 92 %. Видатки на загальнодержавні функції зросли на 46 %, з 20,7 млрд грн у 2021 р. до 30,2 млрд грн у 2024 р.

Отже, аналіз динаміки доходів і видатків місцевих бюджетів відображає в основному позитивні тенденції, що є результатом реформ в управлінні податками та місцевими фінансами. Водночас у контексті змін у фінансових потоках відзначається періодична нестабільність, яка може бути пов'язана з різноманітними факторами, включаючи війну та інші економічні виклики.

В сучасних умовах необхідне посилення моніторингу та внутрішнього контролю за публічними фінансами на регіональному рівні, в першу чергу це стосується посилення фінансової дисципліни та ефективності використання бюджетних ресурсів. Залучення громадськості до процесу бюджетного планування та контролю є важливою складовою для забезпечення довіри населення та ефективної боротьби з корупцією.

Практичні досягнення у впровадженні реформ у сферу публічних фінансів включають використання інноваційних підходів до бюджетного менеджменту, зокрема доцільним є поширення нових технологій та програмного забезпечення для автоматизації бюджетних процесів, що сприятиме ефективному моніторингу та швидкому виявленню можливих ризиків.

В умовах сучасного цифрового світу, захист фінансової інформації та забезпечення кібербезпеки також є надзвичайно важливими завданнями для ефективного управління публічними фінансами. Застосування сучасних підходів та технологій у цій сфері допоможе уникнути ризиків та зберегти конфіденційність, цілісність та доступність фінансових даних.

Список використаної літератури

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 09.11.2024).
2. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetiv-za-2023-rik/> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 року. URL: <https://decentralization.ua/news/18256> (дата звернення: 07.11.2024).

К. В. Смірнова

к.е.н., доц.

ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ІНСТРУМЕНТИ, ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ

На сьогоднішній день цифровізація в усіх сферах стала визначальною тенденцією розвитку людської цивілізації та невід'ємною складовою надання державних послуг через зручні онлайн-сервіси. Для прискорення цифровізації країни у 2020 році Кабінет Міністрів України ухвалив введення унікальної нової посади CDTO (Chief digital transformation officer) – керівників цифрової трансформації в державних органах влади, які сьогодні вже є в кожному міністерстві та поступово з'являються в інших державних структурах та громадах [1]. Комунікація між державними установами та громадянами переходить на новий якісний рівень.

Цифрові технології стали одним із інструментів для підвищення прозорості, оперативності та зручності взаємодії з громадянами. Цифрові комунікації допомагають державним структурам інформувати населення, створювати інтерактивні канали для зворотного зв'язку, формувати більш інклюзивне суспільство, сприяти участі громадян у державних процесах тощо.

Цифрові комунікації в публічному управлінні, які здійснюються за допомогою різноманітних інструментів, забезпечують нові можливості для взаємодії держави з суспільством та швидкого реагування на його потреби. Серед основних інструментів цифрових комунікацій можна виділити:

– Офіційні вебсайти державних структур – стали основним джерелом доступу до інформації про діяльність влади, до різноманітних законодавчих та нормативних документів, до отримання онлайн-послуг тощо. Інтерактивні можливості (електронні запити, консультації, доступ до державних реєстрів) дозволяють громадянам отримувати надання послуг та інформацію в зручний спосіб.

– Чат-боти та мобільні додатки – стали важливими інтерактивними помічниками. Чат-боти з доступністю 24/7 швидко надають відповіді на найбільш поширені питання громадян, інформують про послуги та допомагають у вирішенні простих адміністративних запитів, що дозволяє знизити завантаження на операторів. Мобільні додатки, зокрема найбільш відомий усім додаток «Дія», дозволяють громадянам отримувати доступ до документів, державних послуг та перевіряти статус своїх запитів за кілька кліків, створюючи новий рівень комфорту для громадян у комунікації з державою.

– Соціальні мережі (зокрема, Facebook, Instagram, мережа X) – стали основними інструментами для поширення інформації, проведення громадських обговорень та взаємодії з громадянами [2, с. 106].

– Електронні послуги для зворотного зв'язку та консультацій (онлайн-опитування, електронні петиції) – дозволяють громадянам впливати на державні рішення, надавати пропозиції та отримувати підтримку, допомагають збирати дані про громадську думку для кращого розуміння потреб і настроїв населення, оцінки ефективності здійсненої політики.

– Відкриті дані та аналітичні платформи – надають інформацію для вільного доступу, що робить діяльність державних установ більш прозорою для громадян, тоді як аналітичні платформи допомагають приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, виявляти тенденції та потреби громадян.

Розвиток технологій вносить зміни у спосіб, яким держава взаємодіє з громадянами. Можемо спостерігати певні тренди, які свідчать про трансформацію традиційної моделі комунікації в публічному управлінні:

– інклюзивність та персоналізація, оскільки сучасні комунікаційні платформи вимагають уваги державних структур до різних

соціальних груп (інформація адаптується для людей з інвалідністю, персоналізуються повідомлення для конкретних цільових груп);

- відкритість даних та **цифрова безпека** – державні органи публікують великі масиви даних для громадськості, водночас забезпечуючи високий рівень персонального захисту громадян і знижуючи рівень недовіри до держави;

- боротьба з дезінформацією та фейками в умовах швидкого поширення інформації, для чого державні установи створюють аналітичні центри, які здійснюють моніторинг інформаційного простору та намагаються вчасно реагувати [2, с. 106];

- **зростання та розвиток відеоконтенту**, який стає ключовим засобом комунікації, оскільки здатний пояснювати складні процеси простими словами;

- **використання штучного інтелекту (ШІ) і чат-ботів** – через автоматизацію процесів взаємодії підвищується оперативність реакцій на запити громадян та знижується завантаження державних працівників і кол-центрів.

Водночас розвиток цифрових комунікацій в публічному управлінні супроводжується і низкою викликів, серед яких:

- питання кібербезпеки та захисту персональних даних, особливо з огляду на ризики витоків інформації та кібератак [2, с. 106];

- цифрова нерівність, бо окремі регіони або певні групи населення (літні люди, сільські жителі) мають різний рівень доступу до цифрових послуг і цифрових навичок, що стає серйозною перешкодою на шляху до повноцінного використання цифрових комунікацій;

- різний рівень довіри громадян до цифрових сервісів через сумніви щодо надійності цифрових каналів комунікації, оскільки відсутні особисті контакти, є ризики кібератак та вирогідність технічних збоїв;

- необхідність підвищення цифрової грамотності державних службовців для ефективної роботи з цифровими інструментами, що гальмує процес цифровізації;

- необхідність адаптації державних структур до стрімких технологічних змін, які часто вимагають значних ресурсів тощо.

Цифрові комунікації відкривають нові можливості для підвищення ефективності публічного управління та залучення громадян

до процесів прийняття рішень. Застосування інноваційних інструментів та адаптація до сучасних трендів є передумовою для підвищення прозорості, ефективності та довіри громадян до держави.

Список використаної літератури

1. Бачення цифрової трансформації громад. URL: <https://hromada.gov.ua/database/transformation> (дата звернення: 04.11.2024).
2. Шелемба М. М., Симчера М. М. Цифрові комунікації та тренди в Україні: напрацювання, виклики та можливості. *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. Вип. 6. С. 104–109. URL: http://politicus.od.ua/6_2020/19.pdf (дата звернення: 06.11.2024).

В. О. Соколовська
ст. викладач

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Публічне управління як наукова дисципліна дійсно є одним із важливих напрямків досліджень для України. Це багатогранна наука, яка охоплює різні аспекти управління суспільними ресурсами та державними функціями з метою забезпечення інтересів суспільства. Адміністративне управління – це оперативне управління державними органами, включно з державною службою. Воно фокусується на процесах функціонування установ, питаннях ефективності, організації роботи, а також на регулюванні державної служби, аналізі державних програм і публічної політики, взаємодії держави з громадськістю і приватним сектором. Отже, публічне управління в широкому сенсі можна розуміти як систему взаємодії державних, муніципальних, некомерційних та змішаних структур, що працюють для задоволення суспільних інтересів. Це міждисциплінарна галузь, яка потребує інтеграції знань у сфері економіки, права, соціології.

Теоретико-методологічні аспекти публічного управління та адміністрування охоплюють різноманітні підходи, концепції та принципи, які формують основу для ефективного функціонування державного управління.

До теоретичних підходів публічного управління та адміністрування належать: класична теорія управління, яка базується на ієрархії, стандартизації процесів, чіткому розподілі ролей та обов'язків; системний підхід, який розглядає управління як систему взаємопов'язаних елементів, що працюють для досягнення спільної мети і застосовується для аналізу складних державних структур; ситуаційний підхід, який акцентує на тому, що методи та підходи до управління залежать від конкретних умов, у яких знаходиться організація.

Методологічні засади публічного управління та адміністрування передбачають використання: методів наукового дослідження – в публічному управлінні часто застосовуються соціологічні опитування, аналіз даних, спостереження для збору інформації про потреби громадян; принципів управління – принципи законності, прозорості, підзвітності та ефективності, дотримання яких забезпечує належне функціонування публічних установ; інструментів управління – планування, організація, контроль, мотивація, що допомагають упорядкувати процеси та підвищити якість прийнятих рішень.

Концепція публічного управління та адміністрування орієнтується на потреби та очікування громадян, включаючи їх у процес прийняття рішень. Важливе місце займає е-урядування як сучасна методологія, яка дозволяє використовувати технології для забезпечення прозорості, доступності та зручності послуг.

До сучасних трендів публічного управління та адміністрування належать:

- орієнтація на результат – управління базується на досягненні конкретних результатів для суспільства;
- децентралізація – перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади з метою підвищення ефективності та наближення рішень до громади;
- партисипативне управління – залучення громадян до процесу управління, підвищення їх активної участі у прийнятих рішеннях [3].

Наведені аспекти допомагають прогнозувати розвиток теорії публічного управління та адміністрування, а також застосовність її принципів і методів для підвищення якості державного

управління. З'являється нова формула, згідно з якою держслужба відповідальна як перед політиками, так і перед громадянами, яким служить [1].

Довіра між державою, громадянами та бізнесом є елементом сучасних управлінських відносин, особливо в умовах швидких соціальних, економічних та політичних змін. Ця довіра впливає на стійкість та ефективність управлінських рішень, сприяє соціальній стабільності та забезпечує сталий розвиток. Довіра у відносинах між державою, громадянами та бізнесом включає довіру до інституцій, яка базується на чесності, прозорості та ефективності роботи державних установ, бізнесу та громадських організацій. Коли громадяни бачать, що державні органи працюють чесно і забезпечують захист їхніх прав, довіра до системи зростає.

Національна модель державного управління – це система визначення стратегічних орієнтирів для реформування, яка передбачає розробку адаптивного сценарію трансформацій, що враховує потреби суспільства. Основна ідея полягає в поєднанні національних та історичних особливостей, культурного потенціалу з поступовим запровадженням передових управлінських інститутів та процесів, ефективність яких підтверджена у розвинених країнах. Це дозволяє створити модель управління, яка одночасно є сучасною, гнучкою та відповідно до унікальних характеристик держави, забезпечуючи стійкість та прогресивність державних реформ. Цілком вірно, публічне управління в Україні, незважаючи на складнощі, поступово утверджується як окрема професія, наукова галузь і освітній напрямок. Зважаючи на значущість держави та її управлінських структур, зростає потреба в науково обґрунтованих підходах, аналітичних дослідженнях і методологічній підтримці. Важливою передумовою успіху є побудова партнерських стосунків між державними виконавцями та науковими дослідниками, заснованими на довірі, співпраці та взаємних інтересах. Такий формат взаємодії може сприяти підвищенню якості державного управління та забезпечити реалізацію ефективної, раціональної політики.

Список використаної літератури

1. Богашко О. Л. Завдання адміністративного менеджменту в умовах становлення громадянського суспільства в Україні. *Розвиток місцевої*

- громади: *проблеми та перспективи* : збірник наукових праць учасників проекту „Школа громадського управління» / гол. ред. О. Л. Богашко. Умань: ВПЦ «Візаві», 2012. С. 3–15.
2. Гавриленко К. М., Юхно І. В., Баштанник В. В. Формування адміністративного простору реалізації публічно-управлінської діяльності в умовах конституційних змін в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 2. С. 7–12. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/download/181/160/310> (дата звернення: 07.11.2024).
 3. Лощина Л. В., Ковтун Г. І. Теоретичні аспекти публічного адміністрування в контексті українських реформ. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 99–104 URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4220&i=18> (дата звернення: 09.11.2024).

А. Л. Фуркаленко

асп.

науковий керівник: к.е.н., доц. В. А. Козловцева

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОГО» ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ

В умовах сучасних глобальних викликів, таких як зміна клімату, деградація екосистем і вичерпання природних ресурсів, роль екологічно орієнтованого бізнесу зростає. У регіонах, що переживають відбудову після військових конфліктів, впровадження «зелених» технологій та стимулювання розвитку екологічного підприємництва можуть стати основою стійкого економічного зростання. Особливу увагу варто приділити механізмам підтримки бізнесів, що працюють у сфері відновлювальної енергетики, енергоефективності та ресурсозбереження. Вони не тільки сприяють створенню нових робочих місць, а й допомагають відновлювати інфраструктуру за принципами сталого розвитку [1, с. 45].

Розглянемо основні механізми стимулювання «зеленого» підприємництва, доступні в регіонах, що беруть участь у післявоєнній відбудові.

Після закінчення військових конфліктів регіони стикаються з численними проблемами, такими як руйнування інфраструктури, виснаження ресурсів і екологічні катастрофи. У цьому контексті «зелене» підприємництво може запропонувати рішення, спрямовані на відновлення, що відповідають принципам екологічної стійкості.

Екологічно орієнтований бізнес здатний:

- Сприяти переходу до низьковуглецевої економіки через впровадження відновлювальних джерел енергії та енергоефективних технологій [1, с. 67].

- Відновлювати природні екосистеми, зокрема через управління водними та лісовими ресурсами [3, с. 35].

- Знижувати залежність від викопних видів палива та забезпечувати енергетичну незалежність регіону.

Державна підтримка відіграє ключову роль у стимулюванні розвитку екологічного підприємництва, особливо у післявоєнних регіонах, де необхідність швидкого економічного відновлення збігається з прагненням до сталого розвитку. Основними механізмами стимулювання є:

- податкові пільги та знижки;
- гранти та субсидії;
- пільгове кредитування;
- програми навчання та консультування;
- урядові органи можуть надавати технічну допомогу у вигляді консалтингу, тренінгів та інформаційної підтримки.

Міжнародні організації, такі як Європейський Союз, ООН, Світовий банк, активно підтримують розвиток «зеленого» підприємництва через фінансування, консультування та технічну допомогу. Деякі з ключових ініціатив включають:

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР): ЄБРР фінансує проекти у сферах відновлювальної енергетики, управління відходами, водоочищення та енергоефективного будівництва.

- Глобальний екологічний фонд (ГЕФ): Фонд надає гранти на проекти, спрямовані на скорочення викидів парникових газів, відновлення біорізноманіття та збереження водних ресурсів.

- Програми ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН) активно підтримує стійкі підприємства через фінансову та технічну допомогу для екологічно орієнтованих стартапів [3, с. 36].

Роль приватного сектору у розвитку «зеленого» підприємництва є надзвичайно важливою. Приватні інвестиції дозволяють швидше впроваджувати інновації та сприяють масштабуванню екологічних проектів. Окремі механізми стимулювання з боку приватного сектору включають:

- Інвестиційні фонди: Такі фонди фокусуються на проектах, що використовують відновлювані джерела енергії, розробляють нові «зелені» технології або займаються переробкою відходів.

- Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ): Це включає інвестування у «зелені» технології, підвищення енергоефективності на виробництві та участь у проектах з відновлення екосистем.

- Партнерські програми: Приватні компанії можуть укласти партнерства з державними органами чи міжнародними організаціями для реалізації спільних проектів у галузі відновлювальної енергетики або екологічного будівництва [3, с. 37].

Розвиток «зеленого» підприємництва стикається з рядом викликів, особливо в регіонах, що відновлюються після війн. Серед основних проблем можна виділити:

- Недостатність фінансування: Малі та середні підприємства часто не мають доступу до достатніх фінансових ресурсів для реалізації екологічних проектів. Для вирішення цієї проблеми необхідно розширювати доступ до пільгових кредитів та грантів [3, с. 34].

- Бюрократичні перепони: Складні процедури отримання ліцензій і дозволів можуть затримувати реалізацію екологічних проектів. Спрощення адміністративних процедур є ключовим кроком для прискорення розвитку «зеленого» бізнесу.

- Низька обізнаність населення та підприємців: Багато потенційних підприємців не знайомі з екологічними стандартами чи можливостями, які пропонує «зелений» бізнес [3, с. 32].

Розвиток «зеленого» підприємництва у процесі післявоєнної відбудови є не лише можливістю для економічного зростання, але й важливим кроком на шляху до створення стійкої екологічної економіки. Державна підтримка у вигляді податкових пільг, грантів та субсидій, а також міжнародна допомога та приватні інвестиції створюють сприятливі умови для впровадження «зелених» технологій. Основна мета – забезпечити сталість, інноваційність і економічну ефективність відновлювальних проектів.

Список використаної літератури

1. Жук П. В. Розвиток «зеленого» підприємництва в умовах глобалізації : монографія. Київ : Вид-во КНЕУ, 2017. 312 с.
2. Соколова М. О., Дмитренко І. В. Екологічна модернізація економіки: виклики та перспективи. *Економічний простір*. 2018. № 142. С. 45–56.
3. Савченко О. А. Підтримка екологічно орієнтованого бізнесу в Україні. *Екологічний вісник*. 2019. № 3. С. 32–39.

В. І. Целлер

асп.

науковий керівник: к.т.н., доц. С. О. Крамський

ІННОВАЦІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження обумовлюється інфраструктурою транспортної логістики та особливим її значенням щодо забезпечення безпеки України, в умовах військового впливу. Однією з найбільш критичних сфер під час війни є логістика – процес транспортування товарів, ресурсів та матеріалів, що забезпечує функціонування не лише військових сил, але й цивільного населення. В умовах війни стандартні логістичні системи стикаються з серйозними викликами: зруйнованою інфраструктурою, нестачею ресурсів, підвищеними ризиками для персоналу та транспорту, а також непередбачуваними ситуаціями на полі бою.

Метою дослідження є аналіз процесів інфраструктурної підтримки системи інноваційної транспортної логістики та бізнес-середовища під впливом невизначеності у воєнний період в Україні.

Невизначеність, турбулентність, форс-мажор до категорії якого відносять військовий конфлікт часто характеризується непередбачуваними подіями, що робить планування логістичних операцій вкрай складними [1, с. 9]. Нестабільність обставин на полі бою та швидка зміна фронтів призводить до потреби постійно адаптувати логістичні ланцюги, швидко змінюючи маршрути доставки, пунктів розвантаження і зони збору вантажів. Це вимагає високого

рівня гнучкості та оперативності від логістичних компаній, щоб забезпечити постійну підтримку постачань у непередбачуваних умовах. Щоб мати можливість швидко реагувати на зміну ситуації, багато логістичних компаній та військові організації використовують цифрові платформи і системи відстеження в реальному часі. Автономні транспортні засоби оснащені системами штучного інтелекту та сенсорами, що дозволяє їм самостійно ухилятися від загроз, таких як міни, обстріли або інші перешкоди на маршруті. Це робить їх особливо цінними в умовах війни, коли критично важливо доставити вантаж до призначення, уникаючи небезпек на шляху. Також автономні транспортні засоби можуть координуватися з іншими пристроями та системами, створюючи складні ланцюги постачання, які можуть працювати цілодобово, забезпечуючи безперервність постачання і в екстремальних умовах.

Роботизовані склади та автоматизація обробки товарів. Автоматизація складів і використання роботів для обробки товарів значно спрощує логістичні операції під час війни. Роботизовані системи дозволяють ефективно та швидко здійснювати прийом, сортування, пакування та підготовку вантажів до відправлення, знижуючи потребу у великій кількості персоналу. В умовах воєнних дій автоматизовані склади забезпечують [2]. Швидкість обробки товарів: роботи можуть працювати цілодобово без перерв, швидко обробляючи великі обсяги вантажів. це важливо в умовах кризи, коли швидкість є пріоритетом. Зниження ризику для персоналу: оскільки роботи виконують небезпечні операції, знижується необхідність залучення людей у зони, де існує ризик обстрілів чи атак. Точність і зменшення втрат: автоматизація зменшує кількість помилок при складуванні та відправленні, що особливо важливо для критично важливих вантажів, таких як медикаменти, продовольство та боєприпаси. Роботизовані системи можуть працювати на основі алгоритмів штучного інтелекту, які оптимізують всі процеси на складі, підвищуючи загальну ефективність та знижуючи витрати [3]. Багато складів, обладнаних роботизованими системами, також використовують штучний інтелект для управління запасами та моніторингу умов зберігання товарів, що забезпечує відповідність умов транспортування вимогам безпеки та якості. Розподільна логістика крізь споживання вироблених товарів

та послуг до автоматизації та цифровізації виробничо-логістичних операцій суб'єктами бізнесу. Модульні мобільні склади. Забезпечення складів є однією з найважливіших складових логістики під час війни. Модульні мобільні склади – це тимчасові структури, які можна швидко зібрати або перемістити в нове місце [2].

Можливість оперативного розгортання: модульні склади можна розгорнути в будь-якому зручному місці, зокрема в небезпечних зонах чи на місцях тимчасової дислокації військових частин. Вони забезпечують: зберігання запасів у безпеці: завдяки швидкому складанню і демонтажу модулі можна розмістити у віддалених районах, де вони менш вразливі до атак, забезпечуючи збереження вантажів. Економічність: модульні склади легко транспортувати, а використання стандартних модулів дозволяє швидко адаптувати їх під нові потреби, що знижує витрати на побудову та обслуговування складських об'єктів. Модульні склади можна оснастити автоматизованими системами, що дозволяє мінімізувати потребу у фізичній присутності персоналу та забезпечити їхню функціональність навіть в умовах обмеженого доступу.

Таким чином, військові інновації не лише змінюють підходи до логістики під час війни, але й формують стандарти та практики, що мають довготривалий позитивний вплив на цивільні сфери. Важливо зазначити, що багато інновацій, які спочатку розроблялися для військових цілей, швидко знаходять застосування у цивільній логістиці.

Список використаної літератури

1. Павленко О. П., Розмаріна А. Л. Інноваційні напрями управління сталим розвитком економіки в умовах турбулентності : монографія. Одеса : ОДЕКУ, 2024. 208 с.
2. Логістика війни. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/perevezennya-v-ukrajini-pidchas-viyni-50231625.html> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Війна в Україні: економіка, бізнес, логістика, допомога. URL: <https://trans.info/ru/viyna-v-ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga-279148> (дата звернення: 08.11.2024).

О. С. Шалапін

асп.

науковий керівник: к.е.н., доц. В. А. Козловцева

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасному світі питання екологізації стає одним із ключових аспектів розвитку економіки та підприємництва. В умовах глобалізації та посилення екологічних викликів, таких як зміна клімату, вичерпання природних ресурсів та погіршення стану екосистем, компанії змушені адаптуватися до нових умов ринку. Попит на екологічно чисту продукцію зростає, і підприємства, які впроваджують «зелені» технології, стають більш конкурентоспроможними як на національному, так і на міжнародному ринках.

Екологізація виробничих процесів не лише допомагає знизити негативний вплив на довкілля, але й відкриває нові можливості для розвитку бізнесу та підвищення його економічної стійкості. В умовах постійного посилення екологічних стандартів та регулювань у різних країнах, компанії, які раніше адаптували свої бізнес-процеси до екологічних вимог, мають значні конкурентні переваги.

Основною метою даного дослідження є визначення того, як екологізація виробництва впливає на конкурентоспроможність підприємств, а також як впровадження екологічно чистих технологій може сприяти підвищенню їх позицій на внутрішніх та міжнародних ринках. Крім того, дослідження має на меті оцінити роль державних та міжнародних регулювань, фінансових стимулів, а також інвестиційних стратегій у просуванні екологічних інновацій на підприємствах. Екологічна трансформація виробництва має значний вплив на діяльність підприємств.

По-перше, впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій дозволяє знизити виробничі витрати. Наприклад, використання відновлюваних джерел енергії зменшує залежність від традиційних, дорогих та нестабільних постачальників викопного палива. Це дозволяє не лише зекономити кошти, але й зробити

виробництво більш передбачуваним і стабільним, що є важливим фактором у підвищенні конкурентоспроможності [2, с. 60]. Крім того, зменшення споживання природних ресурсів і зниження рівня відходів дозволяє підприємствам уникнути великих витрат, пов'язаних з оплатою екологічних зборів та штрафів за забруднення навколишнього середовища.

Екологізація виробництва також допомагає підприємствам зміцнити свої позиції на міжнародних ринках. В умовах жорстких екологічних стандартів, які діють у Європейському Союзі, Сполучених Штатах та інших розвинених країнах, компанії, які впроваджують екологічні інновації, мають більше шансів отримати доступ до цих ринків. Наприклад, відповідність продукції міжнародним екологічним стандартам дозволяє підприємствам експортувати свою продукцію без додаткових бар'єрів, що може суттєво розширити їхні можливості на глобальному ринку [1, с. 48].

Крім того, підприємства, які активно займаються екологізацією своїх виробничих процесів, зазвичай отримують більшу підтримку від держави у вигляді пільгових кредитів, грантів та інших форм фінансової допомоги. Наприклад, багато країн розробляють спеціальні програми підтримки «зелених» підприємств, що сприяє їхньому розвитку та підвищує конкурентні переваги на ринку [3, с. 27]. Такі компанії також можуть залучати інвестиції від міжнародних фондів, які спеціалізуються на підтримці екологічно чистих технологій.

Не менш важливою є роль екологічної свідомості споживачів, яка з кожним роком зростає. Споживачі все більше схильються до вибору продукції, виготовленої з урахуванням екологічних стандартів. Це підвищує лояльність до бренду та сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства. Екологічно орієнтовані компанії здатні залучати більшу кількість клієнтів, які підтримують екологічну відповідальність бізнесу, що на пряму підвищує конкурентоспроможність на ринку [2, с. 62].

Отже, екологізація є стратегічним інструментом, який може значно підвищити конкурентоспроможність підприємств. Вона сприяє зниженню виробничих витрат, відкриває доступ до нових ринків, покращує репутацію підприємства та допомагає залучити інвестиції. У сучасних умовах, коли екологічні стандарти стають

дедалі жорсткішими, підприємства, які раніше адаптують свої виробничі процеси до вимог сталого розвитку, мають значні конкурентні переваги.

Список використаної літератури

1. Савченко О. А. Сталий розвиток підприємств в умовах глобалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2017. 312 с.
2. Зубенко Л. О. Вплив екологічних стандартів на конкурентоспроможність підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. С. 60–65.
3. Коваленко Т. В. Екологізація промисловості як фактор конкурентоспроможності підприємств. *Економічний простір*. 2020. № 150. С. 27–34.

ЗМІСТ

Розділ 1

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ПРИВАТНОПРАВОВІЙ СФЕРІ

О. В. Байло ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НОРМАМИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	3
Н. С. Василевська ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ.....	6
Т. Ю. Венгер ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ.....	10
О. І. Донченко ДО ПИТАННЯ ЕЛІТАРНОЇ ТЕОРІЇ ЯК КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	12
Є. К. Карлюга ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ З ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА.....	15
Є. М. Корнеєва ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОДАТКОВОЇ УГОДИ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДОГОВОРУ ПРО ЗАКУПІВЛЮ.....	19
В. М. Масін, Л. О. Масіна ПРАВНИЧЕ ПИСЬМО, АНАЛІЗ ТА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ СКЛАДОВІ РЕФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	22
Olena Nihreieva RIGHT TO DEVELOPMENT AND NATURAL RESOURCES UNDER OCCUPATION.....	26
А. Л. Святошнюк ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР»: ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА ДО ІТ-ВІДНОСИН.....	28

Розділ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ, АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І СУДОЧИНСТВА ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

З. В. Кузнєцова ДОТРИМАННЯ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	31
--	----

М. І. Лазарева	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОСАДОВОЇ ОСОБИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	38
А. В. Левенець	
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕДУРІ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА СУДДІВСЬКІ ПОСАДИ В УКРАЇНІ	40
Л. А. Ольховик	
СПОСОБИ ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ	43
С. В. Пілюк	
ПРАВООСВІТНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК	48
І. Ю. Потанін	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ НА ВСТАНОВЛЕНИЙ ПОРЯДОК УПРАВЛІННЯ	53
В. С. Рудов	
НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	56
В. Ю. Сопільняк	
ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВУ ВІЙСЬКОВУ ВІДПОВІДЬ	59

Розділ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

І. А. Дришлюк	
ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	66
О. М. Миколенко	
ПРИМИРЕННЯ СТОРІН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	69
О. В. Нарожна	
СТАНДАРТИ ЮНЕСКО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗСЛІДУВАННЯ РУЙНУВАНЬ ПАМ'ЯТОК ОДЕСИ	72
Б. М. Орловський	
КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ЖІНОЧІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	75
Т. О. Павлова	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ	78
Д. С. Півнєв	
ПІДКУП ТРЕТЬОЇ ОСОБИ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	81

Т. В. Родіонова ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПРИМИРЕННЯМ ВИННОГО З ПОТЕРПЛИМ	84
О. Г. Чекал СУТНІСТЬ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» В ДОПИТІ/ОПИТУВАННІ НЕПОВНОЛІТНІХ	87
О. А. Чуваков ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	91

Розділ 4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

О. В. Вакалюк ДЕТІНІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	94
V. A. Kasianova PRODUCTION RISK ASSESSMENT BASED ON TIME SERIES	97
Я. В. Котелевська ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ІНСТИТУТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	100
N. M. Kriuchkova MACROECONOMIC TRANSFORMATIONS IN UKRAINE IN THE FACE OF GLOBAL CHANGES	103
І. А. Ломачинська ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	106
І. П. Скороход МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНИХ МОДЕЛЕЙ ЕКОНОМІКИ	110

Розділ 5

МАРКЕТИНГ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЙ: НОВІ ТРЕНДИ ТА СТРАТЕГІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Ю. Л. Грінченко ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ЦІННОСТІ В БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМАХ	113
--	-----

Л. М. Залюбінська ІННОВАЦІЇ ТА ОСВІТА – ШЛЯХ ДО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	116
М. А. Кіріліна КОНВЕРГЕНТНА ОСВІТА: СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА	121
Ю. В. Робул ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ БАГАТОРІВНЕВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ	123
О. В. Садченко ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ КОНВЕРГЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	126
М. П. Чайковська СУЧАСНІ КОНВЕРГЕНТНІ ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАРКЕТИНГ-МЕНЕДЖМЕНТУ	130
В. В. Шмагіна ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ НА РИНКУ ПОСЛУГ	133

Розділ 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІННОВАЦІЙ

Я. І. Задворний НОВИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	137
Р. Г. Кіртока ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	140
Е. А. Кузнєцов ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНЦЕПТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ	142
В. О. Лепеха РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	147
М. В. Лиманець КОМАНДОУТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ІТ-ПІДПРИЄМСТВА	150
Є. І. Масленніков КОНТРОЛІНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	153

І. М. Ненно

ВПЛИВ ПРОЕКТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
«АССЕНТ – ПРИСКОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ЗВО» НА ІННОВАЦІЙНУ
ДІЯЛЬНІСТЬ ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА..... 155

О. О. Попенко

БАЗОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ..... 159

О. П. Радченко

РОЛЬ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ КОМПАНІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ..... 162

А. С. Рябоконт

РОЛЬ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ..... 164

Розділ 7

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ

Л. С. Борисова

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО ПОДАЛЬШОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
У ГЛОБАЛЬНИЙ ПЛАТІЖНИЙ ПРОСТІР..... 168

В. В. Бутенко

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВИ..... 171

А. О. Гусєв

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ:
ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА МАКРОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ..... 174

М. А. Дем'ячук

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ШВИДКІСТЬ ВРЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВИХ ПРЕТЕНЗІЙ:
КЕЙС УКРАЇНИ..... 178

О. Г. Дроздова

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ..... 181

С. В. Осадчук

РОЛЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНУ..... 184

О. В. Побережець

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ..... 188

О. М. Савастєєва ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ.....	191
--	-----

Розділ 8

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Д. В. Вербицький ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОПОНІКИ) В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	195
О. І. Головіна ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ЗВІТНОСТІ В КОМУНАЛЬНИХ УСТАНОВАХ.....	197
С. М. Колонтай ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	199
А. Г. Машин ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЄКТІВ: ПОТЕНЦІАЛ ТА МОЖЛИВІ РИЗИКИ.....	202
А. Л. Розмарина СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	205
К. В. Смірнова ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ІНСТРУМЕНТИ, ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ.....	208
В. О. Соколовська ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ.....	211
А. Л. Фуркаленко СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОГО» ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ.....	214
В. І. Целлер ІННОВАЦІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	217
О. С. Шалапін ВПЛИВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	220

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
79-ї наукової конференції
професорсько-викладацького складу
і наукових працівників
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО ФАКУЛЬТЕТУ
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

27–29 листопада 2024 року
м. Одеса

Економіко
Правовий
Факультет

ОНУ імені І. І. Мечникова

Відповідальний редактор	О. Побережець
Дизайн обкладинки	А. Юдашкіна
Технічне редагування	О. Гринюк
Верстка	Ю. Семенченко

Підписано до друку 23.12.2024. р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Цифровий друк. Гарнітура Merriweather.
Ум. друк. арк. 13,37. Наклад 300.
Замовлення № 1224-132.

Видавництво та друк: Олді+
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
тел.: +38 (095) 559-45-45, e-mail: office@oldiplus.ua
Свідоцтво ДК № 7642 від 29.07.2022 р.
Замовлення книг:
тел.: +38 (050) 915-34-54, +38 (068) 517-50-33
e-mail: book@oldiplus.ua

ОЛДІ
ПЛЮС